

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»**

**Факультет лінгвістики
Кафедра теорії, практики та перекладу англійської мови**

«На правах рукопису»
УДК 811.111'25:821.111-7](043.3)

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

(підпис) (ініціали, прізвище)

“ ____ ” _____ 2018р.

Магістерська дисертація

на здобуття ступеня магістра

зі спеціальності 035 Філологія

на тему: «Засоби репрезентації гумору у мовленнєвому паспорті персонажів
художніх творів та їх відтворення у перекладі українською мовою»

Виконала: студентка 2 курсу, групи ЛА-71мп
(шифр групи)

Козиряцька Олександра Володимирівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис)

Науковий керівник доцент, к. пед. наук Демиденко О. П.
(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Рецензент к. філол. н., доцент Космацька Н.В.
(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Засвідчую, що у цій магістерській
дисертації немає запозичень з праць
інших авторів без відповідних
посилань.

Студентка

(підпис)

Київ 2018

**Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»**

Факультет лінгвістики

Кафедра теорії, практики та перекладу англійської мови

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Спеціальність 035 Філологія

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

(підпис) (ініціали, прізвище)

«__» _____ 2018 р.

ЗАВДАННЯ
на магістерську дисертацію студенту
Козиряцькій Олександрі Володимирівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема дисертації: «Засоби репрезентації гумору у мовленнєвому паспорті персонажів художніх творів та їх відтворення у перекладі українською мовою»

науковий керівник дисертації Демиденко О.П., доцент, канд. пед. наук.
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від «__» _____ 20__ р. № _____

2. Термін подання студентом дисертації _____

3. Об'єкт дослідження: способи репрезентації комічного у мовленнєвому паспорті персонажів художніх творів

4. Предмет дослідження: прийоми відтворення англомовних репрезентантів комічного в українському перекладі.

5. Перелік завдань, які потрібно розробити: схарактеризувати філософські, культурологічні, біопсихологічні та лінгвістичні умови для виникнення комічного; визначити основні види комічного, обґрунтувавши теоретичні засади гумору, іронії, сарказму та сатири; дослідити психологічний процес

сприйняття гумору та сформуванню психологічну модель творення гумору; розглянути ситуаційно-інтенційні варіанти використання гумору та виділити основні психологічні функції гумору; надати характеристику комічного, як лінгвістичного явища; проаналізувати мовні та позамовні засоби репрезентації комічного у тексті; систематизувати та узагальнити авторські прийоми репрезентації комічного у художньому тексті; дослідити національну маркованість англійського гумору; проаналізувати мовленнєвий паспорт персонажів сатиричного роману; розглянути поняття мовної гри та її особливості; здійснити аналіз прийомів та засобів комічного, представити оцінку перекладацьких трансформацій, які були використані для їх перекладу; надати кількісні та якісні результати проведеного дослідження.

6. Орієнтовний перелік ілюстративного матеріалу: 315 прийомів та засобів відтворення комічного в оригіналі та перекладі

7. Орієнтовний перелік публікацій: тези на міжнародній науково-практичній конференції та стаття, опублікована у фаховому виданні Наукові записки Національного університету «Острозька академія» Серія «Філологія»

8. Дата видачі завдання _____

Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання магістерської дисертації	Строк виконання етапів магістерської дисертації	Примітка
1.	Обґрунтування теоретичних передумов дослідження.	до 20.12. 2017	вик.
2.	Формування програми й методики дослідження	до 20.05.2018	вик.
3.	Аналіз експериментального матеріалу та виклад і оформлення результатів дослідження	до 15.11.2018	вик.

Студентка

_____ (підпис)

О. В. Козиряцька

Науковий керівник дисертації

_____ (підпис)

О. П. Демиденко

РЕФЕРАТ

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загального висновку, трьох додатків та списку використаних джерел, який налічує 116 пунктів. Загальний обсяг роботи складає 174 сторінки.

У контексті лінгвістичного аналізу сатиричної літератури, постає потреба фундаментального і всебічного дослідження прийомів комічного. На перший план виходить вивчення комічного як лінгвістичної категорії. Засоби і прийоми комічного зазвичай розглядаються на матеріалі художньої літератури крізь призму унікального авторського ідіостилю кожного окремого письменника. Однак, комплексного опису такої складної та неоднозначної категорії, як комічне, не можна досягнути лише за допомогою лінгвістичного вираження. Вона розглядається з різних позицій: естетико-філософських, соціокультурних, біосоціопсихологічних, літературознавчих і лінгвістичних, оскільки стосується різних проявів людського буття.

Актуальність теми зумовлюється необхідністю вивчення особливостей відтворення комічного потенціалу художнього твору в українському перекладі, що включає структурно-семантичні, функціонально-прагматичні і семіолінгвістичні характеристики оригіналу. На сучасному етапі розвитку літературного перекладу в Україні, лише невелика кількість сатиричних творів в українському перекладі може вважатися достойною заміною оригіналу.

Метою дослідження є комплексне прикладне лінгвістичне дослідження різних прийомів відтворення комічного, його системна класифікація та визначення специфіки перекладу авторських прийомів та засобів комічного українською мовою.

Для досягнення мети нашого дослідження ми поставили перед собою наступні **завдання**: схарактеризувати філософські, культурологічні, біопсихологічні та лінгвістичні умови для виникнення комічного; визначити

основні види комічного, обґрунтувавши теоретичні засади гумору, іронії, сарказму та сатири; дослідити психологічний процес сприйняття гумору та сформувати психологічну модель творення гумору; розглянути ситуаційно-інтенційні варіанти використання гумору та виділити основні психологічні функції гумору; надати характеристику комічного, як лінгвістичного явища; проаналізувати мовні та позамовні засоби репрезентації комічного у тексті; систематизувати та узагальнити авторські прийоми репрезентації комічного у художньому тексті; дослідити національну маркованість англійського гумору; проаналізувати мовленнєвий паспорт персонажів сатиричного роману; розглянути поняття мовної гри та її особливості; здійснити аналіз прийомів та засобів комічного, представити оцінку перекладацьких трансформацій, які були використані для їх перекладу; надати кількісні та якісні результати проведеного дослідження.

Таким чином, **об'єктом** цього дослідження є способи репрезентації комічного у мовленнєвому паспорті персонажів художніх творів.

Предметом виступають прийоми відтворення англomовних репрезентантів комічного в українському перекладі.

Дослідження здійснювалось на основі використання таких методів: теоретичні загальнонаукові методи (аналіз та синтез, індукція, дедукція, систематизація, порівняльний та структурний метод); лінгвістичні методи (описовий, прийоми зовнішньої інтерпретації, а саме логіко-психологічні прийоми, контекстуально-інтерпретаційний метод); перекладознавчі методи дослідження та методики аналізу (контент-аналіз та трансформаційний метод).

Теоретичне значення та наукова новизна цього дослідження полягає у тому, що в ньому *вперше систематизовано* опис прийомів комічного на основі сатиричного роману, *проаналізовано* прийоми створення комічного на рівні сюжету, ситуації, тексту, персонажу та на мовному рівні. Також було *досліджено* специфіку англійського національного гумору та відтворення у ньому філософських проблем та проблеми Британського

суспільства у цілому, що дозволяє застосувати теоретичні здобутків дослідження у курсах лінгвокраїнознавства та для подальшого вивчення творчості Д. Адамса.

Практичне значення роботи визначається можливістю теоретичного і практичного використання її матеріалів і висновків під час розробки лекційних і семінарських занять з теорії та практики перекладу, лінгвокраїнознавства, літератури, спецкурсів з інтерпретації комічного тексту, спецсемінарах з аналізу засобів та прийомів комічного у творчості Д. Адамса, а також для подальшого дослідження узагальнених прийомів перекладу засобів відтворення комічного.

Апробація: результати проведених досліджень опубліковані у фаховому виданні, яке належить до списку ВАК України (Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.12.2016 № 1604 Наукові записки Національного університету «Острозька академія» Серія «Філологія») проіндексованого наукометричною базою Index Copernicus ICV 2016: 69.48. та Google Scholar у статті «Деякі особливості відтворення мовної гри в українських перекладах англomовних ситкомів» (м. Острог, 2018 р.). Основні положення дисертації було представлено на міжнародній науково-практичній конференції «Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» з доповіддю «Засоби репрезентації комічного у художній літературі та їх відтворення у перекладі» (Львів, Наукова філологічна організація «Логос», 2018 р.).

Ключові слова: *комічне, види комічного, прийоми та мовностилістичні засоби творення комічного в літературі, мовна гра, збереження комічного потенціалу при перекладі.*

ABSTRACT

The master's dissertation consists of introduction, three chapters, conclusions to each chapter, three appendices, general conclusions, list of references that includes 116 sources. The paper amounts to 174 pages.

In the context of linguistic analysis of satirical literature, there is a need for a fundamental and comprehensive study of the comedic techniques. The study of the comic as a linguistic category comes to the fore. The comedic devices and techniques are usually examined on the literature through the unique author's vision. However, a complex description of such an ambiguous category as a comic cannot be achieved only with the help of linguistic representation. It is viewed through the lens of aesthetic, philosophical, sociocultural, biosociopsychological, literary and linguistic positions, as it relates to various manifestations of human existence.

The **topicality** is presented by the need to study the peculiarities of interpretation of the humorous potential of a literary text, which includes structural, semantic, functional, pragmatic and linguistic characteristics of the original. At the present stage of development of literary translation in Ukraine, only a small number of satirical works in the Ukrainian translation can be considered a worthy replacement for the original.

The **aim** of the study is a complex applied linguistic study of various methods of comic representation, its classification and analysis of the particular characteristics of its translation.

Achieving this goal involves the solution of the following **tasks**: to characterize the philosophical, cultural, biopsychological and linguistic conditions for humour formation; to identify the main types of the comic by discussing the theoretical foundations of humor, irony, sarcasm and satire; to explore the psychological process of humour perception and to form a psychological model for humor formation; to consider humor in situations and to highlight the basic psychological functions of humor; to define the comic as a linguistic category; to analyze linguistic and situational devices of comic

representation; to systematize and generalize the author's comic devices in the text; to explore the peculiarities of English humor; to study the language personality of the characters of the satirical novel; to consider the definition of the wordplay and its features; to analyze the techniques and devices of the comic and to evaluate the transformations used to translate them; to provide quantitative and qualitative results of the conducted research.

Thus, the **object** of the present study is the methods of comic representation in the language personality of characters of the literary works.

The **subject** is the peculiarities of interpretation of English comic techniques and devices in the Ukrainian translation.

The research was based on the use of the following methods: theoretical general scientific methods (analysis and synthesis, induction, deduction, systematization, comparative and structural method); linguistic methods (descriptive, external interpretation techniques, namely logical-psychological techniques, contextual-interpretive method); translation research methods and methods of analysis (content analysis, transformational method).

The **theoretical value** and the **scientific novelty** of this research lies in the fact that there was performed an attempt to systematize the comic techniques and devices based on the satirical novel for the first time, also, the techniques of humor formation at the level of the plot, situation, text, character and at the language level were considered. Additionally, an analysis was conducted on the peculiarities of English humor, which makes it possible to apply the theoretical results of the study to compile courses in linguistic and cultural studies and to continue studying the works of Douglas Adams.

The **practical value** of the work is determined by the possibility of theoretical and practical use of its materials and conclusions in the development of lectures and seminars on the theory and practice of translation, linguistic and literary studies, courses on the interpretation of comic text, seminars on the study of comic devices and techniques in the work of Douglas Adams, as well as for

further research of generalized methods of translation of comic devices into Ukrainian.

The results of the conducted research were published in the article “Some peculiarities of the Ukrainian translation of the English wordplay in sticoms” for the specialized scientific journal – Scientific notes of the National University “Ostrog Academy” Philology Series, which is included in the list of the Higher Attestation Commission of Ukraine, indexed by Index Copernicus ICV 2016: 69.48. and Google Scholar, Ostrog city, 2018. The results of the master’s dissertation were presented at the international scientific and practical conference "Philological sciences: history, current state and prospects for research" with the report "Devices of comic representation in literary works and their translation" (Lviv, Scientific Philological Organization "Logos", 2018).

Keywords: the category of comic, types of comic, comedic techniques and devices of humour formation in literature, wordplay, preservation of humour in translation.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. КОМІЧНЕ ТА ЙОГО РЕПРЕЗЕНТАНТИ У ФОКУСІ СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	10
1.1. Теоретичні засади вивчення комічного у різних галузях знань	10
1.2. Сучасні концепції щодо класифікації комічного	13
1.3. Психологічні та ситуативні передумови творення гумору у комунікативній ситуації.....	20
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I.....	30
РОЗДІЛ II. АВТОРСЬКІ ПРИЙОМИ ВИРАЖЕННЯ КОМІЧНОГО У ТЕКСТІ.....	31
2.1. Мовні засоби репрезентації комічного та їх класифікація	31
2.2. Мовні та позамовні особливості творення комічного	36
2.2.1. Національна маркованість англійського гумору	38
2.2.2. Прийоми творення комічного на рівні сюжету	43
2.2.3. Прийоми творення комічного на рівні персонажа	57
2.2.4. Мовностилістичні засоби творення комічного.....	68
2.2.5. Мовна гра як комплексний засіб творення комічного на лексичному та синтаксичному рівнях	76
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II	82
РОЗДІЛ III. ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ ПРИЙОМІВ ВІДТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО АНГЛІЙСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ	84
3.1. Методологія дослідження	87
3.2. Аналіз прийомів відтворення комічного у перекладі (на матеріалі українського перекладу роману Д. Адамса «Путівник по галактиці для космотуристів»)	88
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ III.....	107
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	109
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	112

ДОДАТОК А. Способи перекладу прийомів вираження комічного	123
ДОДАТОК Б. Кількісний аналіз прийомів та засобів комічного.....	172
ДОДАТОК В. Кількісний аналіз перекладацьких трансформацій використаних для передачі прийомів вираження комічного	174

ВСТУП

У контексті лінгвістичного аналізу сатиричної літератури, постає потреба фундаментального і всебічного дослідження прийомів комічного. Категорія комічного здавна існує у свідомості людей, вона проявляється і в усній, і в письмовій комунікації, а також зафіксована багатьма дослідженнями. Проте при своїй різноаспектності цей феномен залишається маловивченим. Головною ідеєю і передумовою комічного є розбіжність об'єктивних властивостей предмета або явища норми, наявної у сприймаючій свідомості. Існують численні спроби науковців дослідити окремі аспекти комічного. Але не сформовано чіткого визначення поняття комічного та не встановлено критерії, за якими потрібно виділяти складові комічного. Усі ці проблеми лише окреслюють складність вивчення даного феномену.

На перший план виходить вивчення комічного як лінгвістичної категорії. Засоби і прийоми комічного зазвичай розглядаються на матеріалі художньої літератури крізь призму унікального авторського ідіостилу кожного окремого письменника. Однак, комплексного опису такої складної та неоднозначної категорії, як комічне, не можна досягнути лише за допомогою лінгвістичного вираження. Вона розглядається з різних позицій: естетико-філософських, соціокультурних, біосоціопсихологічних, літературознавчих і лінгвістичних, оскільки стосується різних проявів людського буття. Так, дослідники комічного намагаються пояснити культурно обумовлену комунікативну поведінку окремого індивіда як представника соціокультурної спільноти, що виводить на другий план питання про вивчення культури народу, знання його цінностей, існуючих норм і ролей соціальної поведінки.

Оскільки феномени людської культури взагалі ніколи не підлягають остаточній формалізації, “технологія” створення сміхового ефекту не завжди має чітке формулювання. Саме через це, з перекладацької точки зору, лінгвістичні, культурні та естетичні прийоми комічного викликаються значні труднощі, адже чітко не виокремлено художні засоби та прийоми, які створюють комічний ефект, та способи, їхнього ефективного відтворення у мові перекладу. Питання полягає в

тому, що лише в окремих випадках перекладу жартів вдається передати його відповідними одиницями у мові перекладу, які б разом змогли справити той самий прагматичний ефект.

Актуальність цієї магістерської дисертації зумовлюється необхідністю вивчення особливостей відтворення комічного потенціалу художнього твору в українському перекладі, що включає структурно-семантичні, функціонально-прагматичні і семіолінгвістичні характеристики оригіналу. На сучасному етапі розвитку літературного перекладу в Україні, лише невелика кількість сатиричних творів в українському перекладі може вважатися достойною заміною оригіналу.

Об'єктом дослідження є способи репрезентації комічного у мовленнєвому паспорті персонажів художніх творів.

Предметом дослідження є прийоми відтворення англomовних репрезентантів комічного в українському перекладі.

Метою цієї магістерської дисертації є комплексне прикладне лінгвістичне дослідження різних прийомів відтворення комічного, його системна класифікація та визначення специфіки перекладу авторських прийомів та засобів комічного українською мовою.

Для досягнення мети нашого дослідження ми поставили перед собою наступні завдання:

- схарактеризувати філософські, культурологічні, біопсихологічні та лінгвістичні умови для виникнення комічного;
- визначити основні види комічного, обґрунтувавши теоретичні засади гумору, іронії, сарказму та сатири;
- дослідити психологічний процес сприйняття гумору та сформулювати психологічну модель творення гумору;
- розглянути ситуаційно-інтенційні варіанти використання гумору та виділити основні психологічні функції гумору;
- надати характеристику комічного, як лінгвістичного явища;

- проаналізувати мовні та позамовні засоби репрезентації комічного у тексті;
- систематизувати та узагальнити авторські прийоми репрезентації комічного у художньому тексті;
- дослідити національну маркованість англійського гумору;
- проаналізувати мовленнєвий паспорт персонажів сатиричного роману;
- розглянути поняття мовної гри та її особливості;
- здійснити аналіз прийомів та засобів комічного, представити оцінку перекладацьких трансформацій, які були використані для їх перекладу;
- надати кількісні та якісні результати проведеного дослідження.

Матеріалом нашого дослідження є сатиричний твір британського комедійного радіодраматурга та письменника, а саме: Дугласа Ноеля Адамса та його переклад, зокрема, роман «Путівник по Галактиці для космотуристів» у перекладі Олексія Антомонова, що уможливив аналіз прийомів репрезентації гумору, вивчення особливостей їх відтворення українською мовою і зробити спробу комплексного та детального аналізу мовних та позамовних особливостей комічного у цілому. Корпус дослідження склав 315 одиниць, що репрезентують гумор на різних рівнях: на мовному рівні, на рівні сюжету, ситуації, тексту та на рівні персонажа.

Теоретичне значення та наукова новизна цього дослідження полягає у тому, що в ньому *вперше систематизовано* опис прийомів комічного на основі сатиричного роману, *проаналізовано* прийоми творення комічного на рівні сюжету, ситуації, тексту, персонажа та на мовному рівні. Також було *досліджено* специфіку англійського національного гумору та відтворення у ньому філософських проблем та проблем Британського суспільства у цілому, що дозволяє застосувати теоретичні здобутків дослідження у курсах лінгвокраїнознавства та для подальшого вивчення творчості Д. Адамса.

Практичне значення роботи визначається можливістю теоретичного і практичного використання її матеріалів і висновків під час розробки лекційних і семінарських занять з теорії та практики перекладу, лінгвокраїнознавства,

Засоби репрезентації гумору у мовленнєвому паспорті персонажів художніх творів та їх відтворення у перекладі українською мовою літератури, спецкурсів з інтерпретації комічного тексту, спецсемінарах з аналізу засобів та прийомів комічного у творчості Д. Адамса, а також для подальшого дослідження узагальнених прийомів перекладу засобів відтворення комічного.

У процесі опрацювання теоретичного матеріалу за темою дослідження було застосовано метод **аналізу та синтезу** з метою детального вивчення категорії комічного, його психологічних особливостей сприйняття та умов для виникнення, а також визначено співвідношення між окремими властивостями досліджуваного об'єкту на основі чого було одержано та синтезовано необхідні дані для більш повних висновків та узагальнень. За допомогою методу **систематизації** було сформовано системну класифікацію засобів комічного за певними рівнями – сюжетному, мовному та на рівні персонажа. Метод **індукції** та **порівняльний** метод використовувалися для дослідження класифікацій видів комічного у різних науковців, а метод **дедукції** – для виділення психологічних функцій гумору. **Структурний** метод допоміг розглянути комічне, як систему і виділити його складові, а також структуру засобів та прийомів його вираження.

Серед **лінгвістичних** методів, використаних для лінгвістичного аналізу мовного матеріалу, ми вдалися до **описового** методу для виділення одиниць аналізу. Було застосовано **прийоми зовнішньої інтерпретації**, а саме **логіко-психологічні**, для дослідження схованого зв'язку між змістом певних прийомів комічного та мисленням і судженням персонажів роману та автора. За допомогою **контекстуально-інтерпретаційного** методу було здійснено реконструкцію авторського (комунікативного) задуму, мотивів і цілей, загального змісту, рецептивної спрямованості сатиричного тексту, у ході якої було виділено стилістичні фігури.

Для здійснення практичного **перекладознавчого** аналізу відібраних одиниць ми вдалися до таких **перекладознавчих** методів дослідження, як **трансформаційний** метод, за допомогою якого відібрані мовні одиниці та їх літературний переклад було проаналізовано на предмет застосованих перекладацьких трансформацій з метою визначення його адекватності та еквівалентності; та методик аналізу, таких як **контент-аналіз**, який застосовувався у

ході підрахунків частоти вживання певних прийомів перекладу, а також при встановленні кількості одиниць з неадекватним перекладом без втрати комічного потенціалу.

Апробація дослідження. Результати проведених досліджень опубліковані у фаховому виданні, яке належить до списку ВАК України (Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.12.2016 № 1604 Наукові записки Національного університету «Острозька академія» Серія «Філологія») проіндексованого наукометричною базою Index Copernicus ICV 2016: 69.48. та Google Scholar у статті «Деякі особливості відтворення мовної гри в українських перекладах англomовних ситкомів» (м. Острог, 2018 р.). Основні положення дисертації було представлено на міжнародній науково-практичній конференції «Філологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» з доповіддю «Засоби репрезентації комічного у художній літературі та їх відтворення у перекладі» (Львів, Наукова філологічна організація «Логос», 2018 р.).

Структура магістерської дисертації: Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел та 3-х додатків. У роботі вміщено 7 діаграм та 1 малюнок.

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження обраної перекладознавчої проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, а також розкривається наукова новизна, теоретичне та практичне значення, зазначається апробація результатів дослідження.

У першому розділі «Комічне та його репрезентанти у фокусі сучасних досліджень» розглядається комічне як естетична категорія; досліджуються умови виникнення комічного, види комічного та аналізується психологічний процес сприйняття, який є притаманним функціональним особливостям використання гумору.

У другому розділі «Авторські прийоми вираження комічного» досліджуються комічне як лінгвістична категорія, описуються мовні та позамовні особливості вираження комічного, до яких вдається автор у своєму сатиричному романі, задля унікального поєднання сатири і гумору з філософськими проблемами.

У третьому розділі «Перекладознавчий аналіз прийомів відтворення комічного англійського художнього твору в українському перекладі» здійснюється кількісно-якісний аналіз знайдених прийомів комічного, а також оцінка відтворення найяскравіших прикладів прийомів та мовностилістичних засобів комічного у перекладі.

Список використаної літератури включає 116 найменування. Робота містить три додатки, а саме: таблиця способів перекладу прийомів вираження комічного; таблиці кількісного аналізу прийомів та засобів комічного; таблиця кількісного аналізу перекладацьких трансформацій використаних для передачі прийомів вираження комічного.

РОЗДІЛ І

КОМІЧНЕ ТА ЙОГО РЕПРЕЗЕНТАНТИ У ФОКУСІ СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1.1. Теоретичні засади вивчення комічного у різних галузях знань.

Специфіку взаємин людини зі світом виражає поняття картини світу, в структурі якої представлений концепт «комічного» як фрагмент концептуальної картини світу та стійке культурно-національне уявлення про явище і ситуації.

Концептуальне поняття «комічне», яке існує в області наукового знання, можна представити у вигляді моделі, що включає в себе різні концепти, утворені на основі семантичних полів [2, с. 353]. Комічне стосується різних аспектів людського буття, тому дослідження даної категорії розділилося на декілька категорій: з точки зору філософії, психології, лінгвістики, естетики, соціології, лінгвокультурології, літературознавства, мистецтвознавства.

Питання тлумачення поняття комічного є одним з найскладніших і дискусійних у філології. Тому слід для початку встановити, що ж таке комічне, гумор, смішне і всі поняття, що корелюють з поняттям комічного, інакше термінологічний хаос, викликаний великою кількістю номінацій, таких як «сміх», «смішне», «веселе», «іронія», «сарказм» тощо – може зашкодити ходу дослідження.

Комічне – надзвичайно складна для вивчення естетична категорія. Історія її дослідження сягає корінням далеко в минуле. Найвідоміше визначення комічного (від грец. *Komikos* – смішний) дав ще Аристотель. Комічне, на думку філософа, відображає все порівняно погане в людині. Але воно показує вади не в усій повноті, а лише тією мірою, в якій смішне виступає частиною невіргодного: бо смішне, за Аристотелем, – це якась помилка або неподобство, тільки не шкідливе і не згубне. Як приклад, він наводить потворну комічну маску, але без виразу страждання [1, с. 46].

Платон визначав комічне через потворне. Філософ вважав комічне негідним для вільних громадян ідеальної держави, протиставляючи комічне серйозному. Цицерон писав, що предметом дотепності або жарту не мають бути вади і злочини, які вимагають серйозного покарання. Не слід висміювати жалюгідних людей або

закоханих, «предметом насмішок можуть бути ті слабкості, які трапляються в житті людей, не дуже поважаних, не дуже нещасних і тих, які не заслуговують страти за свої лиходійства» [93, с. 573].

Так, на думку багатьох філософів, комічне – естетична категорія, що відображає невідповідність між недосконалим, віджитим, неповноцінним змістом явища чи предмета і його формою, що претендує на повноцінність і значущість, між важливою дією і її недосконалим результатом, високою метою і непридатним засобом. Вияв і розкриття цієї невідповідності породжує почуття комічного. Комічне завжди смішне – в цьому полягає особливість його сприйняття. Водночас, на відміну від смішного, комічне носить соціальний і суспільний характер, воно пов'язане із затвердженням позитивного естетичного ідеалу [93, с. 573].

Протиріччя, контраст, невідповідність між «ідеальним», повноцінним, значущим і недосконалим, неповноцінним змістом або формою розглянутого предмета або явища – базовий фактор виникнення комічного ефекту. Почуття комічного виходить з виявлення цієї суперечності [57].

Однак, тільки протиріччя замало для виникнення ефекту комічного. Створення комічного ефекту засноване на грі зі змістом, що відрізняється різноманітністю типів, стратегій і правил, набір яких різний залежно від безлічі аспектів, в тому числі культурного і соціального середовища, темпорального простору у різних народів [31, с. 91-92].

Так, виникнення комічного обумовлено особливістю індивідуального людського сприйняття дійсності і культурним досвідом та умовами існування. У різних народів існують культурні особливості в тому, над чим вони сміються, а що сприймають серйозно. Наявність і виявлення реципієнтами комічної складової повідомлення ґрунтується на поєднанні двох сценаріїв (матриць, фреймів), згідно з бісоціативною теорією А. Кестлера. В результаті переходу від одного сценарію до іншого, хід і патерн (модель) думок одержувача повідомлення, що містить комічне, змінюються, і, як наслідок, порушується звична схема сприйняття тексту, що призводить до появи комічного ефекту [61, с. 100].

Сміх як головний сигнал комічного очолює якесь таємне, аномальне у тексті, що людина (або суспільство) свідомо не хочуть демонструвати іншим або не хочуть знати. Але в усі часи знаходяться люди, які, виявивши це протиріччя, вперто виставляють його на загальний огляд. Парадокс істинного комізму в тому, що маска не приховує сутність, а оголює її, сигналізуючи про приховування чогось істотного. Блазень завжди говорить правду, він тільки прикидається дурнем, щоб висловитися про те, що його турбує. Сміх стає «екзистенціальною характеристикою буття людини і його умонастрою» [52, с. 83].

Т. Б. Любимова вважає, що існує ще одна умова виникнення комічного: *розуміння*. Якщо щось незрозуміле, воно не може бути смішним. Перед тим як засміятися з анекдоту, потрібно його зрозуміти. Математик може посміятися над безглуздістю помилки чи, навпаки, захоплюватися дотепним рішенням, а профан в математиці, не здатний проникнути в зашифрований універсум, ніяк не буде реагувати ні на помилку, ні на дотепне рішення. Для профана в математиці взагалі не може бути нічого смішного, тому що для нього це надто серйозно і важко. А для того, хто вільно володіє математичними символами, можлива гра з ними. Інакше кажучи, на все, на що розповсюджується людське розуміння, може розповсюджуватися і комічне. Робота зі змістом – це пізнання, розуміння, осягнення; гра зі змістом – основа комічного [39, с. 41].

Комічне – смішне, але не все смішне комічне. Сміх – завжди особиста реакція і не завжди суспільна. Естетична природа, соціальний характер виділяють комічне з широкої сфери явищ, здатних викликати сміх [50, с. 41]. Антитезою комічного є категорія серйозного.

Сміх можуть викликати не тільки комічні, але й інші, найрізноманітніші явища. Це може бути лоскіт або дія алкогольних напоїв чи інших подібних факторів. Сміх виникає і під час сприйняття веселого, і за умови життєрадісного настрою. Він може виражати захоплення і результат важкого нервового потрясіння.

Заслуговує на увагу твердження Ю. Б. Борева про те, що сміх не завжди виявляє комічне, і це навіть не завжди естетична реакція людини. Смішне ширше комічного. Комічне породжує соціально забарвлений, значущий, натхненний

естетичними ідеалами, «світлий», «високий» сміх, що заперечує одні людські якості і суспільні явища та утверджує інші. Учений також переконаний у соціальній природі комічного. Справжнє царство комедії і трагедії – це людина і людське суспільство. Людина не тільки єдине створіння, яке може сміятися, але й єдине створіння, яке здатне викликати дійсно комедійний сміх. Людський, суспільний зміст наявний у всіх об'єктах комедійного сміху [9, с. 23 – 28].

Комізм і сміх не є чимось абстрактним. Оскільки сміється людина, проблему комізму неможливо вивчати поза психологією сміху і сприйняття комічного. Комічне створюється в результаті розбіжності інформації, яку людина сприймає реально та прогнозованою, тобто при порушенні її уявлень про світ.

Найчастіше комічне вживається синонімічно з поняттями «смішне» і «гумор», проте в цій роботі вони по можливості не будуть ототожнюватися. Багато дослідників (С. Аттарді, Б. Дземідюк, С. Плотникова) стверджують, що дані поняття не повинні вживатися в синонімічних значеннях, так як у «смішному» сміх використовується в більш широких сферах і пов'язаний з фізичною, ніж рефлексивною реакцією, а поняття «гумор» позначає зазвичай один з видів комічного. Більш того, спостерігаються відмінності у використанні термінів в іноземних та українській мовах [31].

Також, слід зазначити, що питання про комізм ситуації, як і про категорію комічного взагалі, безпосередньо пов'язано з національною свідомістю народу, мовою якого написаний оригінал, адже ще Ю. Б. Боров наголошував на необхідності враховувати при вивченні комічного його національну природу та історичну мінливість [9, с. 60-61]. Погоджується з ним і сучасна українська дослідниця О. Ю. Титаренко, стверджуючи, що національні особливості гумору визначаються своєрідністю народного життєво-історичного досвіду [60, с. 18].

1.2. Сучасні концепції щодо класифікації комічного.

Представники різних наукових шкіл традицій виділяють від двох (гумор і сатира) до семи (гумор, сатира, жарт, насмішка, іронія, гротеск, сарказм) основних форм, при цьому в деяких концепціях гумор і сатира розглядаються як дві

рівноправні основні форми комічного, а решта (іронія, гротеск тощо) мають статус виразних засобів комічного, які використовуються гумором та сатирою [10, с. 12]. У нашому дослідженні ми зосередимо увагу на основних різновидах комічного у їх традиційній інтерпретації, яку запропонував Ю.Б. Борев, а саме: іронія, гумор, сатира, а також сарказм [9].

Іронія – (грец. *eironeia* – буквально насмішка, глузування, прихований глум) – «різновид антифразису, троп, де з метою прихованого глузування або для легкого, добродушного жарту мовна одиниця з позитивно-стверджувальним (в широкому розумінні) значенням, конотацією або модальністю вживається з прямо протилежними характеристиками» [91, с. 214]. Іронія, як один із основних елементів вираження безпосередньо авторської точки зору, відіграє визначну роль, оскільки вона надає твору певного додаткового змісту, конкретного стилістичного забарвлення, та віддзеркалює незадоволеність автора навколишнім світом. «Реалізація іронічного змісту в художньому творі нерозривно пов'язана зі здатністю мовних одиниць набувати конотативного та асоціативного значення в контексті. Так, іронічний зміст залежить від способу організації тексту» [49, с. 38].

О. Ф. Лосєв вважає, що «будь-яка іронія містить у собі певний елемент алегорії, хитрощів чи обману. Коли про якусь людину говорять, що вона іронізує, то тим самим мають на увазі, що вона говорить не щиру правду, а якоюсь мірою обманює, вводять в оману своїх слухачів. Але абсолютно очевидно, що ніякий обман сам собою ще не іронія. Іронія, на відміну від обману, не просто приховує істину, але й виражає її, тільки в особливий, алегоричний спосіб» [37, с. 326–327].

О. О. Потебня визначав природу іронії, як «привід ухилитися від чогось, лукаве удавання, коли людина прикидається простаком, який «не знає» того, що він знає. Як спосіб доведення й переконання, іронія є доведення даного в образі до абсурду з тим, щоб яскравіше виставити дійсність або необхідність значення» [40, с. 18]. На думку О. О. Потебні, «іронія» – фігура. Вона може обходитись зовсім без тропів: «добре!», «аякже!», «еге!»; може містити троп: «Вона у нас процвітає, як макуха під лавою», «Богомільячко знає, як жидівська кобила» [48, с. 136–137].

Розглядаючи іронію як троп, а не вид комічного, С. І. Походня пропонує розрізняти асоціативну та ситуативну іронію. Він говорить: «ситуативна іронія виникає внаслідок контрасту між ситуативним контекстом і прямим значенням слова, словосполучення і речення, та реалізується у мікро- та макроконтекстах (у межах речення і абзацу)» [49, с. 42]. Це такий тип іронії, який відчувається у тексті одразу. Асоціативна іронія є більш складною та значущою. Вона реалізується в мегаконтексті (в межах усього тексту). «Асоціативна іронія створюється на текстовому рівні внаслідок використання ситуативного повторення (ретроспекції) в поєднанні з іронічною алюзією, а також гротеском, абсурдом» [49, с.43].

В іронії спостерігається злиття трагічного й комічного. Трагічною є сама сутність людини, її непридатність до осмислення основ буття, свідомості, суспільства, моралі. Висміювання знімає напруження трагічного світосприйняття через установку на іронію: треба не плакати над долями людства, а радіти та сміятися [44, с. 87]. Функція іронії, на думку багатьох лінгвістів, не обмежується створенням комічного ефекту. Властивість іронії – це висловлювати глузування під виглядом схвалення або похвали. «Кардинальна мета іронії – насмішка, хоча не кожне іронічне висловлювання містить насмішку» [12, с. 38]. «Мета іронії – не смішити, не розважати, а, навпаки, підкреслити серйозність, часом навіть трагічність ситуацій. Насмішка створюється тим, що оголюється безглуздість того, що відбувається. Іронія у творі може відноситися до окремих персонажів; письменники часто використовують її для створення характеру. За допомогою іронії може бути передано авторське судження про дійсність у цілому. У такому випадку принцип іронії стає стрижневим, на ньому будується весь твір» [46, с. 16]. А. Ф. Лосєв ділить іронію на м'яку або добродушну, глузливу і сарказм (тобто іронізування з деяким знущанням) [37, с. 73].

Літературознавець Б. Ланін відмічає, що іронія – це відношення автора до написаного, а сатира – відношення до описаного явища. Дослідник розуміє іронію глибше ніж сатиру, оскільки вона включає в себе внутрішній модус, який реалізується лише в акті читання. Іронія передбачає витонченого читача, навченого літературним іграм [34, с. 13].

Проводячи паралель між іронією, гумором та сатирою, Т. Ф. Лимарева дотримується думки, що сміх у гуморі і сміх у сатирі полярні за своєю спрямованістю, а сміх в іронії, розташовується між цими полярними точками, однак більше тяжіє все ж до гумористичного сміху, ніж до сміху сатиричного [36, с. 16-17]. Так, іронія – це щось середнє між сатирою та гумором.

За А. О. Щербиною, слово «гумор» (лат. *humor* – волога, рідина) вживається принаймні у трьох значеннях: 1) твори і жанрові різновиди гумористичної літератури; 2) почуття гумору; 3) форма критичного ставлення до дійсності, форма комічного осміювання. Це останнє значення є естетичною категорією, яка переплітається із психологічним поняттям «почуття гумору» і суміжними з ним поняттями («іронія», «дотепність» тощо) [67, с. 27]. Визначити гумор, на думку Т. Б. Любимової, означає те саме, що й схопити руками вітер, який може бути наділений різною силою і змінювати напрям руху. Крім того, те, що колись виголошувалось цілком серйозно, з погляду сьогодення може набувати гумористичного вигляду [39, с. 38].

Слово «гумор» запозичено з англійської мови, куди воно прийшло з французької, а французьке, у свою чергу, походить від латинського, що означає «волога», «рідина». Розвиток цього значення означало «життєві соки у людському організмі», з якими в середні століття стали пов'язувати «характер, темперамент людини». На англійському ґрунті французьке слово набуло значення «схильність до глузування», звідси і лексема «гумор».

В. І. Карасик розглядає гумор як здатність сприймати смішні сторони життя, що є фундаментальною характеристикою людини [23, с. 46].

У тлумачних словниках поняття «гумор» має кілька інтерпретацій: гумор – «доброзичливо-глузливе ставлення до чого-небудь, спрямоване на викриття недоліків; уміння подати, зобразити щось у комічному вигляді» [90, с. 194]; «Незлобна насмішка, добродушний сміх; пройнятий таким настроєм ставлення до чого-небудь (до чийх-небудь недоліків, слабкостей тощо.)» [92 с. 1445]; «Розуміння комічного, вміння бачити і показувати смішне, поблажливо-глузливе ставлення до чого-небудь» [87, с. 915].

Етимологічний словник української мови О. О. Потебні пропонує наступне визначення: гумор – «розвиток значення стає зрозумілим на основі вчення середньовічної медицини про соки організму, що впливають на настрій» [85, с. 619].

А. Шопенгауер розуміє гумор, як протилежність іронії. Дослідник визначає такі відмінні риси цих двох виявів комічного: 1) іронія – явище об'єктивне і спрямоване на інших; гумор – суб'єктивний і призначений для власного Я; 2) іронія «починається серйозним виразом обличчя, а закінчується сміхом, з гумором усе навпаки» [65, с. 82–83]. Відносячи гумор і сатиру до головних виявів комічного, Ю. Б. Борев переконує, що гумор – «сміх дружлюбний, незлобливий, хоча і не беззубий. Він удосконалює явище, очищує його від недоліків, допомагає повніше розкритися в ньому всьому суспільно цінному» [9, с. 88].

О. Б. Шонь наголошує на тому, що відмінність між гумором і сатирою – фактор мовного та екстрамовного змісту, що знаходить вияв у дискурсійному боці творів, у засобах їх мовної репрезентації та екстрамовної прагматики, переважно соціальної, психологічної чи політичної орієнтації [64, с. 8]. Б. М. Мінчин справедливо стверджує, що на противагу сатирі у змістовому навантаженні гумору відсутнє непримиренне ставлення до предмета, тобто не наявний саме той чинник, завдяки якому знаходить свій вияв сатира. На його думку, гумор не ставить метою знищення явища, а служить «своєрідними ліками проти не дуже серйозних помилок і недоліків, що не викликають великої загрози» [41, с. 171–172].

Енциклопедичний словник Ф. А. Брокгауза та І. А. Ефрона дає нам наступне зіставлення понять «Гумор і сатира»: «Гумор надає світу його недосконалість: він відмічає її – і посміхається. Сатира стосується тільки морально-суспільних явищ. Сатира, обурившись, озлоблює нас, гумор заспокоює. Сатирик схильний до песимізму, гуморист – до оптимізму; сатирик – ідеаліст, гуморист – реаліст... » [84, с. 372].

До основної модифікації гумору, комічного, варто віднести «чорний гумор». І, як це властиво більшості феноменів, що вивчаються лінгвістикою і суміжними науками, однозначного і правильного визначення цього поняття немає. Деякі вчені взагалі уникали введення чіткого його визначення і характеризували чорний гумор

як жарти людини, яка знаходиться в безвихідному становищі. Бостонський «Словник світових літературних термінів» визначає чорний гумор як «гумор, який виявляє предмет своєї забави у перекиданні моральних цінностей, які викликають похмуру посмішку» [89]. Поряд з цинічним прийняттям і боротьбою, чорний гумор є способом реагування на зло і абсурдність життя [63].

Слово «сатира» має принаймні два значення: 1) жанри або жанрові форми (різновиди) сатиричної чи гумористичної літератури; 2) форма критичного ставлення до дійсності, спосіб художнього зображення комічного і потворного у житті. Сатира – це найсильніша літературна зброя у боротьбі з потворним і соціально небезпечним; викриття негативного через його різке висміювання з позицій високих суспільних ідеалів; непримиренна критика істотних вад і недоліків [66, с. 29 – 32].

Влучно писав Ю. Б. Боров: «сатира заперечує, страчує його недосконалість. Вона робить це в ім'я його корінного перетворення відповідно до ідеальної програми» [9, с. 34]. Дослідник аналізуючи сатиру пише, «по-перше, вона більш інтенсивна, будучи гостро сучасною і злободенною. По-друге, в ній певну роль відіграє несподіваність зіставлення. По-третє, що найголовніше – ця критика не просте засудження явища шляхом прямого формулювання негативного ставлення. Нарешті, по-четверте, в сатирі завжди міститься загострення протиставлень дійсності» [9, с. 126–127]. Досліджуючи причини виникнення сатири, науковець наголошує, що вона з'являється тоді, коли негативними виступають не окремі риси, а явище в своїй сутності, коли воно соціально небезпечне і здатне нанести серйозної шкоди суспільству. Така ситуація вже не сумісна з дружелюбним сміхом і народжує сміх бичувальний, викривальний, сатиричний [9, с. 88–89].

І. Н. Іванова підтримує цю точку зору, пишучи, що головне в сатирі – комедійна критика, тобто така, яка підводить читача до заперечення явища через зіставлення його з ідеалом, критика, яка стверджує ідеали. Дослідниця продовжує свою думку і наголошує на тому, саме – громадські вади і недоліки соціального устрою – є одною з важливіших умов існування сатири [16, с. 143].

Так, сатира – сміх агресивний, наступальний; вона – одне з найпотужніших знарядь руйнування того, що є шкідливим і непотрібним. Для сатири обов'язкова наявність тієї відправної точки, з якої виробляється неприязне ставлення до події, явища або людини. Причиною для цього можуть служити певні ідеали, світоглядні, моральні й інші орієнтири, норми, уявлення, стереотипи, що існують в суспільстві, а також особисті переконання автора, принципи, його уявлення про бажане і належне. У творах сатиричних жанрів враження від подій або явищ передаються за допомогою специфічних художніх образів [14].

Важливе місце в системі відтінків комічного посідає сарказм (грец. *sarkasmos* — знущення, терзання), який нерідко порівнюють із сатирою та іронією. Як художній засіб комічного сарказм не просто близький до іронії, він є її різновидом. Його визначають як гостру, дошкульну іронію. Але якщо суть іронії полягає в тонкому натяку, то в сарказмі головне – крайній ступінь емоційного ставлення, високий пафос заперечення, що переходить в повне несприйняття [9, с. 117]. Сарказм не має подвійного, часто прихованого дна, як іронія. З іншого боку, сарказм споріднений із сатирою – гострим осудливим висміюванням усього негативного (нечесного, несправедливого, нерідко соціально шкідливого й ганебного), проте він більш в'їдливий, викривальний, дошкульний, сповнений крайньої ненависті та гнівного презирства [39].

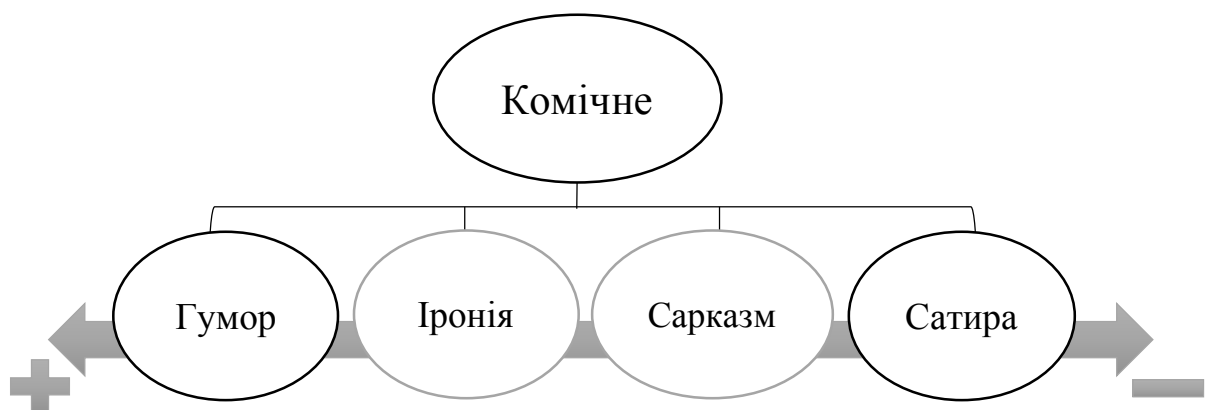

Рис.1.1. Основні види комічного.

Підводячи підсумки, ми можемо побудувати схему (рис.1.1.), яка розкриває, що основними видами комічного є гумор і сатира, між якими ціла гама відтінків сміху. Гумор і сатира як естетичні категорії межують і можуть переплітатися з

Засоби репрезентації гумору у мовленнєвому паспорті персонажів художніх творів та їх відтворення у перекладі українською мовою 20
такими видами комічного, як іронія, дотепність, сарказм, і такими елементами поетики (художніми засобами комічного), як метафора, парадокс, каламбур, гіпербола, карикатура, пародія, тощо.

1.3. Психологічні передумови творення гумору у комунікативній ситуації.

Зважаючи на те, що в психології вивчаються емоції та розумова активність людини, які супроводжують комічне, дану проблему не можливо вивчати незалежно від психології виникнення сміху [76]. Більш того, для вирішення проблеми комічного не можливо представити повного рішення без пояснення природи і функцій гумору. У даному випадку, комічне як психологічна категорія розглядається за допомогою аналізу творення гумору.

Говорячи про психологічні передумови гумору, потрібно розрізняти несвідомі і емоційні чинники. В гуморі є інтелектуальна та психонесвідома складові, які перетворюють нейтральну ситуацію на смішну, комічну.

З психологічної точки зору, процес творення гумору можна розділити на чотири основні компоненти: (1) соціальний контекст, (2) когнітивно-прийнятний процес, (3) емоційний аспект, і (4) сміх (рис.1.2).

Гумор є фундаментальним соціальним явищем. Як зазначалося раніше, комічне – є соціальною категорією. Саме тому, під час комунікації з іншими, людина сміється і жартує набагато частіше, ніж наодинці [109, с. 355-384; 113, с. 295-305]. Однак, соціальна категорія проявляється не лише у компанії людей. Наприклад, людині може бути весело під час перегляду комедійного шоу, читаючи гумористичний твір, книгу або згадуючи про веселу історію, яка з нею трапилася. Такі випадки сміху, зазвичай розглядаються як «псевдосоціальні» за своїм характером, оскільки люди реагують на персонажів телевізійної програми, на автора книги, або згадують подію, яка включає інших людей.

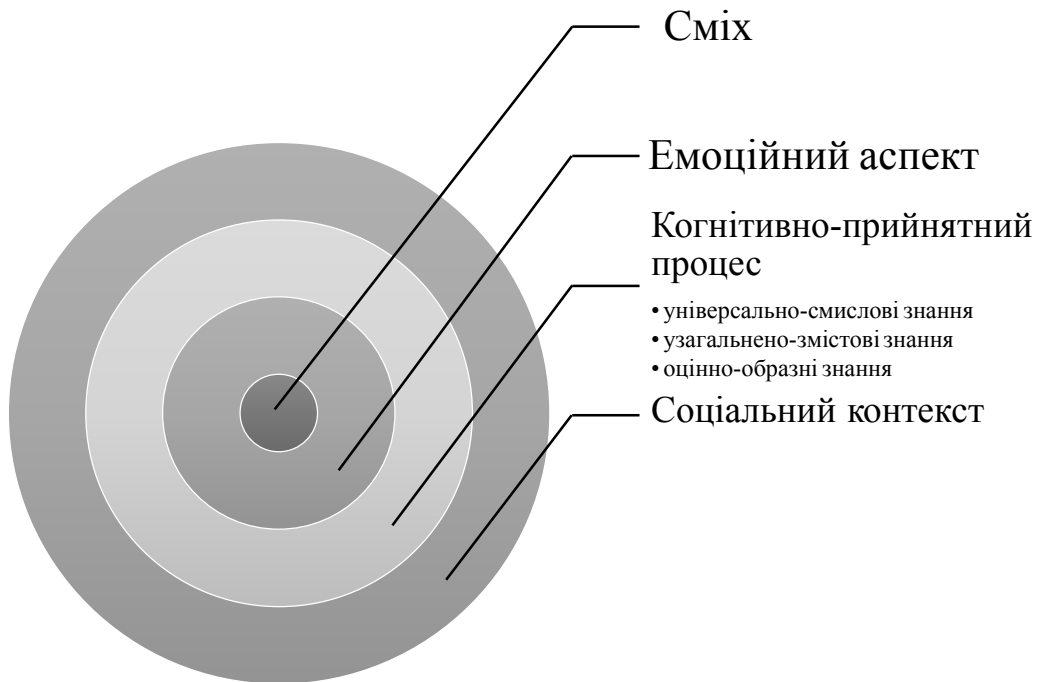

Рис.1.2. Психологічна модель творення гумору.

Гумор охоплює велике різноманіття соціальних ситуацій, в яких він проявляється. Він може відбутися між подружжям, яке живе разом протягом п'ятдесяти років, або між незнайомцями, які чекають на автобусній зупинці. Він може з'явитися у розмові між близькими друзями, випадково сидячи за столом у кав'ярні або між колегами по бізнесу під час переговорів. Його використовують оратори при звертання до великої аудиторії. Він може передаватися як особисто, так і через засоби масової інформації. Отже, соціальний контекст гумору виражається за допомогою гри. Так, гумор є грайливим способом спілкування [76, с. 5].

Окрім соціального контексту, гумор характеризується певними видами пізнання. Як зазначає Т. Б. Любимова, під час творення гумору, людина повинна подумки обробляти інформацію, що надходить із навколишнього середовища або з пам'яті. Завдяки такій роботі мозку створюється смішний словесний вираз або комічна невербальна ситуація. Адресант сприймає інформацію через рецептори, обробляє зміст цієї інформації і оцінює її як гумористичну. Однак, для цього адресант теж повинен зрозуміти ситуацію [39]. Усім учасникам комунікативної

ситуації необхідно володіти певним однаковим набором знань. Вчені виділяють три основні виміри таких знань: *універсально-сміслові*, *узагальнено-змістові* та *оцінно-образні* (Рис.1.2). На підсвідомому рівні людини перебуває набір архетипних – найбільш загальних і фундаментальних – споконвічних понять, логічних зв'язків, образних уявлень і вироблених на їхній основі принципів, правил людського існування. Цей вимір можна розглядати як відбиття сукупності деяких примітивних знань, що мають загальнолюдський характер, як спроб організації хаосу людського буття.

Узагальнено-змістовий вимір знань охоплює певні стереотипи, норми поведінки, цінності, властиві власне культурі з якої походить реципієнт. Так, комічне спричиняють не тільки соціальні відмінності, але й побутові форми життя, наприклад, у двох різних народів в той самий період часу. Якщо кожен народ має свої зовнішні і внутрішні форми буття, вироблені ходом розвитку його культури, то смішним буде уявлятися все те, що не відповідає цим нормам. Тут криється причина того, чому іноземці так часто здаються смішними. Вони відрізняються своєю дивною поведінкою від тих, до кого вони приїхали. Чим виразніші відмінності, тим ймовірніша можливість комічної ситуації. Як слушно зауважує В. Я. Пропп, «незвичні поведінка і жести іноземців будуть здаватися смішними недосвідченим і наївним людям, дивними будуть також для нашого вуха звуки іншої мови, коли іноземці розмовляють своєю рідною мовою, чи цікава вимова, коли вони починають перекручувати мову народу країни, куди вони приїхали» [50, с. 45].

Оцінно-образні знання – це індивідуальний досвід людини, який являє собою важливу частину її мислення. Тому, для отримання бажаного результату, жартівник повинен враховувати культурні, політичні, соціальні та інші знання оточуючих його людей. Д. Кіаро пояснює, що не всі жарти є однаково смішними для різних людей, більше того, крім загальних знань, успіх жарту залежить від багатьох суб'єктивних змінних. Те, що може здатися смішним лінгвісту, не завжди зможе розсмішити фізика [72, с. 15].

Виходячи з вище наведеного, сутність гумору – це здатність зрозуміти комічну направленість висловлювання за допомогою звернення до універсально-сміслових, узагальнено-змістових та оцінно-образних вимірів знань людини.

Наступним компонентом творення гумору є емоційний аспект, який відбувається одразу після сприйняття та обробки. Радість та подальша веселість викликають певні реакції у мозку людини. Нейрони, що відповідають за приємний емоційний стан, як приймання їжі, слухання музики, сексуальної активності та навіть вживання наркотиків, також відповідають і за сприйняття гумору. Це пояснює, чому гумор настільки приємний і чому людина готова піти на все, щоб якомога частіше його отримувати: кожного разу, коли ми сміємося, ми відчуваємо емоційний підйом, який обумовлений біохімією нашого мозку [76, с. 7].

За Р. Мартіном сміх, яких характеризується радісним задоволення, сміхом або посмішкою – є останнім компонентом гумору. Рівень сміху має свою частоту інтенсивності. На низькій частоті інтенсивності емоція сміху виражена слабкою посмішкою, яка при збільшенні частоти перетворюється на ширшу, потім на смішок та сміх. На дуже високій частоті інтенсивності сміх виражається гучними реготанням, яке часто супроводжується почервонінням обличчя, тілесними рухами, сльозотечею тощо. Отже, сміх, як спосіб вираження або інформування про емоційний стані радості, є одним з головних видів соціальної поведінки. Без існування людства, якому необхідно спілкуватися між собою, сміх був би не потрібен. Саме це пояснює голосне вираження сміху, яке легко розпізнати та майже неможливо отримати у соціальній ізоляції [76, с. 8].

На думку дослідників, головною метою сміху – є не тільки повідомити, але і «заразити» інших [112, с. 183-203]. Звук сміху безпосередньо впливає на слухачів, викликаючи позитивне емоційне збудження, яке відображає емоційний стан сміху, активізуючи відповідні частини мозку [80, с. 113-126]. Сміх може служити важливою біосоціальною функцією, що об'єднує позитивні емоції членів групи координуючи їх діяльність. Іншою соціальною функцією сміху є спонукання інших на певну комунікативну поведінку [82, с. 127-155]. Так, наприклад, сміх може

Засоби репрезентації гумору у мовленнєвому паспорті персонажів художніх творів та їх відтворення у перекладі українською мовою спонукати інших на необхідну поведінку: позитивну, яка мотивує сміятися разом і негативну, спрямовану на небажану поведінку висміювання, як форми покарання.

Отже, психологічний процес гумору включає соціальний контекст, процес когнітивної оцінки, у ході якого ми звертаємося до певного виміру знань і трактуємо висловлювання як комічне, грайливе, невідповідне, емоційну реакцію радості та сміх. Ці компоненти процесу сприйняття гумору включають роботу взаємопов'язаних областей мозку.

Ситуаційно-інтенційні варіанти використання гумору. Американські психологи Д. Лонг та А. Гресер розробили класифікацію різновидів гумору, які виникають у повсякденних розмовах. Дослідники провели роботу з аналізу різних епізодів телевізійних ток-шоу та виокремили різні типи гумору, які виникли між модераторами ток-шоу та їх гостями. Автори визначили наступні 11 категорій, які відрізнялися за намірами або ситуацією використанням гумору:

1. Іронія, виражена твердженням, в якому буквальне значення протилежне ймовірному (наприклад, вираз “What a beautiful day!”, сказав модератор коли на дворі був шторм).
2. Сатиричний агресивний гумор, який висміює соціальні установи або соціополітику.
3. Агресивний сарказм, спрямований на людину (наприклад, на вечері, жінка зробила зауваження Уїнстону Черчиллю: “Sir, you are drunk.” “Yes,” replied Churchill, “and you are ugly. But tomorrow I shall be sober and you shall still be ugly”)
4. Зміна акценту висловлювання за допомогою перебільшення та применшення значення (наприклад, гість запитує Джонні Карсона, який кілька разів був одружений: “Have you ever been married?” A second guest says, “Has he ever been married!”).
5. Самопринижувальні жорстокі зауваження, створені для демонстрації скромності та отримання прихильності слухача.

6. Дразливі гумористичні зауваження, спрямовані на зовнішність слухача або на його недоліки. На відміну від сарказму, даний вид гумору не несе в собі серйозної образи.
7. Неочікувані відповіді на риторичне запитання. Ситуацію сприймають як смішну, бо зазвичай вона направлена на розвагу співрозмовника.
8. Дотепні або безглузді відповіді на серйозні питання.
9. Неоднозначність. Висловлювання або слова свідомо неправильно сприймаються або неправильно тлумачаться, щоб викликати подвійне значення, яке часто порушує табу-теми.
10. Викривлення стійких виразів. Перетворення та трактування відомих приказок, або стійких виразів на новий лад.
11. Гра слів. Гумористичне використання слова, яке має друге значення, зазвичай засноване на омофонах [110, с. 35-60].

Окремим видом гумору вважають ненавмисний гумор. Випадковим фізичним гумором можна назвати будь-яку незначну невдачу, що викликає сміх у аудиторії, наприклад, незграбність, випадкове падіння або вимазування тощо. Такі події вважаються смішними, коли відбуваються за безглузких причин, і коли людина, яка переживає їх, не зазнає серйозних поранень чи не є збентеженою. Цей тип гумору ґрунтується на фарсі або «комедії диваків». Фонетичні та орфографічні, нісенітниці у мові та помилки Р. Мартін виділяє у випадковий лінгвістичний гумор, наприклад, несвідома перестановка звуків у словах або мовні перли [76, с. 10].

Попри те, що наведені категорії не є взаємовиключними, ця класифікація дає початок питанню про прийоми вираження гумору. У наступних розділах ми розробимо свою класифікацію гумористичних ситуацій комічних персонажів сатиричного науково-фантастичного роману англійського письменника Дугласа Адамса.

Психологічні функції гумору. Розрізняють три основні категорії психологічних функцій гумору: (1) когнітивна-соціальна функція емоції радості, (2) соціально-комунікативна функція гумору, і (3) фасилітаційно-адаптаційна функція, спрямована на полегшення негараздів та подолання стресу.

Когнітивна та соціальна функція емоції радості. На основі досліджень Б. Фредріксон було запропоновано «розширену» модель психологічних функцій позитивної емоції радості. Психолог вважає, що на відміну від негативних емоцій, позитивні емоції слугують для розширення сфери уваги особистості, що дозволяє більш творчо вирішувати проблеми та збільшувати діапазон варіантів поведінкової відповіді, а також створюють фізичні, інтелектуальні та соціальні ресурси, доступні індивіду для вирішення життєвих проблем. Дослідниця стверджує, що радість розвиває адаптаційні властивості, які покращують як психічне, так і фізичне здоров'я [107].

М. Шиота з колегами допускають, що позитивні емоції можуть відігравати важливу роль у регуляції міжособистісних відносин. Автори стверджують, що люди – це соціальні тварини, яким необхідні тісні стосунки для виживання. Дослідники впевнені, що позитивні емоції відіграють важливу роль у виконанні трьох фундаментальних завдань, необхідних для контактування з іншими: (1) визначення потенційних партнерів, (2) розробка, обговорення та підтримка важливих відносин; (3) колективізм (тобто спільна робота з іншими для досягнення цілей, яких неможливо досягти самотійно). Так, емоція радості, пов'язана з гумором, є ефективним знаряддям для виконання всіх трьох завдань у різних типах відносин, включаючи романтичні, дружні та групові [82].

Соціально-комунікативна функція гумору. Комічні ситуації приймають дуже різні форми. За винятком простого відпочинку та розваги, повсякденні веселі ситуації часто мають певну (можливо, несвідому) мету. Розповідаючи жарти чи шуткуючи, людина має меті вразити інших своєю дотепністю, отримати увагу, престиж або схвалення [76, с. 25].

Соціолог М. Мулкей вважає, що гумор розглядається як спосіб міжособистісного спілкування, який часто використовується для передачі прихованих повідомлень непрямым способом і для впливу на інших людей. Так, гумор є особливо корисною формою спілкування у ситуаціях, де більш серйозний і прямий спосіб може викликати конфлікти або незручності, оскільки він пом'якшує

Засоби репрезентації гумору у мовленнєвому паспорті персонажів художніх творів та їх відтворення у перекладі українською мовою 27
напругу шляхом відтворення невідповідностей та нісенітниць і може водночас передавати кілька значень [77].

Р. Мартін гадає, що гумор часто використовується для передачі критичних або зневажливих повідомлень. Наприклад, при позитивному осміюванні, легке непогодження або засудження може передаватися за допомогою гумору. Це дозволяє мовцю відмовитися від власного висловлювання, якщо його не було почуто, сказавши: «Я просто жартую». Дійсно, оскільки кожен визнає неоднозначну природу гумору, таке заперечення зазвичай навіть упускають. Так, гумор є способом порятунку власної репутації. Його використовують для пом'якшення впливу повідомлення або для перевірки реакції на ситуацію [76, с. 31]. Деякі вчені називають такий сценарій функцією порятунку [105].

Існує декілька соціальних функцій гумору, які несуть агресивний, примусовий та маніпулятивний характер. Незважаючи на те, що він виражається у формі гри, гумор не завжди є доброзичливим. Велика частина видів гумору включає в себе насміхання та висміювання інших, їх поведінки та особливостей, які вирізняються від переважної більшості групи. Слід нагадати, що протягом еволюції людини (більша частина якої полягала у тому, що люди жили невеликими групами мисливців-збирачів), гумор та сміх співвідносилися з метою посилення групової ідентичності шляхом нав'язування соціальних норм у межах групи та виключення тих, хто їх не дотримується. Ця функція гумору є сьогодні дуже вагомою [103, с. 253-270].

Окрім комунікативного порятунку своєї репутації, який часто включає лише двох людей, існують більш агресивні і навіть ворожі види гумору, які зазвичай відбуваються між групою осіб. Таку ситуацію можна описати наступним чином: мовець, який повідомляє гумористичне повідомлення, слухач(і), який сміється над ним, і цільова особа(и), яка є осміяним об'єктом. Не дивлячись на те, чи присутня цільова особа, вона все ж є конкретно людиною або членом принижованої групи. Такий гумор, що іменується чорним гумором, направлений на висміювання статі, етнічної приналежності, релігії тощо. Він може виступати у формі спонтанного гумористичного коментаря або расистського жарту. Такий тип гумору посилює

групову ідентичність та згуртованості, підкреслюючи розбіжності з іншими. Часто учасники групи сприймають такий агресивний гумор дуже позитивно, він викликає справжні почуття радості та сміху, навіть якщо відбуваються за рахунок інших [76, 20-21]. У цьому випадку, емоція радості, що супроводжує гумор та сміх, отримується за рахунок інших людей, або через пасивне споглядання їх нещастя (Schadenfreude¹), або через активне прагнення принизити, збентежити або висміяти інших якимось чином, тим самим підвищуючи власний статус відносно цих людей.

Через висміювання невідповідних дій та рис людей, які перебувають за межами групи або через приниження членів групи, коли вони вступають у девіантну поведінку, у соціальних групах гумор часто використовується для встановлення групових норм. Так, агресивні жарти, насмішки або сарказм використовується для виключення осіб з групи, зміцнення влади, відмінностей у статусі, придушення девіантної поведінки, і для примусового впливу на інших [76, с. 37].

Отже, гумор у соціумі використовується для передачі різних повідомлень та для досягнення різних соціальних цілей, деякі з яких можуть бути позитивними, тоді як інші – агресивними або примусовими.

Фасилітаційно-адаптаційна функція, спрямована на полегшення негараздів та подолання стресу. Роль гумору у подоланні життєвих стресів та негараздів [75] важко недооцінити. У ході еволюції люди почали використовувати гумор як засіб когнітивного управління багатьма подіями та ситуаціями, що загрожують їхньому щастю [74]. Гумор дає змогу людині поглянути на стресові ситуації з нової точки зору, оскільки він за своєю природою пов'язаний з невідповідністю та багатозначністю. Як наслідок цієї гумористичної переоцінки, ситуація стає менш напруженою і більш керованою [109]. Радість замінює почуття тривоги, депресії або гніву, дозволяючи мислити ширше і задіяти себе у творчому вирішенні проблем [105]. Радість також має фізіологічну перевагу, яка прискорює відновлення серцево-судинних наслідків після стресу [106]. Так, гумор є важливим механізмом регулювання емоцій, який може сприяти психічному здоров'ю людини [108]. Висміюючи труднощі життя та зменшуючи загрози, переосмислюючи їх на

¹ З німецької. Злісна радість про нещастя, невдачі іншого.

позитивний лад, гумор дає змогу подолати складні ситуації різного характеру та відновити благополуччя людини [76, с. 38].

Агресивно-спрямований гумор, згаданий раніше, також відіграє певну роль у подоланні стресу. Людина здатна мінімізувати страждання заподіяне іншими, і отримати певне задоволення завдяки висміюванню глупства, некомпетентності, ліній чи інших людських вад, які шкодять, дратують чи заважають досягненню мети. Таке використання агресивного гумору спрямоване на конкретних осіб, які створюють ці труднощі, а також на деяких представників соціальних груп або установ. Однак, агресивний гумор має свої наслідки. Він може відштовхнути інших і погано вплинути на важливі відносини у перспективі [76, с. 39].

Як і всі форми гумору, описаний вид гумору зазвичай відбувається у соціальному контексті. На самоті складно осміяти та пожартувати про свої проблеми, тому дана функція гумору зазвичай набуває форми жарту тільки серед інших, а також у розпалі несприятливої ситуації, або після неї. Наприклад, коли група друзів обговорює події складного дня, труднощі, які раніше здавалися непомірними, можуть сприйматися смішними і стати головною темою для багатьох жартів. Велике емоційне збудження від стресового явища, надає більшу насолоду від жарту [76, с. 40].

Р. Мартін також відмічає функцію гумору, яка вивільняє напругу. Вчений допускає, що полегшення – є визначальною характеристикою всього гумору. Хоча така думка, є дещо перебільшеною, вона відображає одну з найважливіших функцій гумору [76, с. 40-41]. Отже, ми з'ясували, що у процесі еволюції людини гумор виокремився у своєрідний механізм подолання життєвих стресів, що сприяє розвитку стійкості людини та дозволяє їй справлятися з труднощами буденності.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

В результаті опису багатоаспектної природи комічного у різних його сутностях ми встановили, що комічне володіє філософсько-естетичними характеристиками: протиставлення явища, що висміюється, естетичним ідеалам; соціокультурними: критична спрямованість; соціальний характер; інтернаціональність / національність; суб'єктивність / об'єктивність; біопсихологічними: три основні категорії психологічних функцій гумору: когнітивна-соціальна функція емоції радості, соціально-комунікативна функція гумору і фасилітаційно-адаптаційна функція, спрямована на полегшення негараздів і подолання стресу та визначили психологічний процес творення гумору, який включає соціальний контекст, процес когнітивної оцінки, емоційну реакцію радості та сміх. У розділі також були виділені основні види комічного, якими є гумор, іронія, сарказм та сатира.

Крім того, ми прийшли до наступних висновків: Комічне існує у науковій парадигмі в двох іпостасях:

1. Як лінгвосоціокультурна категорія в системі мови і комунікації, яка істотно впливає на поведінку членів лінгвокультурної спільноти.

2. Як ситуація (фрейм), що відображає відхилення від прийнятих в конкретній мовній культурі ціннісних орієнтацій, установок і припущень, норм і ролей соціальної поведінки, які не несуть трагічних наслідків і стають об'єктом висміювання.

У наступному розділі ми спробуємо дослідити мовні і позамовні особливості відтворення комічного і представимо їх систематику на основі роману Д. Адамса «Путівник по Галактиці для космотуристів».

РОЗДІЛ II

АВТОРСЬКІ ПРИЙОМИ ВИРАЖЕННЯ КОМІЧНОГО У ТЕКСТІ

У художньому творі будь-яка мовна одиниця може стати стилістично значущою і перетворитися на засіб художньої образотворчості та виразності. Індивідуальність проявляється у використанні оцінних, емоційно забарвлених і експресивних мовних засобів. Автор художнього твору творчо перетворює одиниці мови, розширюючи рамки звичних способів відбору і сполучуваності слів, прийомів використання синтаксичних конструкцій та інтонацій, і таким чином збагачує мову засобами виразності. Комічне в сатиричних творах можна виявити у будь-якому елементі – починаючи від засобів графічної експресії (лапки, курсив, велика буква, розмір шрифту, схеми, графіки, пунктуаційне оформлення) та простих слів, імен і прізвищ, виразів та зворотів, прислів'їв та приказок, афоризмів, комічних повторів, до різноманітних видів метафор, гіпербол, вставних слів тощо.

У другому розділі досліджуються мовні та позамовні особливості творення комічного, на матеріалі сатиричного роману виведено класифікацію прийомів та засобів комічного на різних рівнях, які реалізуються за допомогою видів комічного, описаних у першому розділі, а також аналізується національна специфіка англійського гумору.

2.1. Мовні засоби репрезентації комічного та їх класифікація.

Спочатку поняття комічного і смішного вважали однаковими за значенням, але з подальшим розвитком лінгвістичної думки їм стали надавати відмінних значень [8, с. 5–6]. Різні підходи до проблеми комічного як лінгвістичної категорії пов'язані із різними його виявами. Тому до цього часу ця проблема становить значний інтерес для лінгвістичного вивчення. Учені мають різноманітні погляди на комічне з погляду лінгвістики. У лінгвістиці комічне розглядають як особливий вид творчості, пов'язаний як з вербальною, так і з невербальною комунікацією. Так, дві форми комічного, а саме – мовна і немовна, виокремлювались вже при перших спробах осмислення його природи.

Беручи за основу природу виникнення комічного в оригіналі, тобто – те, що за задумом автора містить гумористичний потенціал, всі жарти поділяються на *ситуативні* і *мовні*. У *ситуативних жартах* природа комічного впливає із самої ситуації, адресат розуміє гумор не через інтерпретацію мовних знаків, а через безпосереднє сприйняття ситуації (класичним прикладом таких жартів є гумор Чарлі Чапліна або комік-трупі «Маски Шоу»). Природа ситуативних жартів базується на активних діях героїв ситуації (рухи, переміщення у просторі, взаємодія з навколишнім середовищем) або на динамічній зміні обставин ситуації (фізичні прояви навколишнього середовища, які (частково) обумовлені взаємодією з героями ситуації або виникають незалежно від героїв, але впливають на них). Мовні елементи таких жартів є суто елементами ситуації, які функціонують так само як і дії героїв або динамічні зміни. Такі мовні елементи не створюють природу протиріччя, закладеного у жарті, вони просто повідомляють адресатові певну інформацію, необхідну для створення комічного потенціалу, суто вказують на певний аспект ситуації, не надаючи оцінки чи інтерпретації. Видається можливим назвати таку функцію вербальних знаків у жартах – індикативною [4, с.2].

У *мовних жартах* природа комічного породжується саме у вербальній площині, при чому ситуація є суто фоном для жарту, його контекстом. Мовні жарти будуються виключно на репліках героїв, які при цьому можуть не виконувати ніяких активних дій, і обставини ситуації взаємодії залишатимуться незмінними [4, с. 3]. Мовний комізм володіє ілокутивною силою, яка підпорядкована загальній комунікативній стратегії висловлювання [50].

О. Н. Лук аналізує спроби класифікації комічного Цицероном, Квінтіліаном і З. Фрейдом. Зокрема, Цицерон у трактаті «Оратор» запропонував першу формальну класифікацію гумору, розділивши комічне на два основних типи: 1) смішне, що впливає з конкретної ситуації; 2) смішне, що базується на словесному оформленні (абсурд, двозначність, несподівані умовиводи, каламбур, алегорію, протилежність, уявну простоту, карикатурне зображення, порівняння (схожість), протиріччя (суперечність), нездійснене очікування, ухильність, іронію, метафору,

Засоби репрезентації гумору у мовленнєвому паспорті персонажів художніх творів та їх відтворення у перекладі українською мовою 33

передражнювання, небилицю, прислів'я, легку насмішку, несподіванку, недооцінку, буквальне розуміння слів, незвичайне тлумачення власних назв) [38, с.28].

За З. Фрейдом, існує три основні прийоми комічного: 1. Згущення: а) із змішаним словотворенням, б) з модифікацією; 2. Вживання того самого матеріалу: а) ціле і частини, б) перестановка, в) невелика модифікація, г) одні й ті ж слова, вжиті з новим змістом, і які втратили первісний зміст; 3. Двозначність: а) позначення власного імені і речі, б) метафоричне і речове значення слова, в) гра слів, г) подвійне тлумачення, г) двозначність з натяком [38, с. 7 – 8, 22–23].

О. Н. Лук представляє власну класифікацію прийомів комічного: 1. Неправильне протиставлення. 2. Неправильне підсилення. 3. Доведення до абсурду: а) перебільшення; б) применшення чи пом'якшення. 4. Дотепність безглуздості: а) логічна несумісність; б) безглузда деталізація; в) порушення логічної послідовності подій. 5. Змішування стилів, або «зміщення планів»: а) змішування мовних стилів; б) перенесення термінології; в) невідповідність стилю і змісту; г) невідповідність стилю мови і обстановки, де вона вимовляється; г) псевдоглибокодумство. 6. Натяк, або точно наведений ланцюжок асоціацій. 7. Іронія. 8. Зворотне порівняння: а) «чисте» зворотне порівняння; б) буквалізація метафори. 9. Порівняння за неявною, випадковою чи несуттєвою ознакою: перерахування різнорідних предметів в одному списку. 10. Повторення: а) «чисте» повторення; б) повторення зі зміною граматичної конструкції; в) повторення зі зміною змісту на протилежний. 11. Подвійне тлумачення; а) гра слів; б) двозначність; в) незвичайна розшифрування звичного скорочення. 12. Парадокс [38, с. 103].

У цій класифікації особливо важливу роль О. Н. Лук надавав іронії, наголошуючи, що іронія – це прийом, побудований на протилежності форми і змісту. Іронія полягає в тому, що людина говорить щось прямо протилежне тому, що насправді думає, але слухачам або читачам дається можливість – натяк змістовий чи навіть інтонаційний – зрозуміти, що ж саме насправді думає автор [38, с. 104].

Л. Наєр розглядає вербальні і невербальні форми комічного. До вербальних форм дослідник відносить *дотепність, гострослів'я, іронію, гумор, жарт, пародію, анекдот, зубоскальство, словесне жартування*. При цьому в основі гумору, жарту, анекдоту лежить комічне з прагматичним ефектом – сміхом – (сміх як прагматична реакція на когнітивний зміст і сміх заради сміху), а дотепність і іронія носять суто інтелектуальний характер, утверджуючи розумність, де комічне виступає факультативно (акт орієнтації на комічне і на вплив на емоційну сферу реципієнтів з реалізацією риторичних стратегій) [43, с. 89–90]. Як стверджує А. В. Карасик, лінгвістичні характеристики комічного визначаються «як специфічні повтори, перебільшення і спрощення, а також порушення між предметними, понятійними і власне знаковими характеристиками висловлювання. Кожна пропонована модель гумористичного тексту будується як типологія змістових порушень: семантичних, прагматичних, синтаксичних і формально-знакових» [21, с. 208].

В. З. Санніков ділить жарти на два види: *предметні і мовні*. Для предметних жартів важливий комізм ситуації, а для мовних – застосований лінгвістичний механізм [53, с.18]. Ситуативний комізм створюється в контексті твору, тобто завдяки ситуації, яка описується автором. Лінгвістичний комізм, в свою чергу, створюється різними мовними засобами. Засоби, які використовує автор можна виокремити у процесі аналізу тексту творів [53].

Прийоми комічного породжуються різними засобами і формуються передусім мовними засобами. Так, Г. Ш. Кязимов вважає основними прийомами комічного *езопову мову, алегорію, деформацію, несподіваність, невідповідність, непорозуміння і прийом викриття через анахронізми*. Дослідник доводить, що в мові прози особлива роль у створенні комічного ефекту належить лексичним засобам. Як схвалення і прокляття, лексичні алегорії мають древню історію і за походженням пов'язані з порівняннями. Щодо комічної природи тропів, як-от метафор, метонімії, епітетів, оксиморонів та порівнянь, то в них закладена велика легкість, з якою вони перетворюються на засоби комічного, що й відкриває широкі можливості перед майстрами сатири. Інтенсивність їх використання пов'язані з індивідуальним стилем письменника. Фразеологічні одиниці слугують для виразу комічного у таких трьох

випадках: а) супроводжуючись іронічною інтонацією; б) історично сформувавшись у мові в комічній якості; в) за умови вдалого поєднання з іншими словами і виразами [34, с. 252 – 253].

Відтак вчені акцентують увагу на різнорівневих мовностилістичних засобах або тропях, за допомогою яких письменники створюють яскраві гумористичні, іронічні або сатиричні ефекти.

Існує велика кількість підходів до класифікації тропів. Так, розглядаючи тропи у контексті стилістики В. А. Кухаренко поділяє тропи (стилістичні засоби) на лексичні (*Metaphor, Metonymy, Synecdoche, Play on Words, Irony, Epithet, Hyperbole, Understatement, Oxymoron*), синтаксичні (*Rhetorical Question, Chiasmus, Suspense, Apokoinu Constructions*) та лексико-синтаксичні (*Antithesis, Climax, Anticlimax, Simile, Litotes, Periphrasis*) [32, с. 23-57].

О. М. Мороховський розглядає тропи у контексті семасіології. Він розділяє тропи на *засоби виразності (фігури заміщення)* та *стилістичні прийоми*. Фігури заміщення – це засоби вторинної номінації, яка виникає на основі подібності двох об'єктів, що встановлюється більш чи менш суб'єктивно, або суміжності, що існує, як правило, об'єктивно між двома об'єктами. Таким чином фігури заміщення – це сукупність вторинних найменувань, що існують у мові або у «готовому» вигляді, або утворюються у мовленні на основі регулярних моделей. Вторинні найменування зазвичай вступають у парадигматичні (синонімічні або омофункціональні) відношення та у ряді випадків можуть бути стилістично маркованими. Науковець поділяє фігури заміщення на дві групи: фігури кількості та фігури якості. До перших він відносить гіперболу, мейозис та літоту як особливий вид мейозису.

До фігур якості, у свою чергу, він відносить метонімію та три її види: синекдоху, перифраз та евфемізм; метафору, до видів якої він відносить алегорію, антономазію та персоніфікацію; та іронію. Під стилістичними засобами дослідник має на увазі фігури суміщення, тобто стилістично значимі способи сполучення у синтагматичній послідовності одиниць одного рівня, в тому числі й засобів виразності, у межах одиниці одного, більш високого, рівня. Фігури суміщення він поділяє на три групи: фігури *тотожності* (порівняння, синоніми-замінники та

Засоби репрезентації гумору у мовленнєвому паспорті персонажів художніх творів та їх відтворення у перекладі українською мовою 36
синоніми – уточнювачі), *фігури протилежності* (антитеза, оксиморон) та *фігури нерівності* (наростання (клімакс), розрядження (антиклімакс) та зевґма) [42, с. 163-166].

За допомогою цих засобів створюється подвійна структура контексту – з одного боку, змальовування ситуації, а з іншого – її коментування та оцінка автором чи персонажем. Представлені засоби комічного, як правило, залежать від контексту, який рідко виходить за межі абзацу [49, с. 51].

Засобами актуалізації поетики комічного за класифікацією Б. Дземідока є п'ять основних груп. Це – видозміна або деформація явищ (перебільшення, темп, відмінний від звичного); несподівані ефекти й вражаючі зіставлення; несумісність у відношеннях і зв'язках між явищами (анахронізми із царини моралі, поглядів, мови, образів мислення тощо); удаване об'єднання абсолютно різнорідних явищ (невідповідність поведінки героїв обставинам, невідповідність між зовнішністю і сутністю, між формою і змістом та інші невідповідності); утворення явищ, які по суті або за враженням відхиляються від логічної або праксеологічної норми (безглуздість дії або ускладнення простого завдання; непорозуміння, помилка в судженнях та асоціаціях; алогізми, абсурдний діалог, логічні інверсії, нісенітниця, безглузді висловлювання) [10, с. 65-67].

Отже, як бачимо, у науковій літературі система лінгвостилістичних засобів творення комічного постає надзвичайно розгалуженою. На даний час, у царині комічного не існує чіткої класифікації прийомів його творення. Одні вчені розмежовують прийоми на мовні та позамовні, інші виділяють стилістичні та ситуативні прийоми. На основі глибокого лінгвістичного аналізу твору Д. Адамса «Путівник по Галактиці для космотуристів», у якості матеріалу нашого дослідження, у наступному пункті спробуємо створити та описати класифікацію виокремлених прийомів та лінгвостилістичних засобів творення комічного.

2.2. Мовні та позамовні особливості творення комічного.

У якості матеріалу для проведення дослідження ми обрали роман пера Д. Адамса, на основі якого здійснимо спробу систематизувати стилістичні засоби та

Засоби репрезентації гумору у мовленнєвому паспорті персонажів художніх творів та їх відтворення у перекладі українською мовою 37

ситуативні прийоми, які письменник використовує у прагненні створити комічність свого твору та їх відтворення у перекладі.

«Путівник по Галактиці для космотуристів» у якості матеріалу для дослідження було обрано не випадково. Причиною для вибору цього гумористично-сатиричного твору слугувала майстерність автора поєднувати в своєму романі дві абсолютно різні особливості своєї творчості: сатиру та гумор з вічними філософськими проблемами. Це поєднання вічного і звичайного допомагає читачеві усвідомити і побачити філософські проблеми очима автора – крізь призму гумору. Може здатися, що предметом роздумів автора є дуже специфічна тема, яка є переміщеною на цікаву площину із сатирою та чорним гумором. Але, незважаючи на свою проблематику та гумористичну особливість, твір набув слави не тільки серед філософів і людей, які захоплюються космосом, але й серед загальної аудиторії. Галактичний роман став лауреатом премії «Золота ручка», яка присуджується тільки тим творам, продажі яких перевищують мільйон екземплярів. Небувалий успіх для твору, який об'єднує один величезний оксюморон, складові якого переплітаються і утворюють неповторне об'єднання на сторінках роману [95].

З лінгвістичної точки зору, роман ілюмінує стилістичними, лексичними, фонетичними засобами вираження комічного та комічними і абсурдними ситуаціями. Звичайно, часто ці аспекти поєднуються у жартах, і взаємодоповнюють один одного для створення комплексного гумористичного потенціалу. Ми знайшли більше 25 різних фігур, які будуть відображені у нашому аналізі.

Згідно із систематикою прийомів комічного, яка представлена на рис. 2.1., комічні прийоми функціонують на рівнях: сюжету, персонажа та на мовному рівні. Перші, в свою чергу, включають прийоми на рівні сюжету, ситуації або тексту, а також авторські ремарки, другі – на рівні персонажа – будуються на характеристиках героїв, зокрема на описі зовнішності, думок та ситуативних висловлювань, треті – містять у собі будь-які стилістичні, лексичні, фонетико-графічні та комплексні засоби творення комічного, зокрема мовну гру. Слід зазначити, що у багатьох випадках спостерігається змішування різних прийомів та засобів для досягнення найвищого ступеня комічності.

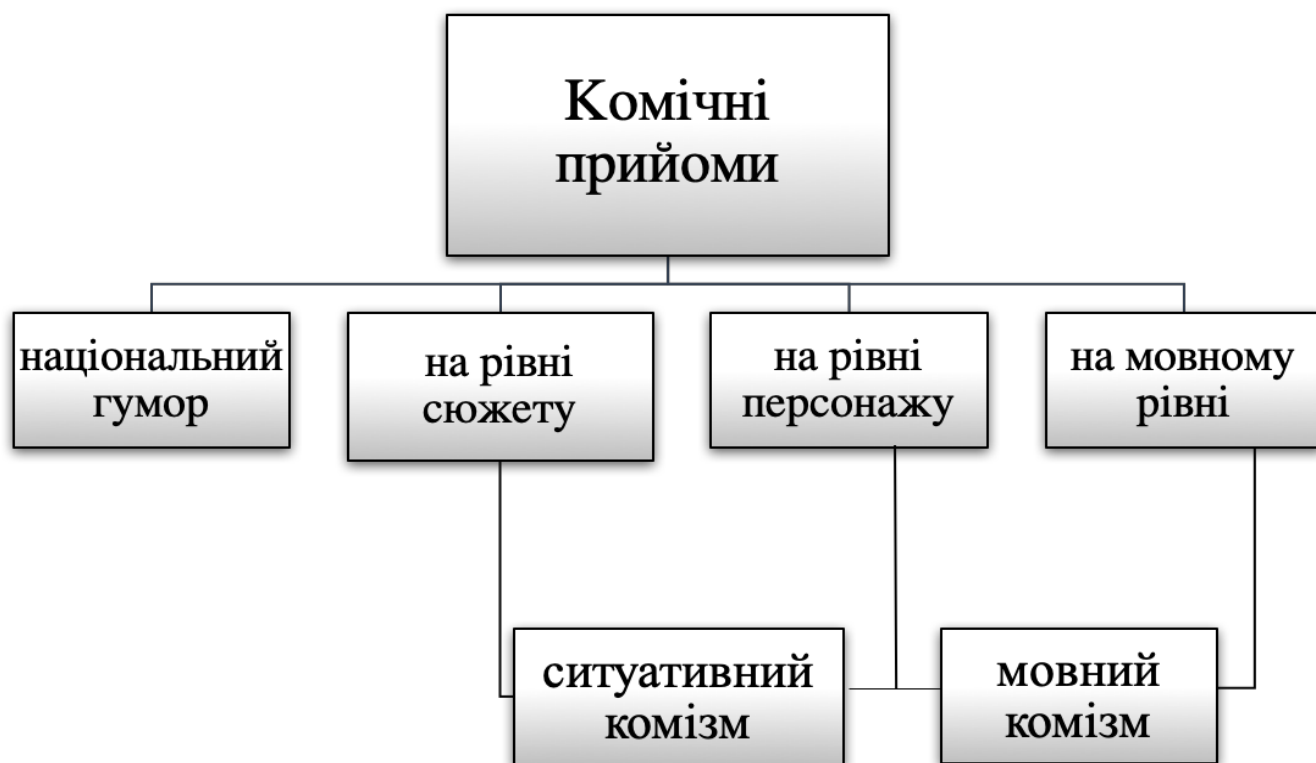

Рис.2.1. Класифікація прийомів комічного у романі Д. Адамса «Путівник по Галактиці для космотуристів»

2.2.1. Національна маркованість англійського гумору.

Соціальна тканина народної сміхової творчості національно забарвлена, що зумовлено не тільки мовою, але й своєрідним віддзеркаленням у творах національних особливостей народу, його психіки, художніх традицій – насамперед фольклорних.

Говорячи про національні особливості гумору, варто взяти до уваги, що він найчастіше стосується певного національного характеру людини чи персонажа твору. Заслужують на увагу такі міркування Ю. Б. Борева: «Комізм людини в житті невіддільний від національних особливостей її характеру. Комізм персонажів у мистецтві теж національно зумовлений, і не тільки національними особливостями, сприйняттям явищ художником, але й національними особливостями предмета зображення. У зв'язку з цим виникає питання про національний характер не тільки

Засоби репрезентації гумору у мовленнєвому паспорті персонажів художніх творів та їх відтворення у перекладі українською мовою 39
форми в мистецтві, але й про елементи національної специфіки, закладеної у змісті» [9, с. 40].

М. М. Бахтін вважав, що народний сміх і його форми становлять найменш вивчену сферу народної творчості. Він був переконаний у тому, що концепція народності і фольклору не могла повністю охопити особливості специфіки народно-майданної культури і народного сміху у всій різноманітності його широкого вияву. Навіть у період подальших досліджень фольклористики і літературознавства цей вияв сміхової культури «не став предметом пильного і глибокого культурно-історичного, фольклористського і літературознавчого вивчення. У науковій літературі, присвяченій обряду, міфу, ліричній та епічній народній творчості, сміховому моменту виділяється тільки найскромніше місце. Але головний недолік полягає в тому, що специфічна природа народного сміху сприймається повністю спотворено, оскільки до нього вносять зовсім чужі йому уявлення і поняття про сміх» [5, с. 6].

Перш ніж розглянути особливості англійського гумору, необхідно представити дефініцію поняття «англійскість» або *Englishness*. Багато науковців намагалися сформулювати єдине визначення терміну англійскість, однак у ході дослідження вони прийшли до висновку, що цей термін є неоднозначним. Більш того, не можливо навести узагальнене визначення, яке б задовольнило кожного з дослідників. Ф. Рейрон-Пігей, підсумовуючи дослідження вивчення природи поняття, пише наступне: «Що таке англійскість? Це інстинктивне чи сконструйоване поняття? Якщо воно є сконструйованим, тоді яким: уявним, культурним чи ідеологічним? Або можливо це душевний стан? Чи існує таке поняття, як національний темперамент, персонаж чи ідентичність, яка належить англійцям? Питання про англійскість продовжує захоплювати розум науковців. На даний момент, визнано, що дефініція цього терміну залежить від власної національності людини. Справа в тому, що навіть англійці не дають власного визначення англійскості» [81, с. 1].

Англійська національна ідентичність є спрощеним визначенням концепції англійскості. Її розділяє народ Англії, а також люди, які ідентифікують себе

Засоби репрезентації гумору у мовленнєвому паспорті персонажів художніх творів та їх відтворення у перекладі українською мовою 40
англійцями, але проживають за межами Англії. Слід уточнити дефініцію понять «національний» або «нація» та «ідентичність» для повного розуміння визначення терміну.

Традиційно, поняття «нація» включає в себе кордони та географічні кордони. Проте таке визначення не повністю розкриває сутність терміну, оскільки нація не може бути лише обмеженою кордонами, це поняття є ширшим і складнішим.

У своїй праці «Національна ідентичність», Е. Сміт дає терміну точне визначення, яке охоплює різні моделі творення нації, які включають територіальну обмеженість нації одиницями населення, наявність власної батьківщини; розподіл на масову культуру та загальні історичні міфи та спогади; наявність спільних взаємин, юридичних прав та обов'язків, загальної правової системи; спільний розподіл праці та систему виробництва [83, с. 13-14]. Дослідник висуває наступне визначення терміну: «нація – населення людей, яке має власну назву, історичну територію, загальні міфи та історичні спогади, масову громадську культуру, загальну економіку та загальні юридичні права та обов'язки для всіх членів» [83, с. 23].

Отже, якщо нація – це соціально збудована уявна спільнота, то англійскість, відповідно, форма національної ідентичності, уявної і створеної людьми, які ідентифікують себе з нею. Англійскість можна розглядати як певний об'єднуючий термін, що містить всі різні території Об'єднаного Королівства. Цей термін допомагає людині зрозуміти, що означає бути англійцем. Більш того, єдиної англійскості не існує, оскільки вона змінює своє значення в залежності від людини. Так, визначивши поняття англійскості, ми можемо аналізувати риси англійського гумору, відповідно до специфічних домінуючих рис англійців у цілому.

С. Атрадо визначає британський (або англійський) гумор, як той, що сформувався в умовах відносної стабільності британського суспільства і несе в собі сильний елемент сатири над «абсурдністю повсякденного життя». [69, с. 541–542.]

У своїй праці «Англійське почуття гумору», Г. Ніколсон стверджує, що англійці мають певні впізнаванні риси та недоліки темпераменту, які мають особливе відношення до їхнього почуття гумору [78, с. 32]. Дослідник узагальнює

конкретні складові англійського почуття гумору наступним чином: доброзичливість, сентиментальність і пафос, загальна основа почуття і традиції, фантазії, особлива чутливість до спотворення людських цінностей, дитячість, самозахист, економія розумових зусиль, прагнення до розумової та духовної легкості, а також бажання відчувати приємність [78, с. 36-37].

Е. Блокхем стверджує, що через британський гумор проходить сильна тема сарказму і самоприниження, часто при абсолютно незворушній подачі (з «кам'яним обличчям»). Гумор може бути використаний для того, щоб заховати за ним свої справжні емоції, причому заховати в такій манері, що людям з іншого культурного середовища людина, яка жартує, може здатися байдужою і безсердечною. Жартують з будь-якого приводу і майже жодна тема не є табу, хоча відсутність витонченості в жартах часто вважається відсутністю смаку [104].

А.В. Карасик визначив причини нерозуміння англійського гумору носіями інших лінгвокультур у тому, що «адресат 1) не сприймає ситуацію, яка має внутрішню невідповідність, не бачить абсурдності або дивного стану речей, або 2) чітко розуміє внутрішню невідповідність у ситуації, але вважає, що гумор, як м'яка форма критики, до такої ситуації не належить, оскільки предметом осміяння виявляються надцінності даної культури» [22, с. 4].

Під час аналізу роману «Путівник по галактиці для космотуристів» було виявлено національно-маркований гумор, реалізований шляхом висміювання британських традицій у мовленнєвому паспорті Артура Дента. За стереотипним твердженням, усі англійці полюбляють чай, тому Артур, який є представником типового англійця, також не може жити без чаю. Так, одною з комічних тем у романі є намагання Артура знайти непогану чашку чаю (Приклад (1)).

(1) *Arthur blinked at the screens and felt he was missing something important. Suddenly he realized what it was. "Is there any tea on this spaceship?" he asked* [116, с. 91].

У наступному прикладі (2) Артур впадає у відчай, оскільки не може пояснити автомату з ідеальних напоїв, як зробити ідеальну чашку чаю. Харчомат був доволі просунутим – при натисканні на кнопку «напої» він робив миттєвий ретельний

спектроскопічний аналіз обміну речовин клієнта промацував нервові закінчення мозку, що відповідали за смакові відчуття. Так виникала досконала картина бажаного [115, с. 193-194]. Читач одразу відчуває безглуздість цієї ситуації.

(2) *Arthur threw away a sixth cup of the liquid. "Listen, you, machine," he said, "you claim you can synthesize any drink in existence, so why do you keep giving me the same undrinkable stuff?" "Nutrition and pleasurable sense data," burbled the machine. "Share and Enjoy." "It tastes filthy!" "If you have enjoyed the experience of this drink," continued the machine, "why not share it with your friends?" "Because," said Arthur tartly, "I want to keep them. Will you try to comprehend what I'm telling you? That drink..." "That drink," said the machine sweetly, "was individually tailored to meet your personal requirements for nutrition and pleasure." "Ah," said Arthur, "so I'm a masochist on a diet, am I?" "Share and Enjoy." "Oh shut up" [116, с. 220].*

Наступний приклад (3) ілюструє, дражливе гумористичне зауваження, яке робить Зафод, що спрямоване на осміяння характерних висловлювань притаманних Артуру. У ситуації йдеться про те, що миші – найрозумніші істоти всесвіту – хочуть купити мозок Артура і знайти у ньому відповідь на вічне питання.

(3) *"It could always be replaced," said Benji reasonably, "if you think it's important." "Yes, an electronic brain," said Frankie, "a simple one would suffice." "A simple one!" wailed Arthur. "Yeah," said Zaphod with a sudden evil grin, "you'd just have to program it to say What? and I don't understand and Where's the tea? —who'd know the difference?" "What?" cried Arthur, backing away still further. "See what I mean?" said Zaphod and howled with pain because of something that Trillian did at that moment [116, с.189].*

Комічність ситуації створено не тільки за рахунок національної приналежності Артура, але і через те, як миші висловлюються про його мозок. Артур скаженіє від абсурдності ситуації і не може зрозуміти, як він може віддати свій мозок і залишитися собою, в той час як розвинуті миші не бачать проблеми в

тому, щоб просто замінити його найпростішою електронною моделлю. Іронія Зафода є логічною кульмінацією і кінцем («панчлайном»²) жарту.

Підсумовуючи вищенаведене, ми можемо відмітити ще один прийом творення комічного у романі – національний гумор англійців. Його характерними особливостями є вміння сміятися з себе або самоприниження, сарказм та несерйозність висловлювань, які у романі реалізуються за допомогою світобачення героїв, тим самим посилюючи експресивність, емотивність та інформативність повідомлення від автора до читача. У романі бачення автора проявляється у будь-якому контексті ситуації через її абсурдність, що робить роман унікальним з точки зору матеріалу для дослідження комічного.

2.2.2. Прийоми творення комічного на рівні сюжету.

Сюжетний рівень охоплює найбільшу частину комічних прийомів виокремлених у романі.

Роман Д. Адамса загалом є сатиричним. Автор вміло висміює різноманітні людські реалії, які також є характерними для Британського суспільства. Письменник деформує почуття важливості людства, прагнення людства вважати себе найрозумнішими у всесвіті, релігійні вірування і переконання, сприйняття культури, бюрократію. Крім того, весь роман можна розглядати як сатиричну пародію Адамса на стан сучасної Великобританії.

У першій главі одразу ж знаходимо приклад (4) деформації та сатиричного висміювання фальшивого почуття важливості. Будинки Артура Дента мають намір знести бульдозером, щоб проложити новий проїзду. Причину знесення будинку Артура ми дізнаємося з діалогу між героєм і містером Просером – відповідальним за зніс будинку. Він дає своєрідну відповідь, з якої читає розуміє безглуздість ситуації і «важливість» відповідального.

(4) *"I'm afraid you're going to have to accept it," said Mr. Prosser gripping his fur hat and rolling it round the top of his head, "this bypass has got to be built and it's going*

² панчлайн (від англ. punch line) – головний елемент кожного жарту, ключова фраза або слово.

to be built!" "First I've heard of it," said Arthur, "why's it going to be built?" Mr. Prosser shook his finger at him for a bit, then stopped and put it away again. "What do you mean, why's it got to be built?" he said. "It's a bypass. You've got to build bypasses." [116, с.10].

Зрозуміло, що у цій ситуації Артур намагається зберегти свій будинок. Проте, ми бачимо, що ні він, ні містер Проссер не мають жодного уявлення та фактичної інформації щодо причин побудови проїзду. Однак, для Проссера це будівництво є вельми важливим, оскільки воно означало б, що він виконав свою роботу – зніс будинок Артура. Невдовзі після цього, Форд забирає Артура до сусіднього пабу, щоб врятувати його з планети, яка підлягає неминучому знищенню. Цей факт зовсім не бентежить Артура. Він настільки зосереджений на зносі свого будинку, що не розуміє, що у цьому новому контексті подій збереження його будинку від бульдозера є марною справою, оскільки він все-таки буде знищений, однак, вже разом з планетою. Ідея цієї ситуації полягає в тому, щоб продемонструвати уявну важливість того чи іншого явища, яке не має ніякого значення. Ця фальшива важливість глибоко пов'язана з описом бюрократії у романі.

Наступний приклад (5) демонструє неефективність та безглуздість бюрократії через зображення раси вогонів, які народилися для того, щоб бути бюрократами:

(5) Here is what to do if you want to get a lift from a Vogon: forget it. They are one of the most unpleasant races in the Galaxy—not actually evil, but bad-tempered, bureaucratic, officious and callous. They wouldn't even lift a finger to save their own grandmothers from the Ravenous Bugblatter Beast of Traal without orders signed in triplicate, sent in, sent back, queried, lost, found, subjected to public inquiry, lost again, and finally buried in soft peat for three months and recycled as firelighters. The best way to get a drink out of a Vogon is to stick your finger down his throat, and the best way to irritate him is to feed his grandmother to the Ravenous Bugblatter Beast of Traal. [116, с. 29].

Робота з документами повинна виконуватися для документообігу, що заважає робити дійсно важливі речі, наприклад, врятувати бабусю від небезпеки. Більш того, робота з документами може використовуватись для того, щоб уникати будь-яких

завдань, бо вогони є цілковитими чиновниками. Така думка підтверджує той факт, що бюрократи, які мають справу з документацією, лише вдають, що роблять щось важливе.

Д. Адамс повертається до питання надмірності бюрократії лише в кінці розповіді, коли Артур Дент дізнається про справжнє походження планети Земля (6).

(6) *"So there you have it," said Slartibartfast, making a feeble and perfunctory attempt to clear away some of the appalling mess of his study. He picked up a paper from the top of a pile, but then couldn't think of anywhere else to put it, so he put it back on top of the original pile which promptly fell over. "Deep Thought designed the Earth, we built it and you lived on it." "And the Vogons came and destroyed it five minutes before the program was completed," added Arthur, not unbitterly. "Yes," said the old man, pausing to gaze hopelessly round the room. "Ten million years of planning and work gone just like that. Ten million years, Earthman... can you conceive of that kind of time span? A galactic civilization could grow from a single worm five times over in that time. Gone." He paused. "Well that's bureaucracy for you," he added [116, с.171].*

Згідно з романом, Земля була органічним комп'ютером, який працював десять мільйонів років над знаходженням вічного питання для відповіді «сорок два». Однак, вогони зруйнували його за п'ять хвилин до завершення розрахунків. Кінцеве зауваження Слатібартфаста висвітлює ставлення автора до марності та надмірності бюрократії в його сучасній Англії. Написавши цей уривок, він заявляє про те, що бюрократія як система, скоріш за все, перешкоджає прогресу, а не допомагає йому. У наведеній ситуації (7) бюрократія вогонів порівнюється з бюрократією англійців. Ми розберемо приклад детальніше у подальшому аналізі порівнянь у романі.

(7) *"This is Prostetnic Vogon Jeltz of the Galactic Hyperspace Planning Council," the voice continued. "As you will no doubt be aware, the plans for development of the outlying regions of the Galaxy require the building of a hyperspatial express route through your star system, and regrettably your planet is one of those scheduled for destruction. The process will take slightly less than two of your Earth minutes. Thank you."* [116, с.25-26].

Окрім бюрократії, роман сатирично висміює релігійні вірування і переконання англійського суспільства. Англійська культура тісно пов'язана з релігією, про це свідчить, наприклад, відома фраза «Боже, бережи королеву», яка є одним із двох національних гімнів Нової Зеландії, королівським гімном Австралії, Канади, Ямайки і острова Мен. Коли у романі з'являється маленька жовта рибка-транслятор, яка «поглинає думкохвилі всіх частот, які випромінюють інші біоформи» і «утворює в мозку носія телепатичну матрицю» [115, с. 107], механізм, який дозволяє носію розуміти будь-яку мову, деякі люди вважають її доказом того, що Бог не існує (8).

(8) *"Now it is such a bizarrely improbable coincidence that anything so mindbogglingly useful could have evolved purely by chance that some thinkers have chosen to see it as the final and clinching proof of the non-existence of God." "The argument goes something like this: 'I refuse to prove that I exist,' says God, 'for proof denies faith, and without faith I am nothing.'" "But," says Man, 'The Babel fish is a dead giveaway, isn't it? It could not have evolved by chance. It proves you exist, and so therefore, by your own arguments, you don't. QED.'" "Oh dear," says God, 'I hadn't thought of that,' and promptly vanished in a puff of logic." "Oh, that was easy," says Man, and for an encore goes on to prove that black is white and gets himself killed on the next zebra crossing."* [116, с.108-109].

В уривку Адамс не тільки висміює релігію, але й переконання людства про його інтелектуальну перевагу. У наведеному прикладі Людина (*the Man*) думає про свою високоінтелектуальність. В результаті її дурості та зверхності, її збивають на переході. Таким чином автор привертає увагу до факту, що Людина перехитрила Бога, і що Бог дурніший за цю саму Людину. Так, автор не тільки жартує над релігією та демонструє, що віра в такого Бога є безглуздою, але і висміює англійську культуру як таку.

Одним з найрепрезентативніших прийомів цього рівня також є *логічна несумісність* – прийом закладений в самій ситуації, що суперечить здоровому глузду і повсякденного досвіду [38, с. 80]. Зауважимо, що структура цього прийому досить складна – в нього входять неоднакові модифікації. У найпростішому тлумаченні несумісність полягає в тому, що висловлювання містить взаємовиключні

моменти, однак форма висловлювання є такою, що вони цілком сумісні [38, с.81]. До цієї категорії також відносимо неочікувані відповіді на риторичні запитання та дотепні або безглузді відповіді на серйозні питання. У прикладі (9) Форда та Артура підхопив космічний корабель Вогонів. Артур не розуміє де він знаходиться і шукає відповіді у Форда. Він, в свою чергу, відповідає, що вони у безпеці, насправді ж, безпека ситуації є доволі суб'єктивною для Артура, який ніколи не був на космічному кораблі.

(9) *"If I asked you where the hell we were," said Arthur weakly, "would I regret it?" Ford stood up. "We're safe," he said. "Oh good," said Arthur. "We're in a small galley cabin," said Ford, "in one of the spaceships of the Vagon Constructor Fleet." "Ah," said Arthur, "this is obviously some strange usage of the word safe that I wasn't previously aware of."* [116, с.71].

Абсурд та абсурдні ситуації – ситуації, побудовані на доведенні до абсурду будь-якої висловленої думки, як співрозмовника, так і власної. У прикладі (10) Артура та Форда скоро викинуть у відкритий космос, в якому вони скоріш за все помруть. Зрозуміло, що вони не хочуть вмирати, тому, у стані ефекту, Артур стверджує абсурдну річ [38, с.85].

(10) *"I don't want to die now!" he yelled. "I've still got a headache! I don't want to go to heaven with a headache, I'd be all cross and wouldn't enjoy it!"* [116, с.88].

Доведення до абсурду іноді досягається за допомогою *гіперболи* або *перебільшення*. Так, у прикладі (11) сатирично висміюється розвиток раси Вогонів, які є настільки мерзенними створіннями, що сама еволюція здалася і покинула їх. Наведений приклад також включає в себе *порівняння*, яке функціонує на мовному рівні, яке органічно поєднується та додає висловлюванню більшої виразності.

(11) ... it was as if the forces of evolution had simply given up on them there and then, had turned aside in disgust and) written them off as an ugly and unfortunate mistake. They never evolved again; they should never have survived. [116, с. 25].

Поряд з ним досить поширений і прийом *примінення*, *навмисного пом'якшення*. Приклад (12) ілюструє абсурдну ситуацію, у якій Артур дізнається, що все, що Форд спромігся написати про землю вміщується в одному слові. За

класифікацією путівника Земля є «загалом нешкідливою планетою». Звичайно, це зачіпає гідність Артура Дента як колишнього мешканця своєї планети. Для Артура, планета Земля його дім. Він, як і всі земляни не подорожував Галактикою і не знає про інші планети. Для Форда, Земля – це чергова планетка, яка немає нічого особливого і видатного. У цьому епізоді роману підтверджується позиція автора про значимість Землі в галактиці. Саме на применшенні значення цілої планети базується цей приклад.

(12) **"What? Harmless? Is that all it's got to say? Harmless! One word!" Ford shrugged. "Well, there are a hundred billion stars in the Galaxy, and only a limited amount of space in the book's microprocessors," he said, "and no one knew much about the Earth of course." "Well for God's sake I hope you managed to rectify that a bit." "Oh yes, well I managed to transmit a new entry off to the editor. He had to trim it a bit, but it's still an improvement." "And what does it say now?" asked Arthur. "Mostly harmless," admitted Ford with a slightly embarrassed cough. "Mostly harmless!" shouted Arthur [116, с. 65].**

Антитеза – це стилістична фігура, яка утворюється зіставленням слів, словосполучень або речень протилежних за своїм змістом [90]. У прикладі (13) антитеза не є явно вираженою, однак, якщо подивитися на неї в контексті сюжету, одразу стає зрозуміло про що іде мова.

(13) **"My God," complained Arthur, "you're talking about a positive mental attitude and you haven't even had your planet demolished today. I woke up this morning and thought I'd have a nice relaxed day, do a bit of reading, brush the dog... It's now just after four in the afternoon and I'm already thrown out of an alien spaceship six light years from the smoking remains of the Earth!" He spluttered and gurgled as the Vagon tightened his grip [116, с.76].**

Порівняння (імпліцитне) – це словесне або текстове зіставлення двох схожих у якійсь характеристиці предметів або явищ із метою визначення певних рис одного з них через порівняння з іншим [90]. Слід уточнити, що наведений прийом відбувається також і на мовному рівні. Однак, на рівні сюжету, ми включаємо порівняння ситуацій та подій, які відбуваються в романі. Так, у досліджуваному

тексті, ми знаходимо порівняння двох ситуацій: знос будинку Артура для побудови проїзду, про який він дізнається майже у момент його зносу та знос планети Земля для побудови проїзду інопланетною расою Вогонів, про який земляни теж дізнаються саме під час знищення планети. З першого погляду, комічність ситуації не є експліцитною, проте вона виявляється у подальших діалогах між героями. У прикладі (14) головний герой веде *конфліктний діалог* з містером Просером – відповідальним за прокладення проїзду – про плани реконструкції, які було важко знайти.

(14) *Oh yes, well as soon as I heard I went straight round to see them, yesterday afternoon. You hadn't exactly gone out of your way to call attention to them, had you? I mean like actually telling anybody or anything." "But the plans were on display..." "On display? I eventually had to go down to the cellar to find them." "That's the display department." "With a torch." "Ah, well the lights had probably gone." "So had the stairs." "But look, you found the notice didn't you?" "Yes," said Arthur, "yes I did. It was on display in the bottom of a locked filing cabinet stuck in a disused lavatory with a sign on the door saying Beware of the Leopard."* [116, с.14-15].

У прикладі (15) капітан корабля Вогонів дивується, що земляни не змогли дізнатися про наказ про початок будівництва. Порівнюючи ці два приклади стає зрозуміло, що друга ситуація є копією першої але у більших масштабах.

(15) *There's no point in acting all surprised about it. All the planning charts and demolition orders have been on display in your local planning department on Alpha Centauri for fifty of your Earth years, so you've had plenty of time to lodge any formal complaint and it's far too late to start making a fuss about it now* [116, с. 42-43].

Таке приховане порівняння дає зрозуміти герою значимість Землі. Він усвідомлює, що його будинок і ціла планета при розгляді в комплексі мають однакову цінність. Просто завжди може знайтися «риба побільше», і все стає рівнозначним.

Наступним прийомом, який доволі часто трапляється на рівні тексту є *конфліктний діалог*, який М.М. Юрковська визначає як «небажане непогодження з реплікою-стимулом яке, як правило, призводить до наполегливих спроб досягти

згоди і, таким чином, запускає механізм конфліктності» [68, с.14]. Це такі ситуації, коли комуніканти сперечаються, сваряться, з'ясовують стосунки, поведуться роздратовано. Для відображення цього вдаються практично до всіх прийомів на синтаксичному рівні, але на рівні тексту гумор стає очевидним лише за межами речення. Так, під час сварки (16) персонажі можуть вдаватися до надмірного, навмисно неясного, одноманітного чи абсурдного мовлення [68, с.14-15].

(16) *"Mr. Dent," he said. "Hello? Yes?" said Arthur. "Some factual information for you. Have you any idea how much damage that bulldozer would suffer if I just let it roll straight over you?" "How much?" said Arthur. "None at all," said Mr. Prosser, and stormed nervously off wondering why his brain was filled with a thousand hairy horsemen all shouting at him* [116, с. 21].

Змішування стилів або «зміщення планів» – комічний прийом, у якому різні стилі мовлення можуть функціонувати в одній ситуації. М. М. Юрковська зазначає, що основне інтертекстуальне навантаження найчастіше локалізується в міжперсонажному спілкуванні, та визначає даний прийом як обігрування мовленнєвих жанрів [68, с.14-15]. Ми, в своєму аналізі, називаємо даний прийом по-іншому, оскільки у знайдених прикладах не знайдено інтертекstem. Однак, можна зробити висновок, що цей прийом найчастіше використовується для відволікання уваги від мети ситуації.

Приклад (17) добре ілюструє ситуацію зі змішуванням стилів. Артур та Форд намагаються зберегти собі життя шляхом «умаслювання» капітана Вогона Джелца та високо коментують його жакливу поезію.

(17) *"Oh... and er... interesting rhythmic devices too," continued Arthur, "which seemed to counterpoint the... er... er..." He floundered. Ford leaped to his rescue, hazarding "counterpoint the surrealism of the underlying metaphor of the... er..." He floundered too, but Arthur was ready again. "... humanity of the..." "Vogonity," Ford hissed at him* [116, с. 53].

Висловлювання *interesting rhythmic devices, counterpoint the surrealism of the underlying metaphor* тощо, вписується в контекст наукової роботи, дисертації, тобто в науковий стиль. Гумор виникає не тільки в момент зіткнення емпатичних фраз з

контекстом ситуації, в якій вони вимовляються, але і коли висловлювання переривається запинаннями Артура. Артур описує жахливий вірш, який взагалі не відповідає такому опису, більш того, скоріш за все, для капітана Вогонів такі висловлювання є незрозумілими. Артур просто тягне час, поєднуючи велику кількість довгих та розумних слів.

У прикладі (18) невідповідність стилю мовлення і ситуації має навіть іронічний ефект. Вартовому потрібно викинути Артура і Форда у відкритий космос. Знову ж, один з головних героїв відтягує час від неминучої смерті, починаючи створювати мозкове навантаження для вартового Вогона. У наведеній ситуації Форд веде себе як психолог і намагається проаналізувати нікчемне життя вартового. Більш того, завдяки такій особливості автор привертає увагу читача до універсальних тем, які здаються комічними у контексті ситуації та між персонажами, якими вона відбувається.

(18) *Do you really enjoy this sort of thing?* he asked suddenly. The Vagon stopped dead and a look of immense stupidity seeped slowly over his face. *"Enjoy?" he boomed.* *"What do you mean?" "What I mean," said Ford, "is does it give you a full satisfying life? Stomping around, shouting, pushing people out of spaceships..."* The Vagon stared up at the low steel ceiling and his eyebrows almost rolled over each other. His mouth slacked. Finally, he said, "Well the hours are good..." "They'd have to be," agreed Ford. Arthur twisted his head to look at Ford. "Ford, what are you doing?" he asked in an amazed whisper [116, с. 77].

(19) *"Oh, just trying to take an interest in the world around me, OK?"* he said. "So, the hours are pretty good then?" he resumed. The Vagon stared down at him as sluggish thoughts moiled around in the murky depths. "Yeah," he said, "but now you come to mention it, most of the actual minutes are pretty lousy. Except..." he thought again, which required looking at the ceiling—"except some of the shouting I quite like." He filled his lungs and bellowed, "Resistance is..." "Sure, yes," interrupted Ford hurriedly, "you're good at that, I can tell. *But if it's mostly lousy," he said, slowly giving the words time to reach their mark, "then why do you do it? What is it? The girls? The leather? The machismo? Or do you just find that coming to terms with the mindless tedium of it all*

presents an interesting challenge?" "Er..." said the guard, "er... er... I dunno. I think I just sort of... do it really. My aunt said that spaceship guard was a good career for a young Vogon—you know, the uniform, the low—slung stun ray holster, the mindless tedium..." **"There you are Arthur,"** said Ford with the air of someone reaching the conclusion of his argument, **"you think you've got problems."** [116, с. 77-78].

Як бачимо, Форд піднімає питання про задоволення від життя. Вогон розповідає про те, як за нього тітка зробила вибір професії всього його життя. Комічними також є і причини вибору професії, які є безглуздими для пересічної людини, проте важливими для недалекого Вогона. Так, автор продовжує сатирично висміювати їх тупість та невеликий розум Вогонів. У решті-решт, *іронічне висловлювання* "There you are Arthur," "you think you've got problems." є ключовою та фінальною фразою цієї комічної ситуації.

Іронічне висловлювання або *антифразис*, як вже зазначалося є ключовою, фінальною фразою комічної ситуації, в якій функціонує прихована насмішка, коли особа чи явище удавано схвалюються чи осуджуються з метою досягти протилежного ефекту [90]. Іронія виступає як видом комічного, так і художнім тропом, який виражає глузливо-критичне ставлення митця до предмета зображення. У нашому дослідженні ми будемо оперувати поняттям *іронічне висловлювання* або *антифразис* для розмежування видів та прийомів комічного. О. Н. Лук визначає іронію як явище, яке полягає в тому, що людина говорить щось прямо протилежне тому, що насправді думає, однак завдяки смисловому або інтонаційному натяку слухачам або читачам дається можливість зрозуміти, що ж насправді думає автор [38, с.97].

Приклад (20) добре ілюструє іронію автора, який осміює технічний прогрес, якого досягли земляни.

(20) *Orbiting this at a distance of roughly ninety-two million miles is an utterly insignificant little blue green planet whose ape-descended life forms are so amazingly primitive **that they still think digital watches are a pretty neat idea*** [116, с. 3].

Наступний приклад (19) є частиною прийому *змішування стилів*, який було наведено раніше. Форд, силуючись акуратно переконати вартового не викидати їх у

відкритий космос, починає з ним дискусію та виступає психологом, який робить спробу зрозуміти внутрішнє занепокоєння пацієнта. Артур, намагаючись зрозуміти, чого саме Форд прагне досягти, питає його. Отримуючи у іронічну відповідь, читачу, як і Артуру, одразу стає зрозуміло, що Форд просто кепкує з вартового.

Авторська ремарка – є одним з найрепрезентативніших у нашому творі. Автор, завдяки поясненню та уточненню причини ситуації надає багатьом некомічним ситуаціям комічності. Ремарку з літературознавчого погляду тлумачать як «авторські пояснення умов та часу дії, зовнішнього вигляду й поведінки дійових осіб, їхньої міміки, інтонації, психологічного змісту висловлень тощо» [59, с. 313]. Якщо у драматургії і кінематографії ремарці відводиться в основному описова роль, то в художній літературі цей прийом розкриває свій стилістичний потенціал у повній мірі. Літературна або авторська ремарка багатофункціональна і різноманітна за своєю формою. У творах вона може бути представлена у вигляді:

- опису часу і місця дії сюжету; наприклад, *It begins with a house*. [116, с.7].
- ліричного відступу – емоційно забарвлені автобіографічні спогади автора, а також його особисте ставлення до дій у творі; наприклад, *The idea for the title first cropped up while I was lying drunk in a field in Innsbruck, Austria, in 1971. Not particularly drunk, just the sort of drunk you get when you have a couple of stiff Gösser after not having eaten for two days straight, on account of being a penniless hitchhiker. We are talking of a mild inability to stand up* [116, с. 2].
- повчальних або іронічних роздумів і доповнень автора; наприклад, пояснює попередню ситуацію з героями: *One of the things Ford Prefect had always found hardest to understand about human beings was their habit of continually stating and repeating the obvious, as in It's a nice day, or You're very tall, or Oh dear you seem to have fallen down a thirty-foot well, are you alright?* [116, с. 17].

- алюзії – художньо-стилістичний прийом, натяк, відсилання до певного літературного твору, сюжету чи образу, а також історичної події з розрахунку на ерудицію читача, покликаного розгадати закодований зміст; наприклад, *And then, one Thursday, nearly two thousand years after one man had been nailed to a tree for saying how great it would be to be nice to people for a change...* [116, с. 4] алюзії на біблійні тексти.
- розповіді автора про подальший розвиток сюжетної лінії; наприклад, *Though the planet Earth, the Islington flat and the telephone have all now been demolished, it is comforting to reflect that they are all in some small way commemorated by the fact that twenty-nine seconds later Ford and Arthur were rescued* [116, с. 44].
- прологу, наприклад, *The history of The Hitchhiker's Guide to the Galaxy is now so complicated that every time I tell it I contradict myself, and whenever I do get it right I'm misquoted. So, the publication of this omnibus edition seemed like a good opportunity to set the record straight—or at least firmly crooked. Anything that is put down wrong here is, as far as I'm concerned, wrong for good...* [116, с. 1].

Ремарка в літературних творах може займати головну роль, допомагаючи авторові вибудовувати композицію свого твору. Як правило, його динамічна сторона представлена сюжетом, який розвивається, а відступи і ремарки автора є його статичною складовою. Численні дослідження доводять визначну роль ремарки як актуалізатора реплікових елементів тексту, як носія підтекстової імпліцитної інформації, як засобу вираження міжособистісних стосунків персонажів та авторської оцінки [59, с. 314-315].

Саркастичне висловлювання – засноване не лише на посиленому контрасті між тим, що розуміється і тим, що висловлюється, але і на безпосередньому навмисному оголенні того, що розуміється. Саркастичне висловлювання передбачає, що мовець та слухач повинні подолати протиріччя (психологічну

відстань) між буквальною його значенням та наданим у конкретний момент мовлення [96].

Саркастичне висловлювання знаходимо у прикладі (21), в якому до Артура прийшов його друг поговорити про дещо важливе. Форд, не помічаючи в якій ситуації знаходиться Артур, продовжує розмову. Додатковим прийомом комічності виступає авторська ремарка, яка ще більше підкреслює гумористичну ситуацію.

(21) *"Ford! Hello, how are you?" "Fine," said Ford, "look, are you busy?" **"Am I busy?" exclaimed Arthur. "Well, I've just got all these bulldozers and things to lie in front of because they'll knock my house down if I don't, but other than that... well, no not especially, why?"** They don't have sarcasm on Betelgeuse, and Ford Prefect often failed to notice it unless he was concentrating. He said, "Good, is there anywhere we can talk?" [116, c. 16].*

Цей приклад ми відносимо до змішаного типу, оскільки він поєднує в собі декілька прийомів на рівні комічного. Без ситуації, в яку потрапив Артур, та авторської ремарки читач би не відчув абсурдність, а без саркастичного висловлювання він би не зміг вловити її комічність.

Останнім у нашому переліку, але не менш важливим комічним прийомом на рівні сюжету є те, на чому він будується. У досліджуваному тексті – це путівник Галактикою (рис. 2.2.), вигаданий практичний посібник, в якому можна знайти майже все про планети та різні раси, отримати поради для початківців, дізнатися про речі першої необхідності. Так, саме з путівника ми дізнаємося, що рушник – це предмет першої необхідності для космотуристів. Його практична цінність безмежна: «у нього можна загорнутися для утеплення у випадку затримки на холодних місцях Бети Джаглана, можна підстелити під себе на дивовижних мармурових пляжах Сантрагінуса VI, вдихаючи морське повітря; під ним можна сховатися від згубного світла червоних зірок у пустелях Какрафуна. Рушник можна пристосувати замість вітрила при сплаві по неквапливій річці Моз. Мокрий, він перетворюється на грізну зброю у рукопашному поєдинку. Ним можна обв'язати голову для запобігання отруйному подиху й вбивчому погляду Траальської Хижої Блатерної Блощиці. Використовуйте рушник для привертання уваги в екстремальних ситуаціях. Якщо

після всього цього рушник ще збереже чистоту, ним можна витертися» [115, с. 60]. Більш того, День Рушника відзначається щороку 25 травня, як день пам'яті відомого британського письменника, автора гумористичних фантастичних творів, Дугласа Адамса. Вперше його відзначили в 2001 році, через два тижні після його смерті 11 травня. В цей день шанувальники його творчості носять з собою рушник [99].

Такі серйозні поради сприймаються комічно читачем, який ніколи не був і, скоріш за все, не буде космотуристом. Наповненість роману відступами з путівника, створює особливу атмосферу, завдяки якій відчувається не тільки гумор та сатира твору, але і його практичність у побуті космічного туриста. Фраза *Don't panic* – девіз путівника – стала частиною розмовного сленгу багатьох читачів. Отже, на рівні сюжету, ситуації або тексту функціонує найбільша кількість комічних прийомів, які є як імпліцитно, так і експліцитно вираженими. Одним із важливих

Рис 2.2. Ілюстративна модель Путівника Галактикою.

прийомів комічного є репрезентація реальної комунікації із залученням конфліктних міжперсонажних діалогів, іронічних та саркастичних висловлювань абсурду тощо. Одним з найцікавіших у реалізації є авторські ремарки, які уточнюють, пояснюють та додають комічності ситуаціям. У наступних підрозділах ми проаналізуємо засоби комічності на мовному рівні та на рівні персонажа.

2.2.3. Прийоми творення комічного на рівні персонажа.

У гумористичному творі ефект комічності досягається не тільки на рівні сюжету, але й на рівні характеристики персонажів, зокрема в описі зовнішності та комунікативної поведінки. Однак, перед тим як перейти до аналізу комунікативної поведінки персонажів, зокрема їх комунікативного паспорту, наведемо теоретичне обґрунтування ключових понять.

У спілкуванні люди виявляють себе як особистості, «пред'являють» один одному свої комунікативні паспорти, зміст яких свідчить про рівень інтелекту, культури, виховання, загального розвитку [58].

Комунікативна поведінка учасників спілкування – це поведінка індивідів в процесах спілкування, яка регулюється комунікативними нормами і традиціями, яких вони як учасники комунікації дотримуються, а комунікативний паспорт людини – це комплексна інформація, яку особа підсвідомо, автоматично повідомляє про себе різними засобами мовного коду, паралінгвістичними, використанням правил, законів, максим, конвенцій тощо іншим учасникам спілкування і тим, хто за цим спілкуванням спостерігає [6, с.131].

Важливою складовою комунікативного паспорта людини є мовленнєвий паспорт. Мовленнєвий паспорт людини — інформація, яку особа підсвідомо повідомляє про себе в комунікації засобами мовного коду. Вслухаючись у мовлення людини, можна визначити її стать, вік, звідки вона родом — із села чи міста, рівень її емоційності, фізичний стан, сферу її діяльності, що вона робить у даний момент тощо. За мовленням людини можна визначити, з якої вона країни чи регіону. Мовленнєвий паспорт індивіда свідчить про рівень його освіти, загальної культури, виховання, формує враження про людину в комунікації тощо. Якщо співбесідник

Засоби репрезентації гумору у мовленнєвому паспорті персонажів художніх творів та їх відтворення у перекладі українською мовою 58

бездоганно володіє всіма складовими комунікативного кодексу, дотримується правил мовленнєвого етикету, вміє впливати на учасників комунікації в стандартних і нестандартних ситуаціях, то він справляє позитивне враження, з ним бажають спілкуватися, готові допомогти, виконати його прохання, звернутися до нього по допомогу тощо [101].

Отже, складовими комунікативного паспорта учасників спілкування є:

- власне комунікативна поведінка учасників спілкування;
- уживання засобів мовного коду;
- уживання паралінгвістичних, інтонаційних та інших засобів, які супроводжують елементи мовного коду;
- ситуативні чинники, у межах яких розгортається комунікація [6, с.163].

Спілкування завжди повинно мати мету. Комунікативна мета – це досягнення певного стратегічного результату, на який скероване конкретне спілкування. Це певний спільний і загальний цільовий план, який визначає всю мовленнєву поведінку суб'єкта в даній ситуації спілкування, а також в його окремих репліках [101].

Мовленнєвий акт – це елементарна одиниця комунікативної дії адресанта. Це цілеспрямована мовленнєва дія, що здійснюється згідно з принципами і правилами мовленнєвої поведінки, прийнятими у певному суспільстві. Мовленнєвий акт являє собою мінімальну одиницю нормативної соціомовленнєвої поведінки, що розглядається в межах прагматичної ситуації, тобто з урахуванням особистостей адресанта, адресата, контексту і ситуації спілкування, специфіки комунікації та її чинників. Існує кілька класифікацій мовленнєвих актів, в цій роботі ми використовуємо класифікацією Джона Остіна. За його класифікацією виділяють 5 основних мовних актів:

- **вердиктиви** – випадки винесення вироку або вираження індивідом позитивної або негативної оцінки;
- **екзерситиви** – висловлювання, за допомогою яких реалізуються владні функції й авторитет мовця;

- **комісиви** – виражають обіцянки та взяті на себе зобов'язання, такою сюди входять заяви про наміри, які не є обіцянками, але виражають співучасть чи підтримку кого-небудь;
- **бехабітиви** – пов'язані зі стосунками людей та їх суспільною поведінкою;
- **експозитиви** – висловлювання, які роблять змогу розтлумачити точку зору, пояснити суть аргументів чи повідомити про щось [45, с. 24- 46].

Також слід зазначити, що усі власні назви персонажів вживані в художніх творах іменують поетонімами, які розподіляються на: 1) назви персонажів та реальних чи уявних об'єктів, описуваних в творі; 2) назви осіб й об'єктів, що не становлять предмета твору, а з'являються у якихось зв'язках, асоціаціях з описуваними у творі явищами [24, с. 9]. Наповнене певним змістом власне ім'я літературного персонажа є назвою конкретної образної структури, яка є просякнутою авторською концепцією. Тож наймення персонажа зближається на рівні мовлення із загальною назвою, але перевершує його своєю конотативно-мовленнєвою конденсацією через семантичний парадокс — номінативно-індивідуалізуючий мовний знак стає у мовленні виразником більшого змістового потенціалу, що пов'язаний з конкретним об'єктом [18, с. 83]. Поетоніми також виступають прийомом творення комічного у романі. Деякі з них ми розглянемо у нашому дослідженні.

Зупинимося детальніше на другому постулаті значення поетонімів В. М. Калінкіна, який пов'язано з їхньою специфікою, що складається з наступних положень: 1) поетонім завжди має якусь особливість, що дозволяє певною мірою співвідносити його зміст з поняттям апелятиву, який є основою цього імені; 2) поетонім — антропонім завжди виявляється адекватним прагненню автора зробити ім'я персонажа відповідним його внутрішній сутності; 3) поетонім у межах твору ніколи не спустошується; 4) поетонім ніколи не називає реальний об'єкт — навіть реально існуючі предмети відбиваються авторською свідомістю [18, с. 122]. Кожне літературне ім'я отримує при народженні певне стилістичне навантаження, метою

Засоби репрезентації гумору у мовленнєвому паспорті персонажів художніх творів та їх відтворення у перекладі українською мовою 60
якого є зробити більш виразною та наочною постать героя, якого було названо цим найменням [18].

У нашій роботі ми наведемо характеристики головних та деяких другорядних персонажів твору, проаналізуємо їх мовленнєві акти, які є характерними для кожного з героїв та комічний ефект, який вони створюють, розглянемо поетоніми.

Система головних героїв роману складається із двох персонажів, серед них Артур Дент, Форд Префект. Потім до них приєднуються Зафод Біблброкс та Тріція Макміллан, серед другорядних персонажів ми виділяємо андроїда-параноїда Марвіна, оскільки він виділяється своїми безглуздими характеристиками, які роблять його комічними.

Артур Дент – середньостатистичний, тридцятирічний чоловік, який мешкає в будинку в Західній Англії. Він постійно роздратований. Особливо його дратує те, що його постійно запитують, від чого він такий роздратований [115, с. 27-29]. Тривалий час одягнений у піжаму, капці і засалений халат. Дивиться на те, що відбувається із сумішню жаху, подиву, нерозуміння і байдужості. Іноді імпульсивний, але більшу частину часу страждає від відсутності чаю (22).

(22) *Arthur blinked at the screens and felt he was missing something important. Suddenly he realized what it was. "Is there any tea on this spaceship?" he asked* [116, с. 91].

Іншим важливим об'єктом аналізу персонажа є його ім'я. Ім'я Артур має культурне значення для англійського суспільства, оскільки воно часто пов'язане з легендою про короля Артура. Р. Кастиден описує короля Артура в своїй книзі «Король Артур: правда за легендою»: «достоїнства Артура були безмежні. Він був вправним воїном і справедливим лідером, ідолом молоді та захисником кельтського царства, він був шукачем правди, виконавцем закону та вищою владою під час небезпеки. Він був найкращим і найвидатнішим з королів, і зрозуміло, що аж до часу Вікторії та Альберта його розглядали як ідеальну модель для британської монархії» [70, с. 4]. Артур Дент є повною протилежністю королю, в більшості ситуацій у романі він знаходиться у стані безпорадності і тільки всюди слідує за іншими персонажами. Назвавши головного героя так само як і короля – Артуром –

Адамс прагне розвіяти легенду і розбити цей культурний символ з його богоподібними якостями.

Розглянемо декілька ситуацій, що характеризують Артура та оцінімо мовленнєві акти, які він використовує. Найчастіше він оперує вердиктивами, так у прикладі (23) лише завдяки двом словам ми розуміємо відношення Артура до бідолашних роботів з людськими якостями.

(23) *"Listen," said Ford, who was still engrossed in the sales brochure, "they make a big thing of the ship's cybernetics. 'A new generation of Sirius Cybernetics Corporation robots and computers, with the new GPP feature.'" "GPP feature?" said Arthur. "What's that?" "Oh, it says Genuine People Personalities." "Oh," said Arthur, "sounds ghastly."* [116, с. 84].

Оскільки бехабітиви є актами, що пов'язані зі стосунками людей та їх суспільною поведінкою, вони є характерними для усіх без винятку персонажів і використовуються у відповідних ситуаціях спілкування, у прикладі (24) Артур веде конфліктний діалог з містером Просером – відповідальним за прокладення проїзду. Не дивлячись на те, що містер Просер є представником державної служби та незнайомою людиною для Артура, герой не проявляє поваги до нього, бо інший огризается і не хоче зрозуміти і якось полегшити ситуацію Артура.

(24) *"It's not as if it's a particularly nice house," he said. "I'm sorry, but I happen to like it." "You'll like the bypass." "Oh shut up," said Arthur Dent. "Shut up and go away, and take your bloody bypass with you. You haven't got a leg to stand on and you know it."* [116, с. 11].

Форд Префект – досвідчений космотурист, друг Артура та його рятівник під час несподіваного знищення Землі для створення нової гіперкосмічної магістралі на початку книги. Форд насправді є журналістом-прибульцем та польовим дослідником для самого «Путівника», а не безробітним актором з Гілфорда, як він колись стверджував.

Форд є наскрізним прагматиком із надзвичайно широким кругозором, набутим, безсумнівно, під час міжгалактичних подорожей. Він також полюбляє недоречні жарти та чорний гумор. Його роль як гіда по Всесвіту служить для

зв'язування розрізнених елементів сюжету. Форд не тільки рятує свого друга Артура, але й знайомить його з іншими головними героями — Зафодом, Тріліан і Марвіном — а також незвичними для землянина поняттями, такими як тізери, рибка-транслятор та багатофункціональність звичайного рушника. Інша особлива риса Форда — його постійний потяг до спиртного та розваг (на відміну від Артура, який надає перевагу чаю) [102].

Що стосується ім'я Форда, ми дізнаємося, що воно теж містить у собі жарт, проте зрозумілий лише для читачів з Англії, тому втрачає свою комічність по відношенню до українського. У передумові до роману, автор пояснює причину вибору ім'я Форд Префект. «Я підібрав йому ім'я – Форд Префект. (Це був жарт, що його американський читач навряд чи міг би «зацінувати», оскільки сумнівно, що хтось із них чув про легковик із такою чудернацькою назвою; припускаю, що багато хто списав би його на друкарську помилку у слові «перфект».) У тексті я пояснив, що це ім'я виникло не просто так, а внаслідок побіжного огляду планети, який здійснив перед посадкою на Землю інопланетний персонаж. Мовляв, з такою ненав'язливою назвою він не викликатиме у землян жодних підозр. Щоправда, він припустився помилки, визначаючи домінуючу форму життя» [115, с. 9-10].

Одним із прикладів (25) прагматизму Форда служить ситуація коли він переконує містера Просера лягти в калюжу замість Артура. Так, завдяки своїй можливості виплутуватися зі скрутних становищ, такі абсурдні та комічні ситуації є не рідкістю у романі. Для нього ситуація у прикладі є логічною, а для Просера – це абсурд, проте він є дуже шокованим і не може його збагнути, він просто підкоряється настановам Форда.

(25) *"So," continued Ford Prefect, "if you would just like to come over here and lie down..." "What?" said Mr. Prosser. "Ah, I'm sorry," said Ford, "perhaps I hadn't made myself fully clear. Somebody's got to lie in front of the bulldozers, haven't they? Or there won't be anything to stop them driving into Mr. Dent's house will there?" "What?" said Mr. Prosser again. "It's very simple," said Ford, "my client, Mr. Dent, says that he will stop lying here in the mud on the sole condition that you come and take over from him." "What are you talking about?" said Arthur, but Ford nudged him with his shoe to be quiet.*

"You want me," said Mr. Prosser, spelling out this new thought to himself, "to come and lie there..." "Yes." "In front of the bulldozer?" "Yes." "Instead of Mr. Dent." "Yes." "In the mud." "In, as you say it, the mud." [116, с. 19-20].

Форд найчастіше використовує комісиви, бехабітиви та вердиктиви для вираження співчуття та переконання Артура, що вони в безпеці і з ними все буде добре, або для жартів. На противагу Артуру, Форд досвідчений космотурист, його досить складно вивести з себе, про це свідчить також надзвичайна мала кількість діалогів, у яких він піддається паніці. Форд так само, як і Зафод любить пожартувати та висловити якийсь недоречний жарт у розпалі подій (26).

(26) "So this is it," said Arthur, "we're going to die." "Yes," said Ford, "except... no! Wait a minute!" he suddenly lunged across the chamber at something behind Arthur's line of vision. "What's this switch?" he cried. "What? Where?" cried Arthur twisting round. "No, I was only fooling," said Ford, "we are going to die after all." [116, с. 87].

Отже, абсурдне рішення настільки ж абсурдних ситуацій є одним з прийомів комічного у романі.

Зафод Біблброкс – нарцис, гедоніст, вкрай безвідповідальний й егоцентричний. Зазвичай йому абсолютно байдужі почуття тих, хто його оточує, проте він також дуже харизматичний, що змушує багатьох з його оточення ігнорувати його недоліки. Зафод авантюрист, колишній хіпі, графоман, аферист, зіпсував стосунки «з усіма, з ким тільки можна і навіть з тими, з ким не можна» [115, с. 93]. Зафод любить грати на публіку, і цим він володіє досконало. За словами Дугласа Адамса, особистість Зафода списана з його старого приятеля з Кембриджського університету, якого звали Джонні Сімпсон [102].

На короткий період він був Президентом Галактики, тому, що з цією роллю ніхто не міг впоратися краще за Зафода Біблбркса. Він використовував своє президентське звання, щоб вкрати «Золоте серце», єдиний корабель у Всесвіті з Двигуном Нескінченної Непередбаченості.

Зафод оперує екзерситивами і володіє неабиякою можливістю не втрачати почуття гумору у будь-якій ситуації (27).

(27) *"Right!" he said. "Er... we've got to get manual control of this ship." "Can you fly her?" asked Ford pleasantly. "No, can you?" "No." "Trillian, can you?" "No." "Fine," said Zaphod, relaxing. "We'll do it together."* [116, с. 102].

Він одержимий ідеєю доведення до кінця якогось великого плану, про який він сам нічого не знає, але тільки здогадується про його існування. Завдяки Зафоду читач розуміє, що означає постійно грати на публіку, навіть у компанії з 4 героїв, він є найбільш ексцентричним і цікавим з точки зору його комунікативної поведінки. Усі діалоги просякнуті зухвалістю та егоцентризмом. Однак, своєю поведінкою він водночас відштовхує і притягує до себе читачів. Його недоречні жарти (28) та передражнювання так органічно взаємодіють між собою, що читач починає захохотатися у персонажа з перших рядків.

(28) *"Can we drop your ego for a moment? This is important." "If there's anything more important than my ego around, I want it caught and shot now." Zaphod glared at her again, then laughed* [116, с. 99].

Наступний приклад (29) ілюструє ситуацію як Зафод хвалить Артура за його бездоганну ідею, яка врятували їм життя, проте довго хвалити йому не довелося. Через свою сором'язливість, Артур тактично відмовляється від слів подяки Зафода, а той, сприймаючи слова буквально, одразу ж їх і забирає.

(29) *Zaphod stared at Arthur. "Did you think of that, Earthman?" he demanded. "Well," said Arthur, "all I did was..." "That's very good thinking you know. Turn on the Improbability Drive for a second without first activating the proofing screens. Hey kid you just saved our lives, you know that?" "Oh," said Arthur, "well, it was nothing really..." "Was it?" said Zaphod. "Oh well, forget it then." OK, computer, take us in to land." "But..." "I said forget it."* [116, с. 103-104].

Так, комічними прийомами у романі є недоречні жарти, буквільне тлумачення двозначності виразів, передражнювання та нескінченний оптимізм героїв, які функціонують на рівні певних персонажів твору і є їх характерними особливостями.

Про характер **Тріції (Трілліан) Макміллан** зі сторінок роман ми дізнаємося дуже мало. Зафод зустрів її «під час одного зі своїх круїзів інкогніто». Потім вона

опинилася на Дамограні, де будували корабель «Золоте серце». Вона часто супроводжувала Біблбркса і «завжди говорила йому все, що вона про нього думає» [115, с. 94]. Відомо, що вона є другим з останніх землян та прекрасним математиком і астрофізиком. На одній вечірці десь в Іслінгтоні з нею спробував завести розмову Артур Дент, проте йому завадив президент галактики Зафод Біблбркс, з яким Трілліан згодом залишила вечірку. Він і відповідальний за прізвисько «Трілліан». Її наступна зустріч з Артуром сталася на зорельоті «Золоте серце» через шість місяців після нещасливої вечірки і незабаром після знищення планети Земля Вогонами.

Трілліан, як і всі інші герої, використовує бехабітиви. Оскільки вона є математиком і астрофізиком, у її мовленнєвому паспорті трапляється використання термінології та математичних підрахунків (30), які вона виконує під час роботи Двигуна Нескінченної Непередбаченості. Однак, на противагу головним героям твору, характер Трілліан є не таким розробленим. Тому для нас вона залишається людиною зі звичайними людськими емоціями та потягом до спонтанності та пригод.

(30) *"Five to one against and falling..." she said, "four to one against and falling... three to one... two... one... probability factor of one to one... we have normality, I repeat we have normality."* [116, с. 90].

У наступному прикладі (31) Зафод та Трілліан ведуть суперечку, у якій Зафод не радий тому, що Трілліан врятувала двох хлопців у відкритому космосі. Вона ставить під питання людяність Зафода, а той, щоб не виглядати повною нікчемою у її очах намагається ухилитися від її агресивних нападів.

(31) *"Zaphod," she said patiently, "they were floating unprotected in open space... you wouldn't want them to have died would you?" "Well, you know... no. Not as such, but..." "Not as such? Not die as such? But?" Trillian cocked her head on one side. "Well, maybe someone else might have picked them up later." "A second later and they would have been dead." "Yeah, so if you'd taken the trouble to think about the problem a bit longer it would have gone away." "You'd been happy to let them die?" "Well, you know, not happy as such, but..." "Anyway," said Trillian, turning back to the controls, "I didn't pick them up."* [116, с. 86].

Андроїд-параноїд Марвін – бортовий робот космічного корабля «Золоте серце». Створений в лабораторіях Кібернетичної корпорації Сіріуса за програмою прототипів із «справжніми людськими особистостями» (англ. Genuine people personalities (GPP) prototype,) [115, с. 156].

Марвін страждає від важкої форми депресії і нудьги, яка розвилася, як він сам пояснює, через те, що у нього «мозок розміром з планету, але йому рідко дозволяють їм користуватися» [115, с. 153]. Сильна відрізка до життя у Марвіна викликана тим, що жодне завдання не може зайняти його безмежний інтелект. Сам Марвін заявляє, що він «в 50 тисяч разів розумніший, ніж людина», хоч і визнає, що це суттєва недооцінка [115, с. 211]. Треба відзначити замкнутість Марвіна, він стоїчно мільйони років чекає на своїх роботодавців [102].

Досить різке прізвисько «андроїд-параноїд» Марвін отримав від Зафода Білброкса. Трілліан схильна називати його— «маніакально-депресивний робот», це прізвисько більше відображає дійсність, оскільки Марвін не виявляє ознак параної.

Найчастіше Марвін використовує вердиктиви, зазвичай негативного характеру та експозитиви. Так, у прикладі (32) його попросили привести хлопців, яких підбрала Трілліан. Він з неабиякою неохотою іде на завдання, піклуючись про те, щоб нікого не образити своєю уїдливістю. А у прикладі (33) Марвін ще знаходить час пожалітися новоприбулим на своє жалюгідне життя.

(32) *"Alright," said Marvin, "what do you want me to do?" "Go down to number two entry bay and bring the two aliens up here under surveillance." With a microsecond pause, and a finely calculated micromodulation of pitch and timbre—nothing you could actually take offence at—Marvin managed to convey his utter contempt and horror of all things human. "Just that?" he said. "Yes," said Trillian firmly. "I won't enjoy it," said Marvin. Zaphod leaped out of his seat. "She's not asking you to enjoy it," he shouted, "just do it will you?" "Alright," said Marvin like the tolling of a great cracked bell, "I'll do it." "Good..." snapped Zaphod, "great... thank you..." Marvin turned and lifted his flat-topped triangular red eyes up towards him. "I'm not getting you down at all am I?" he said pathetically. "No no Marvin," lilted Trillian, "that's just fine, really..." "I wouldn't like to think that I was getting you down." "No, don't worry about that," the lilt continued, "you*

just act as comes naturally and everything will be just fine." "You're sure you don't mind?" probed Marvin. "No no Marvin," lilted Trillian, "that's just fine, really... just part of life." Marvin flashed him an electronic look. "Life," said Marvin, "don't talk to me about life." [116, с. 115-116].

Висловлювання *"Life, don't talk to me about life"* є настільки емоційно забарвленим та сповненим безнадійності, що внаслідок абсурдності цієї ситуації, вона просто не може не спонукати на посмішку.

(33) *"Come on," he droned, "I've been ordered to take you down to the bridge. Here I am, brain the size of a planet and they ask me to take you down to the bridge. Call that job satisfaction? 'Cos I don't."* [116, с. 117].

У прикладі (33) бачимо типову ситуацію працівника, який незадоволений своєю роботою і жаліється на неї. Оскільки, така ситуація відбувається з роботом, якого створили, щоб виконувати чорну роботу та допомагати команді корабля, іронічне висловлювання Марвіна викликає неабиякий комічний ефект.

На нашу думку, цей персонаж твору є найбільш комічним з точки зору комунікативної поведінки, оскільки він – робот – передає всю біль і страждання людини, із думкою якої не тільки не рахуються, але і не вважають за потребу вислуховувати. Різні кумедні ситуації, в які потрапляє робот завдяки своїй депресії, не перестають дивувати читачів твору. Перебільшені наслідки таких ситуацій висміюють депресивну людську поведінку (34). Так, одним із важливих прийомів комічного у романі є репрезентація *реальної комунікації із залученням стереотипних явищ*.

(34) *"That ship hated me," he said dejectedly, indicating the policecraft. "That ship?" said Ford in sudden excitement. "What happened to it? Do you know?" "It hated me because I talked to it." "You talked to it?" exclaimed Ford. "What do you mean you talked to it?" "Simple. I got very bored and depressed, so I went and plugged myself in to its external computer feed. I talked to the computer at great length and explained my view of the Universe to it," said Marvin. "And what happened?" pressed Ford. "It committed suicide," said Marvin and stalked off back to the Heart of Gold* [116, с. 219].

Отже, можна зробити висновок, що персонажі віддають перевагу різним мовленнєвим актам: Артур використовує вердиктиви, Форд надає перевагу комісивам, бехабітивам та вердиктивам, Зафод активно використовує екзерситивами, Тлілліан – бехабітиви, Марвін – вердиктиви та експозитиви.

Також ми визначили, що не тільки ситуації є прийомами вираження комічного у романі, але і самі персонажі, з якими вони трапляються. Автор підібрав героїв, які є настільки різними, що, здавалося б, не зможуть «ужитись» разом. Проте, майстерністю Д. Адамса і є вміння поєднувати непоєднуване і подавати його у комічній обгортці. У наступному підрозділі, ми детальніше зупинимося на описі мовних засобів вираження комічного в аналізованому творі.

2.2.4. Мовностилістичні засоби творення комічного.

Мовні прийоми комічного у досліджуваному творі були виявлені на всіх мовних рівнях. Так, у тексті роману представлені навіть графічні та фонетичні засоби. Але найчастішою групою засобів творення комічного стали мовностилістичні засоби, детально представлені далі.

Фонетико-графічні засоби. Графічний гумор представлений у вигляді гри з графічними засобами мови; це найнижчий мовний рівень, який є нормованим, однак в ньому теж можна зустріти деякі можливості створення комічного ефекту. Значення має не формат книги або розбірливість шрифту, а взаємовідношення шрифтів, розподіл на абзаци, розташування рядків, заголовні букви, курсив, великі літери, знаки пунктуації, лапки або цифри. Так, для досягнення комічного ефекту можна використовувати різні графічні засоби експресії. У прикладі (35) зображена ситуація, коли герої намагаються висадитись на Магратеї, але вона захищена ракетами, які націлені на корабель. Бортовий комп'ютер – Едді – включає зворотній відлік і починає співати пісню. На його спів накладаються намагання героїв врятуватись. Комізм цієї ситуації створено саме завдяки графічним засобам, які відділяють слова пісні від дій героїв. Створюється ефект музичного фону, який допомагає яскраво представити події. Для наочності, ми виділяємо слова пісні, які у романі були виділені курсивом.

(35) *The computer started to sing. "When you walk through the storm..." it whined nasally, "hold your head up high..." Zaphod screamed at it to shut up, but his voice was lost in the din of what they quite naturally assumed was approaching destruction. "And don't... be afraid... of the dark!" Eddie wailed. The ship, in flattening out had in fact flattened out upside down and lying on the ceiling as they were it was now totally impossible for any of the crew to reach the guidance systems. "At the end of the storm..." crooned Eddie. The two missiles loomed massively on the screens as they thundered towards the ship. "... is a golden sky..."* [116, с. 107-108]

До фонетичних прийомів створення комічного можна віднести порушення коректності мовлення (звукової форми вимовляння) або правильності постановки наголосу, шепелявість, шиболет, римована співзвучність або звукопис (звукосподібнення), навмисна «бідність» вокабуляру, або ж неочікуване розмаїття вокабуляру персонажа, який не повинен їм володіти. Порушення коректності мовлення або орфоепічна неправильність допомагає авторам дати ємний портрет оповідача або героя. На жаль, ми не знайшли фонетичних прийомів вираження комічного у романі, проте знайшли лексичний вираз, який було створено, для фонетичного ефекту.

Наприклад, капітан корабля Вогонів передає наступне повідомлення для своєї команди: (36) *"Howl howl gargle howl gargle howl howl howl gargle howl gargle howl howl gargle gargle howl gargle gargle gargle howl slurrrp uuuurgh should have a good time. Message repeats. This is your captain speaking, so stop whatever you're doing and pay attention...*" [116, с. 66].

Мовностилістичні засоби. Досягнення комічного ефекту створюється за рахунок використання великої кількості стилістичних прийомів, а також тропів на різних рівнях:

- на лексико-семантичному рівні – епітети, образні порівняння та ідіоми;
- на синтаксичному – різноманітні типи повторів, а також ампліфікація, риторичні фігури;
- комплексний прийом – мовна гра, яка включає в себе ігрове словотворення, що базується на контамінації, неологізмах, полісемії тощо.

Одним з найбільш вживаних стилістичних забарвлень постає *epithet*. Епітет виражається словом або словосполученням, завдяки особливій функції в тексті, допомагає слову набути нового значення або смислового відтінку, підкреслює характерну рису, визначальну якість певного предмету або явища, збагачує мову новим емоційним сенсом, додає до тексту певної мальовничості, насиченості [86, с. 125]

На думку О. Волковинського, епітетна структура – складова частина масштабніших структурних утворень – мовленнєвого рівня та всього літературного твору: «Стиль як художня закономірність виражена в різних елементах структури художнього твору. Виражаючи закономірності стилю, елементи структури стають його носіями» [10, с. 3].

П. Волинський і М. Коцюбинська вважають, що епітет треба відрізнити від логічного означення. «Не можна вважати художнім епітетом означення, яке вказує на якусь невід'ємну органічну ознаку: матеріал, з якого зроблений предмет, родинну приналежність людини (дерев'яний стіл, залізне ліжко, срібний портсигар, батькова сестра тощо). Але ті ж самі означення в сполученні з іншими поняттями, в іншому контексті можуть набувати художнього, образного значення, ставати метафоричними епітетами (дерев'яне обличчя, залізний характер, срібне сяйво). Отже, зміст епітета можна зрозуміти лише з контексту, лише в сполученні з тим словом, яке визначається епітетом» [11, с. 3].

Є різні класифікації епітетів. Виділяють епітети *прості, складні, зорові, слухові, нюхові, живописні, психологічні*. За змістом епітети ділять на *зображувальні* або *описові* і *ліричні*. В ліричних є оцінний елемент (наприклад, *utterly insignificant little blue green planet* [116, с. 5]).

О. Галич ділить епітети на характерологічні або пояснювальні і посилювальні, постійні, контекстуально-авторські, прикрашальні. Перший підкреслює найхарактернішу ознаку предмета, а другий «не просто виділяє характерну рису предмета, а ще й посилює її» [12, с. 47]. Наприклад: *I explained in the text that the minimal research my alien character had done before arriving on this*

planet had led him to think that this name would be "nicely inconspicuous." [116, с. 58]).

Постійними є ті епітети, які часто стоять при одних і тих же словах.

Контекстуально-авторським називається епітет, який виділяє не постійну – супровідну, канонізовану в межах літературного або індивідуального стилю ознаку предмета, а таку рису, яка видається характерною в предметі за певних обставин у тому конкретному контексті, в якому про цей предмет згадується. Контекстуально-авторський – це епітет, що є переважною прикметою реалістичного стилю, який вимагає точності, а не виключно поетичності висловлювання, відповідності, реалістичності означуваного в предметі самому означеному предметові, тим конкретним обставинам, у зв'язку з якими даний предмет згадується. Наприклад: *"It's not as if it's a particularly nice house," he said* [116, с. 11].

Епітети-неологізми – новостворені епітети, авторське слово або фраза, що перебуває в процесі входження в загальне використання. Наприклад: *mindboggingly dull* [116, с. 58]

Порівняння – це троп, у якому один предмет, подія зіставляються з іншими, у яких ці особливості виявлені різко, яскраво. Порівняння виконують зображальну і емоційно-оціночну роль. У літературознавстві виділяють *порівняння прості, поширені, заперечувальні, приєднувальні* [89, с. 50].

Простим порівнянням є таке, в якому порівнювані предмети зіставляються за однією або кількома однорідними ознаками. Прості порівняння утворюються за допомогою сполучників *like, as, as if* тощо. Приклад: *On the pavement lay Ford Prefect and Arthur Dent gulping like half-spent fish* [116, с. 141]. Також: *huge as office buildings, silent as birds.*

Розгорнені (поширені) порівняння — це такі, у яких порівнювані предмети зіставляються за кількома ознаками. Розкриваючи ряд ознак одного або групи предметів, вони створюють картину, всебічно змальовують предмет [89, с. 51]: *it was as if the forces of evolution had simply given up on them there and then, had turned aside in disgust and written them off as an ugly and unfortunate mistake* [116, с. 88].

Особливість *приєднального порівняння*, за словами Б. Томашевського, у тому, що спочатку подається предмет, а потім вичерпна тема, яка стосується предмета,

після з'єднального звороту “*in the same way*”, “*so as*” тощо подається образ [89, с. 52]. Наприклад: *It has been said that Vogons are not above a little bribery and corruption in the same way that the sea is not above the clouds, and this was certainly true in his case* [116, с. 90].

Виділяють порівняння *прямі (позитивні)* й *заперечувальні (заперечні, зворотні)*. Заперечувальні порівняння побудовані не на зіставленні, а на протиставленні предметів або явищ [89, с. 52]: *Like all Vagon ships it looked as if it had been not so much designed as congealed* [116, с. 91].

На нашу думку, основними типами мислення, на яких ґрунтується порівняння, є аналогове та параболічне. Аналогове мислення полягає у виявленні схожості та відмінності між порівнюваними гетерогенними сутностями. Воно дає змогу «інтегрувати на перший погляд несумісні уявлення, даючи поштовх новим, несподіваним (емергентним) смислам». Параболічне мислення у когнітивній лінгвістиці трактується як «проекування наративної історії, розповіді з одного тексту на інший, або переказу однієї події в термінах іншої» [7, с. 107].

Художнє порівняння ми визначаємо як таке, що функціонує у художній системі тексту, набуваючи таким чином нових смислів, і ґрунтується на аналоговому та параболічному мисленні. Воно включає в себе образні, параболічні та образно-параболічні порівняння [97].

Образне порівняння – це порівняння, що базується на аналоговому осмисленні дійсності, суб'єкт і об'єкт якого належать до різних предметних областей. Образ будується внаслідок зіставлення абстрактного поняття. Наприклад: *He snatched it from Arthur who was still holding it as if it was a two-week-dead lark and pulled it out of its cover* [116, с. 176]. Образ будується внаслідок зіставлення двох конкретних понять *it* – *Hitchhicker's guide* та *two-week-dead lark*, які створюють у голові читача певну картину. Також бачимо, що у прикладі присутня гіпербола – перебільшення.

Ми розглядаємо параболічне порівняння як таке, що базується на наративному осмисленні дійсності, тобто на здатності людини проектувати зміст одної мовної одиниці на іншу, накладати одну історію на іншу. Порівняння, які

ґрунтуються на параболі можуть бути декількох типів: такі, що викликають в уяві читача типові ситуації з життя (в основі яких лежить стереотипний фрейм), а також такі, що ґрунтуються на мотиві відомого художнього твору або історичної події і вимагають знання певних історичних і культурних реалій [97].

Перифраз – у стилістиці й поетиці троп, непряма згадка об'єкта не шляхом називання, а через описове вираження одного поняття за допомогою декількох. Наприклад: *Many solutions were suggested for this problem, but most of these were largely concerned with the movements of small green pieces of paper...* [116, с. 24]. Описове вираження поняття “money”.

Повторення – стилістична фігура, яка полягає у навмисному повторенні однакових звуків, слів, фраз, ситуацій в певній послідовності [38, с.88]. Знайдені повтори поділяємо на «чисте» повторення (37), (38), повторення зі зміною змісту на протилежний (39) та повторення зі зміною граматичної конструкції (40).

(37) *"It's dark," he said. "Yes," said Ford Prefect, "it's dark." "No light," said Arthur Dent. "Dark, no light."* [116, с. 121].

(38) ...*"you are perfectly safe." "But that's not the point!" raged Ford. "The point is that I am now a perfectly safe penguin, and my colleague here is rapidly running out of limbs!"* [116, с. 145].

Різниця між прикладами (37) та (38) полягає в тому, що в першому повтор використовується для констатування вже відомих фактів, у другому – для наголошення сильного спантеличення.

У прикладі (39) протилежне повторення виявляється у змісті висловлювання.

(39) *"People of Earth, your attention please," a voice said, and it was wonderful. Wonderful perfect quadrophonic sound with distortion levels so low as to make a brave man weep* [116, с. 74].

У прикладі (40), Зафод грається із однаковими словами у різних граматичних конструкціях, надаючи висловлюванню комічного ефекту.

(40) *"Is that all?" shouted Arthur. "No, we're also going to... er... take evasive action!" said Zaphod with a sudden access of panic. "Computer, what evasive action can we take?"* [116, с. 177].

Метафора (грец. *metaphora* – перенесення) – це образний вислів, у якому ознаки одного предмета чи дії переносяться на інший за подібністю. Метафора є прихованим порівнянням, тому метафору завжди можна розгорнути у порівняння [89, с. 58]. У нашому дослідженні ми не знайшли великої кількості метафор. Однак, слід зазначити, що у загальних класифікаціях метафори бувають 3 типів [86, с. 58]:

- а) *стерті* – ці метафори вже втратили свою образність;
- б) образні загальнономовні метафори;
- в) індивідуально-авторські образні метафори (наприклад, *The Vogon stared down at him as sluggish thoughts moiled around in the murky depths* [116, с. 106]. Не властивий для вогонів складний процес мислення, який відбувається коли вони про щось замислюються, що відбувається рідко);

Риторичні фігури – це засоби вираження мови, які посилюють увагу читача до певного виразу. Риторичні фігури поділяються на 4 типи [100]:

- *риторичні звертання* – це звертання до відсутніх людей або понять, які є абстрактними;
- *риторичні запитання* – такі види запитань, які не вимагають відповіді (наприклад, *"Good grief," said Arthur, "is this really the interior of a flying saucer?"* [116, с. 106], *"Same as you," she said, "I hitched a lift. After all with a degree in Maths and another in astrophysics what else was there to do?"* [116, с. 205].)
- *риторичні припущення* – це відповідь на уявне запитання, якого насправді не існувало (наприклад, *"You think you've got problems," said Marvin as if he was addressing a newly occupied coffin* [116, с. 211]);
- *риторичний оклик* – це спосіб образного вираження надто сильного почуття (наприклад, *"We hitched a lift," said Ford. "Excuse me?" said Arthur* [116, с. 105].);
- *риторичне ствердження* – це засіб літератури, що показує неможливість заперечення слів, сказаних автором.

Гіпербола – стилістична фігура явного і навмисного перебільшення для посилення виразності та підкреслення сказаної думки [100]. Ми вже згадували цей

стилістичний прийом на рівні сюжету, на мовному рівні він реалізується дещо по-іншому, як імпліцитне емфатичне порівняння. У прикладі (41) Зафод намагається переконати команду, що планета, на яку вони планують висадитись є цілком безпечною.

(41) *It suddenly occurred to him to ask a question which had been bothering him. "Is it safe?" he said. "Magrathea's been dead for five million years," said Zaphod, "of course it's safe. Even the ghosts will have settled down and raised families by now."* [116, с. 167].);

Ампліфікація – стилістична фігура, нагромадження та нагнітання однорідних елементів мови за змістом чи формою (сполучників, прийменників, порівнянь, епітетів тощо) для підсилення виразності та емоційності мови [100].

Наприкла (42), під час розмови з вогоном, Форд намагається підняти важливе питання про задоволення від життя. (42) *"What I mean," said Ford, "is does it give you a full satisfying life? Stomping around, shouting, pushing people out of spaceships..."* [116, с. 69].

Наступним прикладом (43) є ампліфікація виражена на синтаксичному рівні, Форд використовує однакову структуру речення, щоб дати зрозуміти Артуру наскільки важливе питання він хоче з ним обговорити.

(43) *"Nothing. Nothing's the matter. Listen to me— I've got to tell you the most important thing you've ever heard. I've got to tell you now, and I've got to tell you in the saloon bar of the Horse and Groom."* [116, с. 13].

У цих двох прикладах комічний ампліфікаційний ряд створюється використанням ізоколону (накопичуються слова, словосполучення чи фрази приблизно однакової довжини) і тавтологічним повторенням однорідних за змістом одиниць [68, с. 14].

На синтаксичному рівні автор також використовує називні речення для короткого і ємного опису послідовних подій та створення комічного. Приклад (44) добре ілюструє такий засіб.

(44) *"OK, so I've bought the fact that it's Magrathea — for the moment. What you have so far said nothing about is how in the Galaxy you found it. You didn't just look it up*

in a star atlas, that's for sure." **"Research. Government archives. Detective work. Few lucky guesses. Easy."** *"And then you stole the Heart of Gold to come and look for it with?"* [116, с. 185].

На фразеологічному рівні використовуються різноманітні ідіоми. *Ідіома* – семантично пов'язане сполучення слів, яке, на відміну від подібних до нього за формою синтаксичних структур (висловів або речень), не виникає в процесі мовлення відповідно до загальних граматичних і значеннєвих закономірностей поєднання лексем, а відтворюється у вигляді усталеної, неподільної, цілісної конструкції. [86, с. 73]. У прикладі (45) ідіома поєднується з порівнянням:

(45) *As soon as Mr. Prosser realized that he was substantially the loser after all, it was as if **a weight lifted itself off his shoulders**: this was more like the world as he knew it. He sighed* [116, с. 48].

Отже, у романі використовується різноманітні мовні засоби творення комічного. Одним з найрепрезентативніших засобів є мовна гра, теоретичні засади та види якою ми розглянемо у наступному підрозділі.

2.2.5. Мовна гра як комплексний засіб творення комічного на лексичному та синтаксичному рівнях.

Традиційно мовну гру розглядають як навмисну аномалію, відступ від норми, хоча і в межах такого підходу з огляду на неоднозначність цього явища лишається багато простору для досліджень. Під загальним терміном «мовна гра» об'єднуються всі «явища, коли мовець «грає» з формою мови, коли вільне ставлення до форми мови отримує естетичне завдання» [15, с. 172]. Мета її використання – «розважити себе і співрозмовника, а для того виразитися незвично» [15, с. 174]. В. З. Санніков, розглядаючи мовну гру як одну з форм лінгвістичного експерименту, називає нею «будь-яке умисно незвичне використання мови (наприклад, для створення художнього ефекту)» [53, с. 3].

Т. О. Грідина, яка визначає мовну гру, як свідомий мовний експеримент (свідомо допущена мовна неправильність), побудований за принципом навмисного використання відхилень від норми явищ, зазначає, що «мовна гра породжує інші,

ніж в узусі і нормі, засоби вираження певного змісту або об'єктивує новий зміст при збереженні або зміні старої форми» [11, с. 7]. Таким чином, мовна гра розмиває межу між «мовою» у цілому і «мовленням» людини, точніше, між кодифікованою літературною мовою і розмовною мовою.

На думку Д. Делабастіти, мовна гра – це певна мовна аномалія, «навмисна комунікативна стратегія або її результат, який використовується з певним смисловим або прагматичним ефектом» [73, с. 1-2]. О. С. Петрова розуміє мовну гру як прагматично-стилістичний прийом, який реалізується у вигляді каламбуру – комічної гри слів, здійснюваної лексико-фонетичними засобами, або у вигляді граматичної мовної гри, заснованої на навмисному використанні маркованих граматичних засобів [47, с. 170].

О. В. Журавльова розглядає мовну гру не тільки як свідому та несвідому аномалію мови, але і як універсальне явище мови, стверджуючи, що введення мовних норм позбавляє мову відкритості, а саме здатності обмінюватися з навколишнім світом інформацією і видозмінюватися під впливом набутого ззовні. Точне дотримання правил руйнує мову як універсальну семіотичну систему, позбавляючи її природного розвитку [13, с. 47]. «Нормальним» чи «аномальним» мовне явище є лише для носія мови, який володіє знаннями про стан стабільності мовної системи. Оскільки мова еволюціонує не завдяки мовній компетенції мовця, а згідно з принципом про самоорганізацію мови, мовні норми є сформованими явищами соціальних інститутів [13, с. 49]. З цієї точки зору мовна гра є одним з універсальних явищ мови, що полягає у взаємодії стабільних і нестабільних її елементів.

Слід зазначити, що у науковій літературі мовна гра висвітлюється переважно у зв'язку з реалізацією її комічного ефекту на основі каламбуру та гри слів. Відтак важливим є розмежування понять «каламбур», «гра слів» та «мовна гра».

Поняття «гра слів» та «каламбур» найчастіше ототожнюються в лінгвістиці. Т. П. Карпухіна визначає ці терміни, як засоби художньої виразності, які функціонують в мові як жарти, створенні на основі полісемії, омонімії та схожому звучанні слів [25, с. 81]. На думку дослідниці, поняття «гра слів» та «каламбур»

підпорядковуються поняттю «мовна гра», яка виступає «гіперонімом, що трактується з максимальним ступенем широти та визначається тим, наскільки мова здатна виконувати «функцію мови» [25, с. 81]. Попри те, що поняття «мовна гра», «каламбур» та «гра слів» мають певні відмінності у значеннях, вони трактуються як синонімічні в межах сучасної лінгвістики, оскільки виконують однакові функції у мові та мовленні і найчастіше ґрунтуються на багатозначності слів [27, с. 104]. Цієї ж концепції ми надалі дотримуватимемось у нашому дослідженні.

Для утворення мовної гри використовується майже кожне лінгвістичне явище. Д. Делабастіта пропонує наступну класифікацію, відповідно до лінгвістичних засобів, які використовуються для досягнення мовної гри: фонетично-графічні, лексичні (полісемія), лексичні (ідіоми), морфологічні, синтаксичні [73, с. 130], стверджуючи що «часто один жарт має дві або більше зі згаданих вище особливостей» [73, с. 131]. Саме на такому розмежуванні категорій мовної гри ми базуватимемо наше подальше дослідження прийомів відтворення англійської мовної гри.

Лексична мовна гра (полісемія). Полісемія у мовній грі найчастіше зумовлюється індивідуальною, часто помилковою інтерпретацією висловлювання, наприклад:

(45) "How do you feel?" he asked. "Like a military academy," said Arthur, "bits of me keep on passing out." Ford stared at him blankly in the darkness [116, с. 51].

У військовій академії курсантів часто змушують годинами стояти під палючим сонцем, разом з позбавленням сну та зневоднення створюється ситуація, коли курсанти можуть без попередження просто впасти від бездіяльності.

Причиною є блокада колінного суглоба та форма з високим комірцем, який сильно давить на нервовий кластер на горлі. Так, частини тіла кадетів починають «відключатись». Артур грає з двозначністю слова "pass out". Скоріш за все, частини тіла не відключаються і він відчуває себе добре. Це фразове дієслово можемо бути використано в іншому контексті, коли себе буде описувати людина у стані алкогольного сп'яніння, наприклад:

(45 a) *"How do you feel?" "Like a student house party – bits of me keep passing out".*

Однак, таке значення фразового дієслова *"pass out"* є вкрай очевидним, воно б просто звело нанівець майстерний гумор автора.

Лексична мовна гра (ідіоми). У прикладі (46) обігрується ідіома *"to talk the hind leg(s) off a donkey"*, яка означає розмовляти без зупинку. Високославний Мислитель, намагаючись показати його перевагу над іншою машиною, грається з ідіомою та замість простого віслюка вставляє галактичну істоту. Він продовжує своє комічне висловлювання, буквально використовуючи ідіому. Засіб, який реалізовано через гіперболічне перебільшення величі свого розуму і робить ситуацію комічною.

(46) *"The Great Hyperlobic Omni-Cognate Neutron Wrangler," said Deep Thought thoroughly rolling the r's, "could talk all four legs off an Arcturan MegaDonkey—but only I could persuade it to go for a walk afterwards."* [116, с. 149].

Лексична мовна гра (складання слів та аббревіатури). Приклад (47) використовує складання слів для досягнення комічного ефекту. Різноманітні види цього прийому часто використовуються у романі та зазвичай направлені на прізвиська або власні назви, творення яких ми розглянемо на морфологічному рівні. У нашому прикладі (47) Вогон, розповідаючи про своє майбутнє кар'єрне зростання, створює нові прикметники.

(47) *"You see if I keep it up I can eventually get promoted to Senior Shouting Officer, and there aren't usually many vacancies for non-shouting and non-pushing-people-about officers, so I think I'd better stick to what I know."* [116, с. 56].

Наступний приклад ми вже розглядали (23) у ньому Форд повідомляє Артура про новини у світі технологій. У наведеному прикладі використовується новостворена аббревіатура, яка поєднуючись із відвертим висловлюванням Артура створює комічний ефект.

(23) *"Listen," said Ford, who was still engrossed in the sales brochure, "they make a big thing of the ship's cybernetics. 'A new generation of Sirius Cybernetics Corporation robots and computers, with the new GPP feature.'"*

"GPP feature?" said Arthur. "What's that?"

"Oh, it says Genuine People Personalities."

"Oh," said Arthur, "sounds ghastly." [116, с. 78].

На морфологічному рівні мовна гра представлена у проаналізованому романі досить широко, враховуючи його фантастичну тематику. *Ігрове словотворення* – один із самостійних типів мовної гри, результатом якої є створення інновацій контамінованої структури і семантики – виникнення нового слова, його форми або виразу внаслідок зближення, поєднання частин двох подібних слів, форм, виразів [68, с. 11].

У прикладі (17), Артур намагається дати відгук жахливій поезії Вогонів. Форд поправляє його і утворює слово, задіявши *"humanity"* та *"Vogon"*, він отримує новий іменник на позначення раси Вогонів – *"Vogonity"*.

(17) "Oh... and er... interesting rhythmic devices too," continued Arthur, "which seemed to counterpoint the... er... er..." He floundered. Ford leaped to his rescue, hazarding "counterpoint the surrealism of the underlying metaphor of the... er..." He floundered too, but Arthur was ready again. "... humanity of the... " "Vogonity," Ford hissed at him [116, с. 51].

Наступний приклад (48) теж побудований на контамінації. У ньому описуються характеристики Вогонів та їх еволюційний розвиток.

(48) "The fact that they did is some kind of tribute to the thick-willed slug-brained stubbornness of these creatures" [116, с. 47].

Наступний приклад (49) побудований на неологізмах-нісенітницях, яких читач не розуміє. Більш того, у даному прикладі наявний прийом змішування мовних стилів на текстовому рівні. Автор поезії, використовуючи архаїчну діалектичну форму займенника *"you"* – *"thee"* та присвійного займенника *"your"* – *"thy"*, що додає абсолютно незрозумілому набору літер та слів піднесення, яке притаманне поезії.

(49) Oh, fretted gruntbuggly...

thy micturations are to me

As plurdled gabbleblotchits on a lurgid bee

Groop I implore thee.

My foonting turlingdromes

And hooptiously drangle me

with crinkly bindlewurdles,

*Or I will rend **thee** in the gobberwarts*

with my blurglecruncheon, see if I don't! [116, с. 53-54].

Також використовується такі прізвиська, утворені за рахунок складання слів та деривації, як “*Earthman*”, та власні назви, утворені за допомогою неологізмів та складання слів, як “*Slartibartfast*”, “*Prostetnic Vogon Jeltz*”, “*Damogran*”, “*Magrathea*”, “*Galacticredit card*”, “*Veet Voojagig*”

На синтаксичному рівні. Мовна гра уможливорює створення експериментальних текстів не лише на формальному, а й на семантичному рівні. Унаслідок з’являються різноманітні синтаксичні конструкції, анормативні за семантичним характеристиками. Так, абсурдні різновиди не суперечать природній мові і, вживаючись у відповідному контексті, здатні отримати цілком «нормальну» інтерпретацію [26]. У прикладі (50) автор приводить абсурдне, але цілком логічне твердження.

(50) “*Time is an illusion. Lunchtime doubly so*” [116, с. 73].

Отже, у цьому підрозділі описано комічні прийоми вербальної презентації гумору в гумористичному романі, які реалізуються на всіх мовних рівнях: фонетичному, графічному, лексичному та фразеологічному, синтаксичному та стилістичному. Проаналізовано приклади взаємодії прийомів на різних рівнях, ситуативному і мовному, унаслідок чого виникає комічний ефект. Показано, що в основі мовної гри лежить не тільки невідповідність граматичної будови висловлювань правилам мовного узусу, але і полісемія, неологізми-нісенітниця, які навіть не мають тлумачення у мові, в якій вони були утворені, а також складання слів та аббревіатури.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

У другому розділі нашої роботи ми розглянули компоненти авторських прийомів та засоби вираження комічного в літературному тексті, дослідили різні підходи до класифікації мовних засобів репрезентації комічного, а також з'ясували, що прийоми комічного поділяють на мовні та позамовні. Спираючись на результати детального аналізу сатиричного роману Д. Адамса «Путівник по Галактиці для космотурстів», який насичений стилістичними, лексичними, фонетичними засобами вираження комічного та комічними і абсурдними ситуаціями, ми виокремили основні напрями прийомів комічного, які функціонують на рівні сюжету, ситуації або тексту, на рівні персонажу та на мовному рівні.

Прийоми, які формуються на рівні сюжету, ситуацій та тексту включають сатиричні висміювання, логічну несумісність, абсурд та абсурдні ситуації, антитези, сюжетні порівняння, конфліктні діалоги, іронічні та саркастичні висловлювання та авторські ремарки; на рівні персонажів виділяємо їх авторські описи, характерні особистісні якості притаманні кожному з них, мовленнєвий паспорт та типи мовленнєвих актів, які вони використовують, а також їх імена, які визначаємо як поетоніми; на мовному рівні ми розділили мовні засоби відносно мовних рівнів, на яких вони реалізуються, так, було виокремлено фонетично-графічні мовні засоби, лексико-семантичні, до яких входять епітети, різні види порівнянь, перифраз, метафори, гіперболи на фразеологічному рівні – ідіоми, на синтаксичному рівні – риторичні фігури, ампліфікація, називні речення, різноманітні повтори, а також мовну гру, як комплексний засіб комічного. Показали, що в основі мовної гри лежить не тільки невідповідність граматичної будови висловлювань правилам мовного узусу, але і полісемія, неологізми-нісенітниця, які навіть не мають тлумачення в мові, в якій вони були утворені, а також складання слів та аббревіатури. Під час написання гумористичного твору, автор поєднує усі можливі прийоми для створення комплексного комічного ефекту на читача.

Крім того, ми відмітили ще один прийом творення комічного у романі – це національно-маркований гумор. Визначивши характерні особливості англійського гумору, якими є вміння сміятися з себе або самоприпинення, сарказм та

несерйозність висловлювань, які у романі реалізуються за допомогою світобачення героїв, тим самим посилюючи експресивність, емотивність та інформативність повідомлення від автора до читача, ми зрозуміли, що комічне бачення автора проявляється у будь-якому контексті ситуації, що робить роман унікальним з точки зору матеріалу для дослідження комічного. У наступному розділі ми спробуємо дослідити способи відтворення прийомів та засобів комічного в українському перекладі.

РОЗДІЛ ІІІ

ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ ПРИЙОМІВ ВІДТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО АНГЛІЙСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Література займає особливе місце серед інших видів мистецтв. На відміну від музики та малярства, які впливають на людей різних національностей безпосередньо, через зір і слух, що притаманні всім здоровим людям, літературний твір інколи стикається із значними перешкодами на шляху до свого читача, якщо цей читач є носієм мовної системи, відмінної від мовної системи автора твору [56, с. 5].

Оскільки художній твір створюється на основі мовного матеріалу, у ньому прийоми комічного безпосередньо пов'язані з мовою. Однак, за результатами дослідження, яке було проведено у попередньому розділі, не всі прийоми комічного знаходяться в однаково активних відносинах з лексичними і граматичними засобами мови. Ситуативно обумовлені іронія, контраст, комічне перебільшення, применшення, манери непорозуміння, несподіванки знаходяться в меншій залежності від складових елементів мови, проте не відкидають їх використання.

Мовний засіб комічного носить конкретний характер, а прийом – загальний. Засіб є матеріальним; прийом, в свою чергу, неможливо матеріально визначити, він є абстрактним, вихідним з ситуації або сюжету. Засоби ми бачимо, читаємо, вимовляємо, а прийоми носять опосередкований характер. Так, наприклад, ефект непорозуміння стає причиною комічної ситуації та вважається прийомом, коли мовцем вживає слова в одному значенні, а слухач розуміє його зовсім в іншому. Однак, непорозуміння, включає не тільки комізм різної інтерпретації змісту слів. Прийом несподіванки, наприклад, також може бути створений різними мовними засобами, тобто, як засоби функціонують на рівні прийомів, так і прийоми використовують засоби, вони є взаємозалежними [33, с.16].

Сила комічного твору, важливість гумору і сатири залежить від вибору автором прийомів, їх доречного використання, вмілого введення їх у текст. Все ж, ця причина ще раз підтверджує нерозривну єдність засобів і прийомів комічного.

Без комічних засобів майже неможливе формування комічного характеру і конфлікту. Сюжет комічного твору поступово обтяжується засобами комічного, які, в загальному, обумовлюють розвиток комічних прийомів [33, с. 17].

Переклад посідає особливе місце у літературному процесі. Кожен вид літератури послуговується певним видом перекладу. Зокрема, художня література послуговується художнім перекладом. Художній або літературний переклад полягає у виборі шляху передачі вихідної інформації, який призводить до еквівалентного впливу на одержувача, що здійснює перекладений текст. Головним об'єктом при такому способі перекладу виявляється не стільки мовний склад вихідного тексту, скільки його зміст і емоційно-естетичне значення. Художній переклад – один з найнаглядніших проявів міжлітературної (а значить певним чином міжкультурної) взаємодії.

Що стосується перекладу комічного у художньому творі, то він визначається як вид мовного посередництва, який цілковито орієнтований на іншомовний оригінал, мета якого повністю зберегти комічний характер оригіналу у тексті перекладу. Такий переклад розглядається як іншомовна форма існування повідомлення, що міститься в оригіналі [29, с. 43].

При перекладі комічного слід забезпечити такий тип міжмовної комунікації, при якому створюваний текст у мові перекладу міг би виступати як повноцінна комунікативна заміна оригіналу і ототожнюватися з оригіналом у функціональному, структурному і змістовому відношенні, зберігаючи при цьому гумористичний ефект [28, с.19]. Однак, слід зазначити, що повне збереження всіх трьох аспектів відношення перекладу і оригіналу часто є неможливим за певних причин, а саме – особливості структури систем мови оригіналу і перекладу, а також певну культурну асиметрію оригіналу у перекладу. У такому випадку варто говорити про *адаптоване транскодування* [29, с. 49-50], за якого функція – збереження гумористичного потенціалу – виступає домінуючою у мовному посередництві, в результаті чого перекладач може використовувати будь-які засоби аби досягти бажаного ефекту [30, с. 140].

Як вже зазначалося, у нашому дослідженні ми розподіляємо ситуативний і мовний комізм, оскільки виділення цих двох груп базується на усвідомленні культурної і мовної асиметрії оригіналу і перекладу, в результаті якої повна передача всіх смислів оригіналу у тексті перекладу стає неможливою (а інколи і небажаною). Відповідно, ми представляємо перекладацький підхід до класифікації жартів на схемі (рис.3.1.). і виділяємо мовну/культурну універсальність або специфічність оригіналу і вплив цієї ознаки на процес перекладу та універсальність/специфічність (мовна чи культурна), яка є результатом класифікації жартів з точки зору їх перекладності/неперекладності.

	універсальність	специфічність
ситуативний гумор	ситуативний універсальний (загальнозрозумілий) гумор	ситуативний специфічний (культурно-обумовлений – національний) гумор
мовний гумор	мовний універсальний (загальнозрозумілий) гумор	мовний специфічний (культурно-обумовлений) гумор

Рис.3.1. Перекладацький підхід до класифікації жартів.

Отже, у процесі перекладу комічного перекладач повинен володіти «культурною компетенцією», тобто знанням чужої культури, аби виявити у тексті специфіку культури. Розуміння між людьми передбачає не лише знання граматики, але й наявність спільних культурних передумов. По-перше, перекладач повинен досконало знати власну культуру, як і бути достатньо ознайомленим із особливостями культури нації – носія мови перекладу. Таким чином, переклад – це своєрідний діалог двох культур, який передбачає вміння перекладача відрізняти своє від чужого. При цьому не повинна виникати й реалізовуватися якась «змішана культура», що негативно відбилося б на якості перекладу. До того ж слід мати на увазі, що все це стосується не лише перекладу комічного, але й перекладу загалом.

Нерідко перекладач, недостатньо ознайомлений зі специфікою національної культури, яка іманентно проявляється у тексті вихідної мови, вдається до описового перекладу, що не може відповідати ілюкції автора тексту [98]. По-друге, сучасні вимоги до перекладача включають не тільки високе володіння іноземною мовою, але досконале розуміння стилістичних особливостей художнього першотвору та досконале володіння рідною мовою в поєднанні з творчою інтуїцією. Але, як стверджує відома британська перекладачка Е. Вагнер, «у тексті завжди є щось об'єктивне, якийсь намір, що стоїть за формулюванням, і завдання перекладача – визначити, що це за намір, «відкопати» його і вмістити в належну і приблизно еквівалентну форму» [71, с. 5].

У третьому розділі нашої роботи ми здійснимо спробу провести кількісно-якісний аналіз прийомів відтворення комічного в українському перекладі гумористично-фантастичного роману Д. Адамса «Путівник по Галактиці для космотурстів», розглянемо основні способи перекладу, а також виконаємо оцінку відтворення найяскравіших прикладів прийомів та засобів комічного у перекладі.

3.1. Методологія дослідження.

В дослідженні ми розглядаємо питання створення та відтворення прийомів та засобів комічного в оригінальному і перекладеному текстах. Під процесом створення комічних прийомів та засобів в роботі розуміється сукупність текстових та мовних одиниць різних рівнів оригіналу, які об'єднуються для реалізації комічного ефекту, який, в обох випадках, досягається за допомогою процесу когнітивної оцінки читача. Під відтворенням розуміється сукупність прагматично аналогічних одиниць перекладу.

Наше дослідження складається з двох аналізів: аналізу перекладу прийомів та засобів комічного українською мовою для виявлення основних перекладацьких трансформацій, що використовуються для передачі досліджуваного ефекту, а також контент-аналізу аналізу який застосовувався у ході підрахунків частоти вживання певних прийомів перекладу, а також при встановленні кількості одиниць з неадекватним перекладом без втрати комічного потенціалу. Матеріалом для них

служував гумористично-фантастичний роман Д. Адамса «Путівник по Галактиці для космотурстів» [116] та його переклад українською мовою, який було виконано Олексієм Антомоновим [115]. Досліджуваний роман містить стилістичні засоби вираження комічного та ситуативні і сюжетні прийоми, які часто поєднуються у жартах і взаємодоповнюють один одного для досягнення комплексного гумористичного потенціалу.

З роману мовою оригіналу шляхом суцільної вибірки було відібрано 314 прийомів та засобів комічного, які були проаналізовані на предмет класу, до якого вони відносяться (ситуативні, мовні жарти), приналежності до рівня, (ситуаційний, мовленнєвий та рівень персонажу) віднесено до відповідного прийому або засобу комічного та перекладацької трансформації, яка використовувалася для передачі одиниці комічного мовою перекладу.

Перекладознавчий аналіз виконаний за допомогою порівняння тексту оригіналу та його перекладу українською мовою. Вибрані одиниці були проаналізовані на предмет перекладацьких трансформацій.

Усі одиниці аналізу представлені у додатку А, який містить в собі прийоми та засоби комічного знайдені в оригіналі, виведені відповідно до системної класифікації, представленої у другому розділі роботи, яка включає прийоми та засоби комічного на рівні сюжету, ситуації та тексту, персонажа, мовному рівні та національний гумор англійців, їх переклад та перекладацькі трансформації, що були використані для їх передачі.

3.2. Аналіз прийомів відтворення комічного у перекладі (на матеріалі українського перекладу роману Д. Адамса «Путівник по Галактиці для космотуристів»).

Під час роботи було проаналізовано 315 прийомів творення комічного, серед яких виділено мовних засобів комічного – 40% (128 одиниць) та прийомів комічного (ситуативні), що включають прийоми на рівні сюжету, ситуації, персонажа, тексту та національний гумор – 60% (187 одиниць). Відсоткове співвідношення прийомів комічного продемонстровано на рис. 3.3 та 3.4.

Рис. 3.2. Мовно-стилістичні засоби творення комічного у романі «Путівник по Галактиці для космотуристів».

Виходячи з результату кількісного та якісного аналізу твору Д. Адамса, ми визначили, що найбільш репрезентативним засобами комічного є риторичні фігури – 15% (20 одиниць), мовна гра – 14% (18 одиниць), епітети – 13% (17 одиниць), повтори 12% (16 одиниць), та порівняння – 11% (14 одиниць). Серед прийомів комічного виокремлюємо абсурд та абсурдні ситуації – 24% (42 одиниці), іронічні висловлювання – 13% (22 одиниці), логічну несумісність – 12% (20 одиниць) та авторські ремарки – 10% (17 одиниць). Результати кількісно-якісного аналізу представлені у додатку Б.

Рис. 3.3. Прийоми творення комічного у романі «Путівник по Галактиці для космотуристів»

Розглянемо найяскравіші приклади та проаналізуємо їх переклад. У прикладі (1) розглядається синтаксична мовна гра з риторичними фігурами. Письменник бере за основу риторичне запитання “OK?” та відповідає на нього створюючи комічний ефект мовної гри.

(1) (a) *"Guard?" said Arthur. "What from? You just said there's no one here." "Yeah, well, just for safety, OK?" said Zaphod. "Whose? Yours or mine?" exclaimed Arthur.* [116, с. 245].

(б) - *Та що ж нам тут оберігати? Адже ти щойно сказав, що, крім нас, тут немає ні душі. Звичайно! **Береженого Бог береже, Артуре! - Тебе чи мене?*** (пер. О. Антомонова).

У наведеному прикладі (1) (б) перекладач вдало передає мовну гру мовою перекладу, використовуючи для цього **модуляцію** на основі фразеологізму.

Наступний приклад (2) розглядає лексичну мовну гру. Автор обіграє фразове дієслово “*to be on to something*” шляхом буквального його розуміння, так з’являється комічний ефект на мовному рівні:

(2) (a) “*But don't you see what this means?*” “*Yes. We're going to die.*” “*Yes, but apart from that.*” “*Apart from that?*” **“It means we must be on to something!” “How soon can we get off it?”** [116, с. 213].

(б) - Тепер нарешті ти розумієш, що коїться? - Звичайно, - відповів Форд. - За хвилину нам буде капець. - Я не про те. - А про що? - **Це означає, що ми на правильному шляху!** - **А чи не можна втекти з їхнього шляху?** (пер. О. Антомонова).

Як бачимо, у перекладі вихідний текст гри слів перекладається грою слів мови перекладу, перекладач теж використовує **модуляцію** для розширення змісту мовної гри. Однак, він вдається до використання жаргонізму, який підсилює комічність діалогу. У перекладі (2) (б) фраза “*We're going to die*” перекладається як «За хвилину нам буде капець», яскраво виражено використання **емфатизації** та **додавання**.

Використання жаргонізмів при перекладі для збереження або підсилення комічності та реструктуризації ситуацій або висловлювання на український манер не є рідким для О. Антомонова. Перекладач додає емоційної забарвленості діалогам між героями, яка була б втрачена при буквальному перекладі, а також виписками з Путівника та авторським ремаркам, що загалом дають можливість перекладачу зберегти комічну інтенцію оригіналу. Під час перекладу наступного прикладу (2) теж використовуються жаргонізми.

(3)(a) *What the strag will think is that any man who can hitch the length and breadth of the galaxy, rough it, slum it, struggle against terrible odds, win through, and still knows where his towel is is clearly a man to be reckoned with* [116, с. 33].

(б) **Стег також подумає, що той, хто юзає Всесвітом уздовж і впоперек, рве очко в офігенному махачі зі стихіями, який зрештою закінчився тріумфом розуму, той, хто перебудовує Всесвіт і водночас носить із собою рушник, -**

безсумнівно, людина просунута, з якою варто задружбанитися (пер. О. Антомонова).

У наведеному абсурдному висловлюванні (3) виокремлюємо **ампліфікацію**, яка перекладається за допомогою жаргонізмів «юзати», «офігенний», а фразове дієслово “*reckon with*” передається одиницею підліткового сленгу «*задружбанитися*», які створюють унікальну ситуативну атмосферу перекладу. Так, поєднання в одному контексті слів та виразів з різних стильових прошарків надає комічного ефекту висловлюванню, оскільки відбувається протиріччя між денотативним та контекстуальним змістом написаного.

Комічне, що актуалізується риторичними фігурами зазвичай використовується для вираження іронії, спантеличення, сарказму тощо. Приклад (4) за своєю спрямованістю виражає іронію, а риторичні фігури – запитання – у повній мірі розкривають ставлення персонажа до ситуації.

(4) (a) “*We have to have something that sounds good,” said Benji. “Something that sounds good?” exclaimed Arthur. “An Ultimate Question that sounds good? From a couple of mice?” [116, с. 187].*

(б) *Нам треба, щоб усе хоча б виглядало досить переконливо, - додав Бенджі. - Якщо Вічне Питання має лише виглядати переконливо, - вигукнув Артур – то знаєте, як це зветься? Мишачою метушиною* (пер. О. Антомонова).

Аналізуючи переклад, одразу ж бачимо, що зміщена направленість комічного. В оригіналі автор робить акцент на тому, що саме з вуст мишей вічне питання буде звучати смішно. У перекладі висміюється вигадкування вічного питання та **компенсується** використання мишей в оригіналі шляхом фразеологічного виразу – «*мишача метушня*», який визначається, як непорядні справи, часто пов'язані з отриманням особистої вигоди. Підсумовуючи, перекладач не зберіг інтенцію комічності першотвору, однак зміг передати імпліцитне значення ситуації у цілому: миші хочуть підтасувати факти заради своєї репутації. Для перекладу було використано **комплексну трансформацію, модуляцію та компенсацію**.

Як вже зазначалося у попередньому розділі, авторські ремарки також грають важливу роль для творення комічного у романі. У відступах автор не тільки пояснює

незрозумілу ситуацію, але і виражає своє відношення до того чи іншого аспекту людського життя. У прикладі (5) відчуваємо як автор висміює одержимість людства своєю розумністю, а саме, перевагою над тваринами, що робить його абсолютно сліпим до інших істот, які існують на їх планеті. Д. Адамс представляє реальну можливість того, що люди виявляються необізнаними стосовно свого значення на власній планеті.

(5) (a) *In fact there was only one species on the planet more intelligent than dolphins, and they spent a lot of their time in behavioural research laboratories running round inside wheels and conducting frighteningly elegant and subtle experiments on man. The fact that once again man completely misinterpreted this relationship was entirely according to these creatures' plans* [116, с. 161].

(б) *На планеті Земля існував ще один вид, який був навіть розумнішим за дельфінів. Його представники більшу частину життя проводили у науково-дослідних лабораторіях, де вони обертали колеса й ставили надзвичайно складні й тонкі експерименти над людьми. Неправильне тлумачення їхньої поведінки з боку людей цілком відповідало планам цих істот* (пер. О. Антомонова).

Для збереження комічності самої авторської ремарки у перекладі, перекладач використовує **синтаксичні перестановки** та **членування речень** та **граматичні заміни (дієслово – прикметник + іменник)**. У прикладі (5) також вжито засіб комічного – епітет, який перекладається за допомогою **комплексної трансформації**, що невдало передає оригінал.

Ще одним яскравим засобом комічного виступають порівняння. У більшості випадків вони перекладаються за допомогою знайдених еквівалентів, але у деяких – перекладач вдається до таких перетворень, що навіть створює новий жарт (6).

(6) (a) *...huge as office buildings, silent as birds* [116, с. 90].

(б) *Розмірами вони сягали середнього міського кварталу і летіли нечутно, наче фанера* (пер. О. Антомонова).

У прикладі (6) О. Антомонов використовує додавання, членування речень, та додає жарт (порушивши адекватність перекладу), який, хоча і не є присутнім в оригіналі, однак повністю задовольняє потребам українського читача.

Ще однією характерною особливістю роману є плавне переплітання різних ліній сюжету. Так, неабияка майстерність Д. Артура поєднувати непоєднуване знаходить своє вираження у повторях. Розглянемо приклад (7):

(7) (a) *"Some factual information for you. Have you any idea how much damage that bulldozer would suffer if I just let it roll straight over you?" "How much?" said Arthur. **"None at all,"** said Mr. Prosser, ...*

*By a curious coincidence, **None at all** is exactly how much suspicion the ape-descendant Arthur Dent had that one of his closest friends was not descended from an ape... [116, с. 88-89].*

(б) *Як гадаєте, чи буде якась шкода цьому бульдозерові, якщо я візьму і проїду ним прямісінько по вас? - Гадаю, що буде, і то неабияка, - відповів Артур. - Помиляєтесь, не буде, **ані скільки**, - гарикнув містер Просер ...*

*За дивним збігом обставин слова **"ані скілечки"** було найадекватнішою відповіддю на запитання: чи підозрював Артур Дент, що його найближчий приятель походить не від мавпи, а є вихідцем із однієї маленької планети неподалік зірки Бетельгейзе, але аж ніяк не з Гілدفорда, як сам запевняв (пер. О. Антомонова).*

Для перекладу повтору, перекладач використовує **емфатизацію** шляхом використання пестливого слова. Окрім повтору, знаходимо конфліктний діалог, сатиричне висловлювання та авторську ремарку. Звичайно, що для передачі такої об'ємної ситуації з різноманітними прийомами і засобами комічного перекладач вдається до використання численних трансформацій.

Перекладознавчий аналіз здійснювався за допомогою трансформаційного методу на основі концепцій різних науковців, представлених нижче. За О.О. Селівановою, трансформація – основа більшості прийомів перекладу, яка полягає в зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі [88, с. 536].

Л. К. Латишев [35] називає три основні причини вживання перекладацьких трансформацій: 1) *Розбіжності в системах мови оригіналу і мови перекладу, серед*

яких можна виділити наступні: а) в одній мові відсутня певна категорія, яка властива іншій мові; б) різне членування в межах однієї і тієї ж категорії; в) категорії можуть не повністю збігатися за обсягом значення. 2) *Розбіжності норм мови оригіналу і мови перекладу*. З порушенням норми ми стикаємося в тих випадках, коли ми можемо зрозуміти зміст тексту, але у нас виникає відчуття, що текст невірно побудований (нормативні відхилення). 3) *Розбіжність узусу*, що діє в середовищі носіїв мови оригіналу і мови перекладу. (Узус – правила ситуативного використання мови. Він відображає мовні звички і традиції певного мовного колективу) [35, с.186-189].

А. Ф. Архипов [3] виділяє вісім мотивів застосування трансформацій, з метою досягнення більш високого рівня еквівалентності:

- 1) прагнення уникнути порушення норм сполучуваності одиниць у мові перекладу, так званого буквалізму;
- 2) прагнення ідіоматизувати переклад, тобто використовувати вирази і конструкції, що найчастіше вживаються у мові перекладу;
- 3) необхідність подолання міжмовних відмінностей в оформленні однорідних членів речення;
- 4) прагнення уникати нехарактерних для мови перекладу словотворчих моделей;
- 5) прагнення уникати неприродності, неестетичності деяких повторів, громіздкості, неясності і нелогічності вираження;
- 6) прагнення до більш компактного варіанту перекладу;
- 7) прагнення донести до реципієнта важливу фонову інформацію;
- 8) прагнення відтворити образність та гру слів, яку зазвичай важко передати [3, с. 86].

На думку О. О. Селіванової, важливим чинником під час перекладу є мотивація перекладацьких трансформацій, завдяки яким необхідно досягти рівноцінного регулятивного впливу на адресатів тексту оригіналу й перекладу. Дослідник наголошує на тому, що саме «функціонально-комунікативна еквівалентність є нічим іншим, як найоптимальнішим балансом семантики й форми,

денотативної, конотативної, стилістичної, культурної та прагматичної інформації текстів оригіналу й перекладу» [54, с. 2]. Так, науковець разом з американським перекладознавцем Ю. Найдю вважає, що «збереження *прагматичної орієнтації тексту* перекладу є важливим у випадках передачі концептуально вагомого стилістичного прийому або комплексу фігур, які зумовлюють стилістичний принцип висування як спосіб формальної організації тексту, що передбачає фокусування уваги читача на певних елементах повідомлення, які викликають здивування своєю несподіваністю, непередбачуваністю й неприродністю з метою підкреслення, виділення певної думки» [54, с. 11; 79].

Стосовно класифікації перекладацьких трансформацій науковці до цього часу не дійшли одностайного рішення. Загалом, враховуючи те, що трансформаційний аналіз проводиться на граматичному, лексичному та семантико-прагматичному мовних рівнях, найчастіше дослідники групують перекладацькі прийоми аналогічним чином, залежно від акцентів обраної класифікації. Так, відомий перекладознавець В. Н. Комісаров [29] виділяє три види перекладацьких трансформацій: *граматичні, лексичні та лексико-граматичні*. Л. К. Латишев [35] виділяє *морфологічні, синтаксичні, стилістичні, семантичні та змішані* перекладацькі трансформації, А. Д. Швейцер [62] вирізняє трансформації *на компонентному рівні семантичної валентності, трансформації на прагматичному рівні, трансформації, що застосовуються на референціальному рівні, а також трансформації на стилістичному рівні*, а Я. І. Рецкер [51], а також А. Б. Шевнін і Н. П. Серов [55] поділяють трансформації на *граматичні та лексичні*. Представлене дослідження базується на класифікації перекладацьких трансформацій В. Н. Комісарова. Тобто, до граматичних трансформацій ми, за В. Н. Комісаровим відносимо членування речень, вилучення та додавання, граматичні заміни, синтаксичні перестановки та комплексну трансформацію, що включає дві або більше простих граматичних трансформацій, до лексичних – модуляцію, емпатизацію та нейтралізацію, генералізацію та конкретизацію, вибір варіантного відповідника, транскодування, фразеологічний аналог та компенсацію, до лексико-граматичних – антонімічний та описовий переклад, функціональні заміни.

Під час перекладацького аналізу було виокремлено 1153 перекладацьких трансформацій, серед яких граматичні та лексичні трансформації розділилися приблизно порівну. Так лексичних трансформацій було знайдено – 47% (534 одиниці), а граматичних – 50% (580 одиниць). Також було знайдено випадки неадекватного перекладу зі збереженням комічності ситуації – 3% (39 одиниць). Відсоткове співвідношення трансформацій представлено на рис. 3.2. та у додатку В.

Граматичні трансформації використовуються для того, щоб уникнути неадекватного буквального перекладу (граматичного буквалізму) зазначає В.І. Карабан. Внаслідок їх застосування буквальний переклад адаптується до норм мови перекладу і стає адекватним [19].

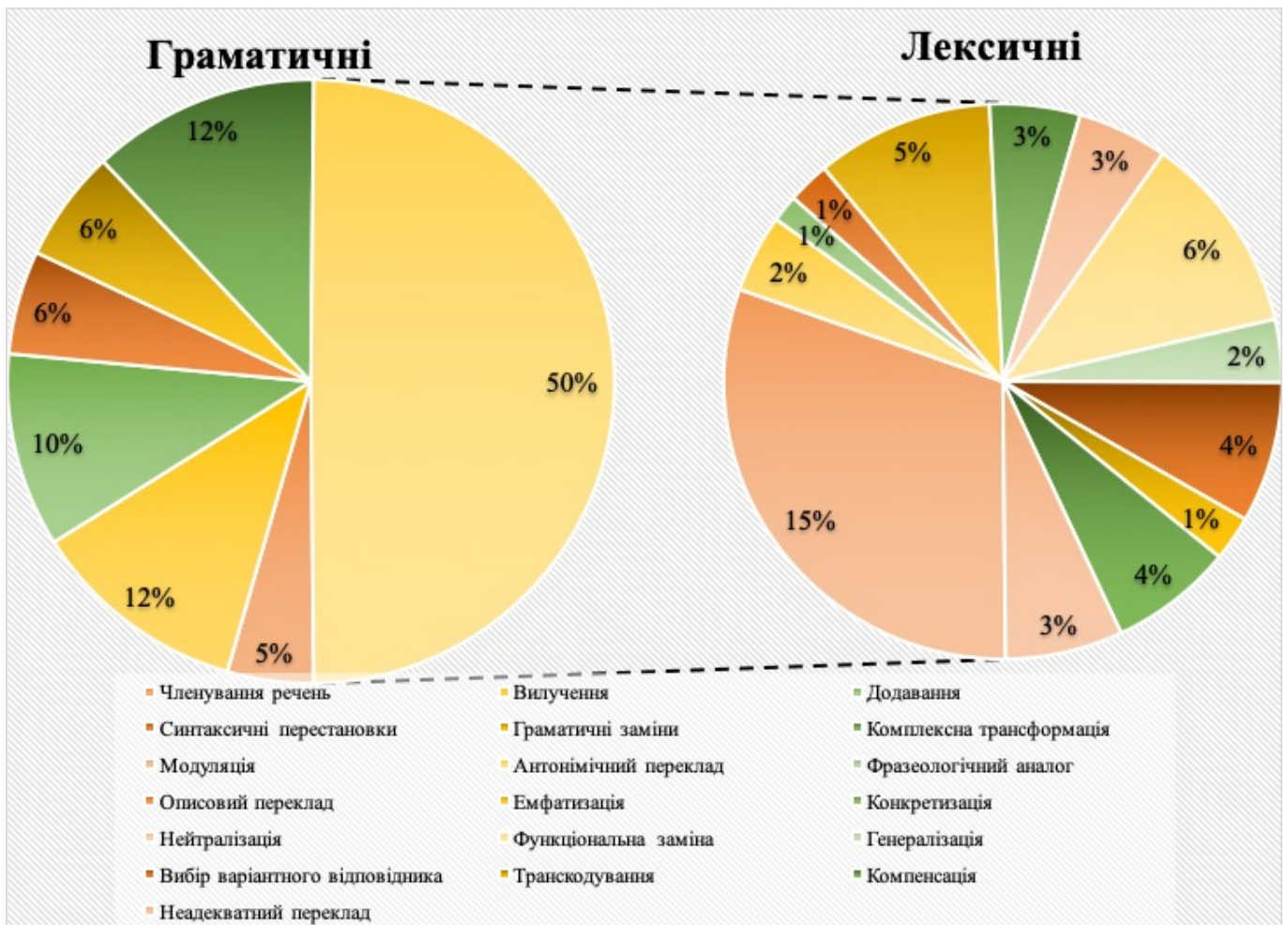

Рис. 3.4. Відсоткове співвідношення трансформацій в українському перекладі.

На *граматичному рівні* представлені такі трансформації:

Членування речень (5% – 53 одиниці) – (спосіб перекладу, сутність якого полягає в тому, що синтаксична структура речення в оригіналі перетворюється на дві або більше предикативні структури мови перекладу.

He frowned, then smiled, then tried to do both at once, failed, grasped hold of his fur hat and rolled it fitfully round the top of his head [116, с. 25]

Він спохмурнів, потім усміхнувся, а тоді спробував сумістити обидві дії. Урешті-решт він махнув рукою і став крутити на голові пижикову шапку (пер. О.Антомонова).

Додавання (10% – 120 одиниць) граматикалізованих одиниць, наприклад, сполучників, займенників тощо. Це граматична трансформація, внаслідок якої в перекладі збільшується кількість слів, словоформ або членів речення [20, с. 21]. Додавання слова – це «експліцитне вираження частини імпліцитного смислу оригіналу в тексті перекладу», введення лексичних елементів, які відсутні в оригіналі, з метою правильної передачі змісту оригіналу та збереження мовних та мовленнєвих норм» [20, с. 22].

"You'll like the bypass." [116, с. 11]

Ось побачите, що проїзд вам сподобається ще більше (пер. О.Антомонова).

You see if I keep it up I can eventually get promoted to Senior Shouting Officer [116, с. 89].

Знаєте, якщо все піде гладко, то мене, чого доброго, ще призначать старшим офіцером-горлопаном (пер. О. Антомонова).

"Oh shut up," said Arthur Dent [116, с. 23].

Досить вішати мені локину на вуха, - сказав Артур Дент (пер. О.Антомонова).

Вилучення (12% – 134 одиниці) граматикалізованих елементів. Вилучення – це граматична трансформація, внаслідок якої в перекладі вилучається певний мовний елемент (нерідко це плеонастичне слово, словоформа, член або частина речення) [20, с. 22]. Вилучення слова – це усунення в мові перекладу плеонастичних

Засоби репрезентації гумору у мовленнєвому паспорті персонажів художніх творів та їх відтворення у перекладі українською мовою або тавтологічних лексичних одиниць, відповідно до норм мови перекладу [62, с. 50].

"So," continued Ford Prefect, "if you would just like to come over here and lie down..." [116, с. 19].

Тоді, - продовжував Форд Префект, – ідіть сюди і лягайте... (пер. О.Антомонова).

Синтаксична перестановка (пермутація) (6% – 64 одиниці) – це граматична трансформація, внаслідок якої змінюється порядок слів у словосполученні або реченні [62, с. 14]. Перестановка слова – трансформація, коли лексичні елементи міняють свою позицію на протилежну [19, с.53].

"The point is that I am now a perfectly safe penguin, and my colleague here is rapidly running out of limbs!" [116, с. 145]

Адже мій приятель втрачає кінцівки одну за одною, а сам я вже перетворився на цілком безпечного пінгвіна (пер. О.Антомонова).

At first Ford had formed a theory to account for this strange behaviour [116, с. 71].

Щоби якось пояснити цю дивацьку поведінку, Форд навіть вигадав цілу теорію. (пер. О.Антомонова).

"A new generation of Sirius Cybernetics Corporation robots and computers, with the new GPP feature. " [116, с. 84].

Роботи й комп'ютери кібернетичної корпорації Сіріуса нового покоління із СЛЯ-характеристиками" (пер. О. Антомонова).

Заміна (субституція) (6% – 69 одиниць) – граматична трансформація, внаслідок якої змінюються граматичні ознаки словоформ. Наприклад, замість форми однини у перекладі вживається форма множини: "That's right!" shouted Vroomfondel, "we demand rigidly defined areas of doubt and uncertainty!" [116, с. 173] У перекладі О. Антомонова це передається як - Це істина, - закричав Врумфондель, – ми вимагаємо чіткого визначення межі сумнівів і невизначеності; частин мови I'm quite dizzy with anticipation... [116, с. 141]. У мене аж у голові наморочиться від передчуття (пер. О.Антомонова); та видів речень, наприклад, складне речення перетворюється на просте і навпаки It was as if the forces of evolution had simply given

up on them there and then, had turned aside in disgust and written them off as an ugly and unfortunate mistake [116, с. 24]. Того далекого дня еволюція з відразою відвернулася від вогонів, викреслила їх із числа улюблених створінь, як безглузду та прикру помилку (пер. О.Антомонова).

Комплексна трансформація (12% – 140 одиниць) – це граматична трансформація, яка включає дві або більше простих граматичних трансформацій [20].

It was now totally impossible for any of the crew to reach the guidance systems [116, с. 151]. **Вони** ніяк **не могли** дістатися до пульта управління (пер. О.Антомонова). У наведеному прикладі, окрім заміни частин мови, використовується пермутація.

He was the way he was because billions of years ago when the Vogons had first crawled out of the sluggish primeval seas of Vogsphere, and had lain panting and heaving on the planet's virgin shores...when the first rays of the bright young Vogsol sun had shone across them that morning... [116, с. 25].

Ззовні він майже **не відрізнявся від пених вогонів, котрі мільярди років тому** залигли одвічні болота Вогосфери. Важко дихаючи, вони вилізли на берег, підставивши під яскраві промені юного Сонця свої потворні туші (пер. О.Антомонова). У прикладі використовується членування речень та вилучення слів.

Трансформації на лексичному рівні застосовуються тоді, коли словникові відповідники того чи іншого слова мови оригіналу не можуть бути використані у перекладі з причин невідповідності з точки зору значення і контексту [20, с.39].

Лексичні трансформації застосовуються в тому випадку, коли у вихідному тексті трапляється нестандартна мовна одиниця на рівні слова, наприклад, власна назва, присутня у мовній культурі оригіналу і відсутня у мові перекладу, термін в певній професійній сфері, слова, що позначають речі, явища та поняття, які є характерними для мови оригіналу чи для третьої мовної культури, але є відсутніми у мові перекладу або мають іншу структурно-функціональну впорядкованість. Слід зазначити, що лексичні (лексико-семантичні) трансформації зустрічаються не лише у «чистому» вигляді. У процесі перекладу вони можуть поєднуватися з іншими

трансформаціями, а можуть у своїх міжмовних перетвореннях зачіпати граматичні зсуви і досить щільно з ними переплітатися. Відтак, у цій частині підрозділу ми також розглянемо лексико-граматичні трансформації.

На лексичному та лексико-граматичному рівні представлені такі трансформації: *вибір варіантного відповідника, транскодування, описовий переклад, вибір фразеологічного аналога, контекстуальна заміна* [20], *конкретизація значень, генералізація значень, модуляція (змістовий розвиток), емфатизація значень, нейтралізація значень, антонімічний переклад, функціональна заміна, компенсація* [62].

Вибір варіантного відповідника (4% – 47 одиниць). Відповідники неоднозначного слова називаються варіантними відповідниками. Під варіантним відповідником ми розуміємо один із можливих варіантів перекладу слова. Варіантний відповідник передає, як правило, якесь одне значення слова вихідної мови, тобто кожний варіантний відповідник є перекладним еквівалентом якогось одного лексико-семантичного варіанта багатозначного слова [20, с. 120].

...four of his audience died of internal haemorrhaging [116, с. 54].

... четверо слухачів померли від внутрішнього крововиливу (пер. О.Антомонова).

"And you can shut up as well!" snapped Ford [116, с. 91].

- I ти теж заткнися! –відрізав Форд (пер. О.Антомонова).

Even the ghosts will have settled down and raised families by now." [116, с. 167].

За такий час привиди-і ті повинні були вгамуватись і завести сім'ї (пер. О.Антомонова).

Транскодування (1% – 15 одиниць) – це такий спосіб перекладу, при якому звукова та/або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу. Розрізняють чотири види транскодування [20, с. 21]: *транскрибування* – спосіб перекладу, коли літерами мови переклад передається звукова форма слова вихідної мови; *транслітерування* – спосіб перекладу, коли слово вихідної мови передається по літерах; *змішане транскодування* – переважне застосування транскрибування з елементами транслітерування; *адаптивне*

транскодування – спосіб перекладу, коли форма слова у вихідній мові дещо адаптується до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу. Наприклад:

The second worst is that of the Azagoths of Kria [116, с. 43].

Друге місце стійко утримують Ацзоту Крії (пер. О. Антомонова).

... whereupon he was taken away, locked up, wrote a book, and was finally sent into tax exile [116, с. 177].

Війта заслали до в'язниці, де він написав книжку, а за якийсь час засудили до податкового екзилю (пер. О. Антомонова).

Контекстуальна заміна – це трансформація, внаслідок якої перекладним відповідником стає слово або словосполучення, що не є словниковим відповідником і що підібрано з урахуванням контекстуального значення слова, його контексту та норм і традицій мови перекладу [62, с.26]. Деякі з видів контекстуальних заміन можуть виступати лексико-граматичними трансформаціями. Наприклад: *He could only assume that he had just won* [116, с. 31]. *Залишалось сподіватися, що цей раунд – за ним* (пер. О. Антомонова).

Розрізняють наступні види контекстуальної заміни:

- **Модуляція (змістовий розвиток)** (15% – 175 одиниць) – це прийом контекстуальної заміни, коли в перекладі використовується слово, значення якого є логічним розвитком значення слова, що перекладається, тобто значення якого логічно виводиться із значення вихідної одиниці. Практично мова йде про заміни в рамках відношень: причина – наслідок, процес – результат, частина – ціле, суб'єкт діяльності – інструмент – продукт діяльності, предмет – його функція – його властивість тощо [66, с. 28]. У нашому дослідженні ця трансформація найчастіше використовується для перекладу прийомів на засобів комічного, використання якої направлено на збереження прагматичного потенціалу оригіналу. Наприклад: *He had an odd felling of being like a man in the act of adultery who is surprised when the woman's husband wanders into the room, changes his trousers, passes a few idle*

remarks about the weather and leaves again [116, с. 154]. Він почувався неприродньо – так почувається у спальні коханець, коли до кімнати заходить законний чоловік, перевдягається, кидає кілька зауважень щодо погоди і йде собі геть (пер. О. Антомонова). I want you all wrapped up snug and warm... [116, с. 138]. ... тому я вимагаю, щоб ви застібнулися на всі гудзики (пер. О. Антомонова). "Don't blame you," said Marvin [116, с. 197]. - Я тебе розумію, - сказав Марвін (пер. О. Антомонова). "Oh," said Arthur, "well, it was nothing really..." [116, с. 165]. О, - видихнув Артур полегшено, - це дрібниці... (пер. О. Антомонова).

- **антонімічний переклад** (2% – 26 одиниць) – лексико-граматична трансформація, коли форма слова або словосполучення замінюється на протилежну, а зміст одиниці, що перекладається залишається в основному подібним. Наприклад: *They never evolved again; they should never have survived* [116, с. 61]. Більше вони не розвивались і за логікою речей мали вимерти (пер. О. Антомонова). *The process will take slightly less than two of your Earth minutes* [116, с. 72]. Увесь процес забере не більше двох земних хвилин (пер. О. Антомонова).
- **конкретизація значення слова** (3% – 30 одиниць) – це лексична трансформація, внаслідок якої слово ширшої семантики в оригіналі замінюється словом вужчої семантики [62, с.39]. *All the planning charts and demolition orders have been on display in your local planning department on Alpha Centauri for fifty of your Earth years* [116, с. 73]. Усі креслення наказ про початок будівництва висіли у місцевій плановій конторі на Альфа Центаврi протягом останніх п'ятдесяти земних років (пер. О. Антомонова). "Oh... and er... interesting rhythmic devices too," [116, с. 92]. О, так... еее... досить незвичайний розмір (пер. О. Антомонова).
- **генералізація значення слова** (2% – 21 одиниця) – це лексична трансформація, внаслідок якої слово вужчої семантики в оригіналі

замінюється словом ширшої семантики [62, с.45]. Це перетворення є зворотнім конкретизації. Наприклад: ...*and about to die of asphyxiation in deep space* [116, с. 94]. ...*мене чекає жахлива смерть у відкритому космосі* (пер. О. Антомонова).

- **описовий переклад** (1% – 14 одиниць) – це такий прийом перекладу лексичних компонентів, коли слово або словосполучення, термін чи фразеологізм замінюються в мові перекладу більшим за кількістю компонентів словосполученням, що адекватно передає зміст цього слова або словосполучення [62, с. 36]. Експлікація полягає у лексико-граматичній заміні лексичної одиниці мови оригіналу словосполученням, яке надає більш-менш повне пояснення чи визначення цієї лексичної одиниці в мові перекладу. За допомогою цього способу перекладу можна передати значення будь-якого безеквівалентного терміну у мові оригіналу. Наприклад: ... *and no playing with any naughty bug-eyed monsters* [адамс, с. 188]. ...*не гралися з бридкими чудовиськами в яких очі наче блюдія* (пер. О. Антомонова).
- **фразеологічний аналог** (1% – 9 одиниць) – використання українського фразеологізму, аналогічного по змісту англійському, але, який базується на іншому образі, наприклад: ... *you can keep yourself on the gravy train for life* [116, с. 197]. ...*гроші самі попливуть до ваших кишень* (пер. О. Антомонова).

Функціональна заміна – це лексико-граматична трансформація, полягає в тому, що певна ситуація, описана засобами мови джерела, передається у мові перекладу видозміненими або іншими лексичними одиницями-відповідниками, що складаються у словосполучення (синтагми, інформативні блоки, цілі речення та надфразові одиниці) згідно з нормами та правилами граматики, прийнятими в мові перекладу [17, с. 134]. Наприклад: *And the sweet silver songs of the lark... Revised impact time fifteen seconds* [116, с. 161]. *І жайвір заливається... Поправка хлопці: зіткнення через п'ятнадцять...* (пер. О. Антомонова).

This is a complete record of its thoughts from the moment it began its life till the moment it ended it [116, с. 208]. **Нижче наводимо повний запис його думок від моменту його об'явлення до моменту смерті** (пер. О. Антомонова).

Емфатизація (посилення емфазы) (5% – 59 одиниць) – це прийом, коли загальновживане слово перекладається одиницею з більш емотивною конотацією. Наприклад: ...a **quiet young student** at the University of Maximegalon [116, с. 222]. ...**обдарованого ботана** університету Максимегалона (пер. О. Антомонова).

... became increasingly obsessed with the problem of [116, с. 222]. **...що вже віддавна петрушила його** (пер. О. Антомонова).

Нейтралізація (3% – 30 одиниць) – при застосуванні перекладацького прийому нейтралізації відбувається заміна емоційно-експресивної одиниці мови оригіналу одиницею цільової мови, що передає лише логіко-понятійний зміст. Сюди включаються випадки, в яких просторічні вислови передаються загальновживаними, коли фразеологізми витлумачуються описовим способом. Нейтралізація усуває чи послаблює естетичну функцію першотвору [20, с. 169]. Наприклад: "None at all," said Mr. Prosser [116, с. 25]. **Помиляєтесь, не буде, ані скільки, - гарикнув** містер Просер (пер. О. Антомонова).

*The dollar, he thought, **had sunk for ever*** [116, с. 89]. Доларів, подумав Артур, **нема також** (пер. О. Антомонова).

Компенсація (4% – 41 одиниць) – це спосіб перекладу, при якому елементи змісту, які було втрачено в процесі перекладу одиниці мови оригіналу, передаються у тексті перекладу за допомогою інших засобів, і необов'язково в тому самому місці тексту, що і в оригіналі. Приклад стилістичної та семантичної компенсації: *You hadn't exactly **gone out of your way to call attention to them**, had you? I mean like actually telling anybody or anything.* "But **the plans** were on display..." [116, с. 35]. **Здається, ви не дуже їх рекламували. Бо ніхто про ваші плани ні сном ні духом не чув.** - Вони висіли на стенді... (пер. О. Антомонова).

Компенсацію також вважають лексико-семантичною заміною елемента оригіналу, який не підлягає передачі в перекладі, елементом іншого порядку, що відповідає по змозі найвищому ступеневі близькості з втраченим. Можна

компенсувати зміст втраченого елемента – семантична компенсація, стиль та образні засоби, притаманні першотвору, – стилістична компенсація, прагматичний потенціал – прагматична компенсація. Коли компенсується зміст втраченого елемента, стиль та образні засоби, притаманні першотвору, прагматичний потенціал, прийом, відповідно, може мати семантичний, стилістичний або прагматичний характер [17, с. 151]. Приклад прагматичної компенсації: *"Am I busy?" exclaimed Arthur* [116, с. 35]. Не зайнятий? – перепитав Артур. – Ще й як зайнятий! (пер. О. Антомонова).

Неадекватний переклад зі збереженням комічності (4% – 39 одиниць) – прийом перекладу завдяки якому зміст оригіналу взагалі не перекладається, натомість відбувається «додавання» лексичної одиниці, словосполучення або речення, яке надає перекладу додаткової комічності. Оскільки під час перекладу засобів та прийомів комічного перекладач не завжди в змозі передати оригінальний жарт, він виступає, як би мовити, співавтором, додаючи додаткові жартівливі елементи або перетворюючи існуючі таким чином, щоб вони були зрозумілі для культурної дійсності читача. У представленому прикладі також присутня модуляція: *"And no sneaky knocking down Mr. Dent's house whilst he's away, alright?" he said. "The mere thought," growled Mr. Prosser, "hadn't even begun to speculate," he continued, settling himself back, "about the merest possibility of crossing my mind."* [116, с. 43].

Боронь вас Боже за нашої відсутності вчинити якесь западло! – суворо попередив Форд. - Ображаєте, хлопці, - відповів містер Просер, - адже ми уклали джентльменську угоду (пер. О. Антомонова).

Наступний приклад також використовує додавання разом з модуляцією та стилістичною компенсацією: *"Oh, just trying to take an interest in the world around me, OK?" he said. "So, the hours are pretty good then?" he resumed* [116, с. 109].

- Проводжу соціологічне дослідження, - відповів той. – Отож, іноді життя чудове. А далі? – поновив він перервану розмову (пер. О. Антомонова).

Отже, тенденція змішування елементів також просліджується і у перекладі комічного. Враховуючи структурну розбіжність вихідної мови і мови перекладу,

просто неможливо передати комізм однаковими граматичними конструкціями та лексичними засобами мови перекладу. Саме тому, при відтворенні комічного перекладач найчастіше вдається до комплексної трансформації у поєднанні з лексичними.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ III

У третьому розділі нашої роботи ми здійснили спробу провести кількісно-якісний аналіз сатиричного роману, розглянули основні способи перекладу, до яких вдається перекладач, а також виконали оцінку відтворення найяскравіших прикладів застосування автором прийомів та засобів комічного у перекладі.

Для здійснення наукового дослідження ми зібрали 315 лексико-стилістичних одиниць та поділено їх на ситуативні та мовні способи творення комічного. Серед найрепрезентативніших ситуативних прийомів виділяємо абсурд та абсурдні ситуації – 24% (42 одиниці), іронічні висловлювання – 13% (22 одиниці), логічну несумісність – 11% (20 одиниць) та авторські ремарки – 10% (17 одиниць). Мовностилістичні засоби розподілилися наступним чином: риторичні фігури – 15% (20 одиниць), мовна гра – 14% (18 одиниць), епітети – 13% (17 одиниць), повтори 12% (16 одиниць) та порівняння – 11% (14 одиниць).

Труднощі при перекладі у випадку з текстами комічного модусу пов'язані з формами, прийомами та засобами актуалізації поетики комічного. Однак, визначення прийомів вираження комічного в творі оригіналу відкриває широкі можливості для відтворення комічної інтенції письменника у художньому перекладі. Проаналізувавши знайдені одиниці та їхні переклади, можна відзначити, що перекладач вдається до використання різних трансформацій. Серед них модуляція (15%, 175), вилучення (12%, 134), додавання (10%, 120), комплексна трансформація (12%, 140), різні види граматичних заміन (6%, 69), пермутація (6%, 64), функціональні заміни (6%, 67) емпатизація (5%, 59) тощо, а також ми здійснили дослідження випадків неадекватності перекладу без втрати комічності – (3%, 39).

Отже, використання різноманітних способів перекладу свідчить про те, що під час перекладу мовних репрезентантів комічного якості відтворення сенсу в перекладі забезпечується досягненням заданого прагматичного ефекту за рахунок

функціонально адекватного оригіналові організованого комплексу засобів мови перекладу, який досягається шляхом використання всіх можливих видів трансформацій. Однак, вимоги до перекладача, у першу чергу, окреслюють не тільки ідеальне володіння мовою оригіналу та вивчення культури, але і досконале знання власного культурного та мовленнєвого потенціалу.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

В рамках нашої магістерської дисертації ми досліджували прийоми відтворення англomовних репрезентантів комічного у художньому тексті та способи їх відображення у перекладі. І в ході опрацювання теоретичного та ілюстративного матеріалу можемо зробити наступні висновки. Основою для кількісного та якісного аналізу лінгвостилістичних засобів ми обрали твори видатного британського комедійного радіодраматурга, письменника – Д. Н. Адамса, зокрема, найвідоміший гумористично-фантастичний роман «Путівник по Галактиці для космотуристів» та його український переклад Олексія Антомонова.

У першому розділі було охарактеризовано поняття комічного та проаналізовано виникнення ефекту комічного. Було представлено схему основних видів комічного, що включає гумор, іронію, сарказм і сатиру, проведено їх порівняння та теоретичне розмежовування. Комічне, як естетична категорія, відображає невідповідність між недосконалим, віджитим, неповноцінним змістом явища чи предмета і його формою, що претендує на повноцінність і значущість, між важливою дією і її недосконалим результатом, високою метою і непридатним засобом. Виникнення комічного обумовлено особливістю індивідуального людського сприйняття дійсності, її культурним досвідом та умовами існування, а також розуміння самого жарту.

Комізм і сміх не є чимось абстрактним. Оскільки сміється людина, проблему комізму неможливо вивчати поза психологією сміху і сприйняття комічного. Тож, у даному розділі також було досліджено психологічні передумови творення гумору, який поділяється та чотири компоненти: соціальний контекст, когнітивно-прийнятний процес, емоційний аспект та сміх, який є завжди особистою реакцією людини і не завжди суспільною. Ми визначили основні психологічні функції гумору, що включають когнітивну-соціальну функцію емоції радості, соціально-комунікативну функцію, фасилітаційно-адаптаційну функцію, спрямовану на полегшення негараздів та подолання стресу. Було з'ясовано, що у процесі еволюції людини гумор виокремився у своєрідний механізм подолання життєвих стресів, що

Засоби репрезентації гумору у мовленнєвому паспорті персонажів художніх творів та їх відтворення у перекладі українською мовою 110
сприяє розвитку стійкості людини та дозволяє їй справлятися з труднощами буденності.

У лінгвістиці комічне розглядають як особливий вид творчості, пов'язаний як з вербальною, так і з невербальною комунікацією. Наразі у лінгвістичній літературі не існує остаточної класифікації прийомів комічного у художньому тексті. Тому, за допомогою порівняльного аналізу класифікацій різних дослідників ми представили свою систематику прийомів комічного. Також було з'ясовано, що мовну і ситуативну форму комічного виокремлювались вже при перших спробах осмислення його природи. За основу нашої класифікації ми взяли наступні рівні: рівень сюжету, ситуації та тексту, рівень персонажа та мовний рівень. У романі також виділяємо національно-маркований англійський гумор, який входить до загальної моделі комічного. Так, до прийомів на рівні сюжету входять сатиричні, іронічні та саркастичні висловлювання, абсурдні та комічні ситуації, антитези, сюжетні порівняння, змішування стилів, конфлікти діалоги та авторські ремарки, до прийомів на рівні персонажа – поетоніми, опис зовнішності та думок, характер героїв, мовні акти, які вони використовують, на мовному рівні – різноманітні мовностилістичні засоби, зокрема фонетично-графічні, епітети, порівняння, перифрази, повторення, метафори, риторичні фігури, гіперболи, ампліфікації, ідіоми, мовна гра. Мовну гру розуміємо як свідому та несвідому аномалію мови та класифікуємо відповідно до лінгвістичних засобів, які використовуються для досягнення мовної гри: лексичні, морфологічні, синтаксичні. Національно-маркований англійський гумор визначаємо як той, що сформувався в умовах англійського суспільства і несе в собі сильний елемент сатири над «абсурдністю повсякденного життя». Аналізуючи різні прийоми та засоби творення комічного, ми дійшли висновку, що, у більшості випадків, саме за їх взаємодії автор досягає найяскравішого комічного ефекту.

У третьому розділі нашої роботи було досліджено особливості перекладацької інтерпретації прийомів відтворення англомовних репрезентантів комічного, здійснено аналіз перекладу лінгвостилістичних одиниць та оцінку перекладацьких трансформацій, які були використані для їх перекладу. На основі глибокого

трансформаційного аналізу гумористичного тексту, ми визначили, що при перекладі англomовних репрезентантів комічного О. Антомонов використовує різні види трансформацій, а саме: модуляцію (15%, 175), вилучення (12%, 134), додавання (10%, 120), комплексну трансформацію (12%, 140), різні види граматичних замінів (6%, 69), пермутацію (6%, 64), функціональні заміни (6%, 67) емфатизацію (5%, 59) тощо. Так, найважливішим результатом нашого дослідження є те, що головним під час перекладу мовних репрезентантів комічного є передача їх прагматичного потенціалу за рахунок засобів мови перекладу, а це досягається завдяки комплексному використанню різних видів перекладацьких трансформацій.

Отже, зважаючи на особливості репрезентації засобів комічного, здійснити його переклад українською мовою не просте завдання. Для збереження мовних та позамовних репрезентантів комічного при перекладі, слід враховувати наступні чинники: 1) важливо зберегти в перекладі гумор та прагматичний потенціал оригіналу. Оскільки, головним елементом кожного жарту є панчлайн – ключова фраза або слово, яка має викликати сміх. Завдання перекладача – зберегти прагматику жарту без додаткових коментарів та приміток, тобто знайти мовні лінгвопрагматичні відповідники у мові перекладу; 2) у процесі перекладу неможливо уникнути незначною адаптації, мета якої полягає в тому, щоб гумор був зрозумілим читачеві перекладу. Тому, дозволяється відступити від оригіналу та перекласти жарт таким чином, аби у читача цільового тексту виникали асоціації, схожі з тими, на яких базується оригінал; 3) особливого значення в комічних текстах набуває національний характер гумору. Специфіка перекладу в такому випадку полягає не тільки в збереженні оригінальної прагматичної мети, а й в адекватності відтворення національного характеру комічного засобами іншої мови. Це вимагає від перекладача не просто високого володіння іноземною та рідною мовами, але і творчим потенціалом та досконалими екстралінгвістичними знаннями життя спільноти, з якої та для якої він здійснює переклад, а також досконалого розуміння стилістичних особливостей художнього першотвору у поєднанні з творчою інтуїцією та добрим почуттям гумору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аристотель. Поэтика / Аристотель; [пер. Б. Тена; вст. ст. і коментарі Й. Кобова] – К.: Мистецтво, 1967. – 136 с.
2. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека/ Н. Д. Арутюнова - М.: Школа «Яз. рус. культуры», 1998. 896 с.
3. Архипов, А. Ф. Самоучитель перевода с немецкого языка на русский / А. Ф. Архипов. – М.: Высшая школа, 1991. – 255 с.
4. Барсукова В. І., Топачевський С. К. Перекладацький підхід до класифікації жартів/ В.І. Барсукова, С.К. Топачевський — Житомир, 2014 – 6 с.
5. Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса / М. М. Бахтин [2-е изд.]. – М.: Худ. лит, 1990. – 543 с.
6. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : [підручник] / Бацевич Ф. С. – К. : В-й центр „Академія”, 2004. – 344 с. – (Альма-матер) – С.: 271-300;
7. Белехова Л.І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект: Дис. д-ра філол. наук: 10.02.04/ Л. І. Белехова – К., 2002. – 476 с.
8. Болдирева А. Є. Мовні засоби створення гумористичного ефекту: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі романів П. Г. Вудхауза) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / А. Є. Болдирева. – О., 2007. – 24 с.
9. Боров Ю. Б. Комическое или о том, как смех казнит несовершенство мира, очищает и обновляет человека и утверждает радость бытия / Ю. Б. Боров. – М. : Искусство, 1970. – 239 с.
10. Дземидюк Б. О комическом :пер. с польск. /Б. Дземидюк. Москва : Прогресс, 1974. 223 с.
11. Гридина Т. А. Языковая игра: стереотип и творчество / Т. А. Гридина. – Екатеринбург: Урал. гос. пед. ун-т, 1996. – 214 с.
12. Ермакова О. П. Ирония и её роль в жизни языка/ О.П. Ермакова – Калуга: Изд-во КГПУ, 2005. – 202с.

13. Журавлева О. В. Когнитивные модели языковой игры (на материале заголовков русских и английских публицистических изданий) дис. канд. филол. наук. Алтайский. гос. тех. Университет/ О.В. Журавлева – Барнаул, 2005. – 356 с.
14. Замотай А.В. Трагическое и комическое; их проявление в жизни и искусстве/ А.В. Замотай – Мариуполь, 2011 – С. 89-94
15. Земская Е. А. Русская разговорная речь. Фонетика. Морфология. Лексика. Жест /Е. А. Земская, М. В. Китайгородская, Н. Н. Розанова. – М.: Наука, 1983. – 237 с.
16. Иванова И. Н. Сатира и ирония в творчестве позднего/ Г.В. Иванова// Феноменология власти в сатире. Коллективная монография под ред. В. В. Прозорова, И. В. Кабановой. Саратов: Изд. центр «Наука», 2008. – 258с.
17. Казакова Т.А. Практические основы перевода/ Т.А. Казакова– С-Пб, 2000. – 217 с.
18. Калинин В. М. Поэтика онима/В. М. Калинин — Донецк: Юго-Восток, 1999. — 408 с.
19. Карабан В. І. Переклад англійської наукової та технічної літератури. Частина 1. Граматичні труднощі / В.І. Карабан – Вінниця: Нова книга, 2001. – 271с. 20.
20. Карабан В. І. Переклад англійської наукової та технічної літератури. Частина 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 300с.
21. Карасик А. В. Лингвистические характеристики юмора / А. В. Карасик // Языковая личность: проблемы лингвокультурологии и функциональной семантики: [сб. науч. тр.] – Волгоград : Перемена, 1999. – С. 200 – 209.
22. Карасик А.В. Лингвокультурные характеристики английского юмора: автореф. дисс. ... канд. фил. наук / А.В. Карасик. – Волгоград, 2001. – 23 с.
23. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс/ В. И. Карасик – Волгоград: Перемена, 2002. 477 с
24. Карпенко Ю. О. Літературна ономастика/ Ю.О. Карпенко — Одеса: Астропринт, 2008. — 328 с.
25. Карпухина Т. П. Игра слов и морфемный повтор: комическое «состязание» смыслов в словах с общей морфемой (на материале английской художественной

Засоби репрезентації гумору у мовленнєвому паспорті персонажів художніх творів та їх відтворення у перекладі українською мовою (прози) / Т. П. Карпухина // Вестник ВГУ. Серия: «Лингвистика и межкультурная коммуникация». – Хабаровск, 2007. – Вып. 1. – С. 81-89. 114

26. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика /И. М. Кобозева. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – 352 с.
27. Коваль А. П. Практична стилістика української мови / А. П. Коваль. – К.: Вища школа, 1985. – 352 с.
28. Колесниченко С. А. Условия реализации стилистического приема игры слов в английском языке: автореф. дисс. ... канд. филол. наук / Колесниченко С. А. – Л., 1984. – 20 с.
29. Комисаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / В. Н. Комисаров. – М.: Выс. шк., 1990. – 253 с.
30. Комисаров В.Н. Современное переводоведение. Курс лекций/ В. Н. Комисаров. - М.: ЭТС.- 1999.- 189 с.
31. Кононова А. А. Комическое в новостном дискурсе (на материале английской прессы)// Актуальные вопросы филологической науки XXI века: сборник статей по материалам III Всероссийской научной конференции молодых ученых с международным участием (8 февраля 2013 г.). Ч. 1. — Екатеринбург: УрФУ, 2013. – 310 с.
32. Кухаренко В. А. Практикум з стилістики англійської мови: Підручник / Валерія Андріївна Кухаренко. – Вінниця: Нова Книга, 2000. – 160 с.
33. Кязимов Г. Ш. Теория комического (проблема языковых средств и приемов) / Г. Ш. Кязимов. – Баку: Асполиграф, 2004. – 268 с.
34. Ланин Б. Ирония и сатира в русской литературе XX века (забытые имена)/ Б. Ланин М. 2012.– 15 с.
35. Латышев Л. К. Курс перевода. Эквивалентность перевода и способы ее достижения / Л. К. Латышев. – М.: Межд. отн., 1981. – 198 с.
36. Лимарева Т. Ф. Функционально-семантическая сущность иронии. Автореф. дис... канд. филол. наук/ Т. Ф. Лимарева– Краснодар, 1997. – 19с.
37. Лосев А. Ф. История эстетических категорий / А. Ф. Лосев, В. П. Шестаков. – М.: Мысль, 1965. – 376 с

38. Лук А. Н. Юмор. Остроумие. Творчество / А. Н. Лук. – М.: Искусство, 1977. – 184 с.
39. Любимова Т. Б. Комическое, его виды и жанры / Т. Б. Любимова. – М.: Знание, 1990. – 64 с.
40. Майдаченко П. І. Комічне в сучасній українській прозі: [літературнокритичний нарис] / П. І. Майданченко. – К.: Дніпро, 1991. – 190 с.
41. Мінчин Б. М. Деякі питання теорії комічного / Б. М. Мінчин [відп. ред. Д. В. Чалий]. – К.: Вид-во АН УРСР, 1959. – 239 с.
42. Мороховский А. Н. Стилистика английского языка/ А. Н. Мороховский, О. П. Воробьева, Н.И. Лихошерст, З.В. Тимошенко— К.: Высш. школа, 1991. — 272 с.
43. Наер В.Л. Продукционные стратегии текстовой реализации категории комического / В. Л. Наер // Стилистические стратегии текстообразования: [сб. научн. трудов]. – М.: МГЛУ, 1992. – Вып. 399. – С. 86–94.
44. Осиновская И.А. Ирония и Эрос. Поэтика образного поля/И.А. Осиновская – М.: “Памятники исторической мысли”; “Российская политическая энциклопедия” (РОССПЭН), 2007. – 208 с.
45. Остин Дж. Слово как действие / Дж. Остин; пер. с англ. // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1986. – Вып. 17: Теория речевых актов. – С. 22–130.
46. Охримович К. В. Ирония и принцип вежливости в английских диалогах. Дис. канд. филол. Наук/ К. В. Охримович – Уфа, 2004. – 211 с.
47. Петрова, Е. С. Грамматическая игра и перевод. В *Studia linguistica* : Языковая картина в зеркале семантики, прагматики, текста и перевода (Том 7)/ Е.С. Петрова - Санкт-Петербург: Тригон. 1998. – С. 169-184
48. Потебня О. О. Эстетика і поетика слова: [зб. наук. пр.] / О. О. Потебня [пер. з рос. упоряд., вст. ст., приміт. І. В. Іваньо, А. І. Колодної] – К.: Мистецтво, 1985. – 302 с.
49. Походня С. И. Языковые виды и средства реализации иронии / С. И. Походня. – К.: Наукова думка, 1989. – 123 с.

- 50.Пропп В. Я. Проблемы комизма и смеха/ В.Я. Пропп – М.: Искусство, 1976. 282 с.
- 51.Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика / Я. И. Рецкер. – М.: Международные отношения, 1974. – 216 с.
- 52.Рюмина М.Т. Эстетика смеха. Смех как виртуальная реальность / М.Т. Рюмина. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 320 с.
- 53.Санников В. З. Русский язык в зеркале языковой игры / В. З. Санников. – [2-е изд. испр. и доп]. – М.: Языки славянской культуры, 2002. – 552 с.
- 54.Селіванова О. О. Нова типологія перекладацьких трансформацій / О. О. Селіванова // Світ свідомості в мові.– Черкаси: Ю. Чабаненко, 2012. – С. 455–471.
- 55.Серов, Н. П. Теория и практика перевода. The theory and practice of translation: (на англ. яз.) / Н. П. Серов, А. Б. Шевнин // Калмыц. гос. ун-т. – Элиста: Издательство Калмыц. гос. ун-та, 1979. – 124 с.
- 56.Скворцов Л. И. Литературный язык, просторечие и жаргоны в их взаимодействии // Литературная норма и просторечие / Отв. ред. Л. И. Скворцов. – М.: Наука, 1987. – С. 29-57.
- 57.Степанова Н.Ю. Контраст как средство создания комического эффекта (лингвостилистический аспект): Автореф. дис./ Н. Ю. Степанова – М., 2009. – 20 с.
- 58.Стернин И.А. Анализ коммуникативных ситуаций (пособие)/ И.А. Стерин – Воронеж, 1998. – 51 с.
- 59.Сучасна українська драматургія: альманах / упоряд. В. Фольварочний; редкол. В. Фольварочний та ін. – Вип. 2. – Київ, 2006.
- 60.Титаренко Е. Ю. Языковые средства выражения юмора (на материале произведений английской и американской литературы XIX-XX веков): дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Е. Ю. Титаренко. – К.: КНУ, 1992. – 218 с.
- 61.Уткина А.В. Обоснование когнитивного подхода к теории комического/ А. В. Уткина Вестник Адыгейского гос. ун-та. Вып №2, 2007. – с. 93-107

- 62.Швейцер А. Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. – М.: Наука, 1988. – 215 с.
- 63.Шмелева Л.Н. Понятие «черный юмор» и его функционально-стилистические особенности//Альманах современной науки и образования/ Л.Н. Шмелева – Тамбов, 2009. № 8 (27) – С. 210-212
- 64.Шонь О. Б. Мовностилістичні засоби реалізації гумору, іронії і сатири в американських коротких оповіданнях: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Шонь Олена Богданівна. – Львів, 2003. – 225 с.
- 65.Шопенгауэр А. Собрание сочинений: В 6 т. / А. Шопенгауэр. – М.: ТЕРРА – Книжный клуб; Республика, 2001. – Т. 2. : Мир как воля и представление; [пер. с нем; под. ред. А. Чанішева] – 560 с.
- 66.Щербина А. А. Заметки о природе и технике иронии / А. А. Щербина // Вопросы русской литературы. – Львов, 1971. – Вып. 1. – С. 40 – 47.
- 67.Щербина А. О. Жанри сатиры та гумору: [нарис] /А. О. Щербина. – К.: Дніпро, 1997. – 136 с.
- 68.Юрковська М. М. Дискурс англomовної анімаційної комедії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 “Германські мови”/ М.М. Юрковська – Київ, 2011. – 23 с.
- 69.Attardo S. (Ed.) Encyclopedia of humor studies. (Vols. 1-2)/ S. Attardo – Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 2014. – 931 p.
- 70.Castleden R. King Arthur: The Truth Behind the Legend/ R. Castleden – London: Routledge, 2003. – 280 p.
- 71.Chesterman A. Wagner E. Can Theory Help Translators? A Dialogue between the Ivory Tower and the Wordface/ A. Chesterman, E. Wagner – London, Routledge Publ., 2014, 148 p.
- 72.Chiaro D. The Language of Jokes: Analysing Verbal Play/ D. Chiaro – New York: Routledge, 1992. - p. 15
- 73.Delabastita, D. The Translator: Volume 2, Number 2: Wordplay and Translation: Essays on Punning and Translation/ D. Delabastita – Manchester: St. Jerome Publishing, 1996. – 240 pages.

74. Dixon N. E (1980). Humor: A cognitive alternative to stress? In I. G. Sarason & C. D. Spielberger (Eds.), Stress and anxiety (Vol. 7)/ N. E. Dixon – Washington, DC: Hemisphere – 1980 – pp. 281-289
75. Lefcourt H. M. Humor: The psychology of living buoyantly/ H. M. Lefcourt – New York: Kluwer Academic. 2001 – 208 p.
76. Martin R.A. The Psychology of Humor: An Integrative Approach/ R. A. Martin Elsevier, USA, 2007 - 464 стор.
77. Mulkay M.. On humor: Its nature and its place in modern society/ M. Mulkay – New York: Basil Blackwell 1988 – 240 p.
78. Nicolson H. The English Sense of Humour and Other Essays/ H. Nicolson – London: Constable and Company Ltd, 1956. – 226 p.
79. Nida E., Taber, Ch. R. Theory and Practice of Translation / E. Nida, Ch. R. Taber. – Leiden, 1964.
80. Provine, R. R. Laughter: A scientific investigation/ R. R. Provine – New York: Penguin. 2000 – p.246
81. Reviron-Piégay F. “The Dilemma of Englishness.” Englishness Revisited/ Floriane Reviron-Piégay. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2009. – 1-10 pp.
82. Shiota M. N., Campos, B., Keltner, D., & Hertenstein, M. J. Positive emotion and the regulation of interpersonal relationships. In P. Philippot & R. S. Feldman (Eds.), The regulation of emotion/ M. N. Shiota et. al. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates 2004. - pp. 127-155.
83. Smith A. National Identity/ A. Smith – Reno, Nevada: University of Nevada Press, 1991. Print.

Лексико-графічні джерела

84. Брокгауз Ф. А., Ефрон И. А. Энциклопедический словарь: в 42-х т/ Ф. А. Брокгауз, И.А. Ефрон – СПб., 1904. Т. 41. – 576 с.
85. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. — К.: Наук. думка, 1982. Т. 1: А — Г / Укл.: Р. В. Болдирєв та ін. — 1982. — 632 с.

86. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка. – К.: Академія, 2007. – 752 с.
87. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка/ С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова – М.: ООО «ИТИ ТЕХНОЛОГИИ», 2003. – 944 с.
88. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – П. : Довкілля-К, 2011. – 844 с.
89. Словарь мировых литературоведческих терминов/ Сост. Л.И.Тимофеев и С.В.Тураев. - Бостон, 1979. – 450 с.
90. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970—1980. – 680 с.
91. Українська мова. Енциклопедія / [редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін.]. – 3-є вид., зі змін. і доп. – К. : Вид-во “Українська енциклопедія”, 2004. – 824 с.
92. Ушаков Д. Н. Толковый словарь русского языка: в 4-х т/ Д.Н. Ушаков М., 2000. – 1216 с.
93. Философская энциклопедия: в 5 т. / [гл. ред. Ф.М. Константинов]. – Т. 2 – М. : Сов. энциклопедия, 1962. – 576 с.

Інтернет-джерела

94. Волковинський О. Епітет як носій та елемент стилю [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.lnu.edu.ua/faculty/inomov.new/Visnyk/visnyk/Visnyk21/articles/37Volkovynskyi.pdf>
95. Гармашов А. Общечеловеческие проблемы в галактическом пространстве (по роману Дугласа Адамса «Автостопом по галактике») [Електронний ресурс] / Режим доступа <http://cosmoport.club/post/obshchechelovecheskie-problemy-v-galakticheskom-prostranstve-po-romanu-duglasa-adamsa-avtostopom-po-galaktike>
96. Позіна А. Сарказм іде на користь творчим людям – Гарвардські науковці [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/591afe5d3c47e/>

- 97.Присяжнюк Л. Художні порівняння як засіб втілення опозиції свій/чужий (на матеріалі романів Г. Гріна) [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://linguistics.kspu.edu/webfm_send/896
- 98.Художній переклад у сьогочасній літературі [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/6342212/>
99. Якубович Е. Как издательство АСТ изуродовало книги Дугласа Адамса [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.yakubovich.com/duglas-adams.html>
- 100.20 художніх засобів, що роблять літературу яскравішою [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://znoclub.com/mova-ta-literatura/551-khudozhni-zasobi-literaturi-tablitsi.html>
- 101.Моделі опису комунікативної поведінки [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://dn.khnu.km.ua/dn/k_default.aspx?M=k0910&T=09&lng=1&st=0
- 102.Персонажи Дугласа Адамса [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.livelib.ru/hgttg/characters/>
- 103.Alexander R. D. Ostracism and indirect reciprocity: The reproductive significance of humor. *Ethology & Sociobiology*, 7(3-4), 1986. – pp. 253-270. [Електронний ресурс] / Режим доступу: [http://dx.doi.org/10.1016/0162-3095\(86\)90052-x](http://dx.doi.org/10.1016/0162-3095(86)90052-x)
- 104.Bloxham A. British humour 'dictated by genetics'. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1581251/British-humour-dictated-by-genetics.html>
- 105.Fredrickson B. L. What good are positive emotions? *Review of General Psychology*, 2(3), 1988. – pp. 300-319. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3156001/>
- 106.Fredrickson B. L., Levenson R. W. Positive emotions speed recovery from the cardiovascular sequelae of negative emotions. *Cognition & Emotion*, 12(2), 1998. – pp. 191-220. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://doi.org/10.1080/026999398379718>
- 107.Fredrickson B. L. The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions. *American Psychologist*, 55(3), 2001. – pp. 218-

226. [Електронний ресурс] / Режим доступу:

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3122271/>

108. Gross J. J., Munoz R. E. Emotion regulation and mental health. *Clinical Psychology: Science & Practice*, 2(2), 1995. – pp. 151-164. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-2850.1995.tb00036.x>
109. Kuiper N. A., Martin R. A., & Olinger, L. J. Coping humour, stress, and cognitive appraisals. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 25(1), 1993. – pp. 81-96. [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/232432080_Coping_Humour_Stress_and_Cognitive_Appraisals
110. Long D. L., Graesser, A. C. Wit and humor in discourse processing. *Discourse Processes*, 11(1), 1988. – pp. 35-60 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://doi.org/10.1080/01638538809544690>
111. Martin R. A., Kuiper N. A. Daily occurrence of laughter: Relationships with age, gender, and Type A personality. *Humor: International Journal of Humor Research*/ R. A. Martin & N. A. Kuiper, 1999. 12(4), 355-384 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://doi.org/10.1515/humr.1999.12.4.355>
112. Owren M. J., Bachorowski, J.-A. Reconsidering the evolution of nonlinguistic communication the case of laughter. *Journal of Nonverbal Behavior*, 27(3), 2003. – pp. 183-200. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1023/A:1025394015198>
113. Provine R. R., Fischer K. R. Laughing, smiling, and talking: Relation to sleeping and social context in humans. *Ethology*, 83(4), 1989. – pp. 295-305. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://doi.org/10.1111/j.1439-0310.1989.tb00536.x>
114. Shiota M., Campos, B., Keltner, D., Hertenstein, M. J. Positive emotion and the regulation of interpersonal relationships. In *the Regulation of Emotion 2004*. - pp. 129-157. Lawrence Erlbaum Associates. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://doi.org/10.4324/9781410610898>

Джерела ілюстративного матеріалу

115. Дуглас А. Путівник по Галактиці для космотуристів/ Пер. з англійської: Олексій Антомонов. Тернопіль: НК–Богдан, 2016. – 320 с
116. Douglas A.N. Hitchhiker's Guide to The Galaxy (Book 1)/ A. N. Douglas – New York: Del Rey Books, 1995. – P. 224.

ДОДАТОК А

Способи перекладу прийомів вираження комічного

№ з/п	Прийом або засіб комічного		Переклад на українську мову (пер. О. Антомонов)	Спосіб перекладу
1.	Orbiting this at a distance of roughly ninety-two million miles is an <u>1) utterly insignificant little</u> blue green planet whose ape-descended life forms are so <u>2) amazingly primitive</u> <u>3) that they still think digital watches are a pretty neat idea.</u>	1) епітет 2) епітет 3) іронічне висловлювання	А за дев'яносто два мільйони з коротеньким хвостиком миль від неї по геліоцентричній орбіті совається <u>1) нічим не примітна блакитна планета.</u> Вершини еволюції на ній сягнула біологічна форма, що походить від приматів. <u>2) Яскравим підтвердженням примітивності</u> цієї біоформи може бути хоча б той факт, що <u>2) її представники й досі вважають електронні годинники найбільшим здобутком технічного прогресу.</u>	1) зовнішнє членування, нейтралізація 2) граматична заміна (прикм.-ім.) 3) додавання, модуляція
2.	Many solutions were suggested for this problem, but most of these were largely concerned <u>1) with the movements of small green pieces of paper,</u> <u>2) which is odd because on the whole it wasn't the small green pieces of paper that were unhappy.</u>	1) перифраз 2) уособлення, іронічне висловлювання	Чимало запропонованих способів розв'язання цієї проблеми так чи інакше були пов'язані з <u>1) переміщенням маленьких зеленкуватих папірців.</u> <u>2) І хай це видається дивним, але самі зеленкуваті папірці не вважали себе нещасливими.</u>	1) зовнішнє членування 2) додавання
3.	And then, one Thursday, nearly two thousand years after <u>1) one man had been nailed to a tree</u> <u>2) for saying how great it would be to be nice to people for a change...</u>	1) алюзія 2) іронічне висловлювання	Нарешті у четвер, майже через дві тисячі років після того, як <u>1) а) усім знаного хлопаку б) прицвяхували до дерева</u> за те, <u>2) що той а) переконував: б)любити ближнього свого — це круто...</u>	1) а) додавання б) ефматизація 2) а) конкретизація, б) емфатизація

4.	<p>Oh yes, well as soon as I heard I went straight round to see them, yesterday afternoon. 1) <u>You hadn't exactly gone out of your way to call attention to them, had you?</u> I mean like actually telling anybody or anything."</p> <p>2) "But the plans were on display..."</p> <p>"On display? I eventually had to go down to the cellar to find them."</p> <p>"That's the display department."</p> <p>"With a torch."</p> <p>"Ah, well the lights had probably gone."</p> <p>"So had the stairs."</p> <p>"But look, you found the notice didn't you?"</p> <p>"Yes," said Arthur, 3) "yes I did. <u>It was on display in the bottom of a locked filing cabinet stuck in a disused lavatory with a sign on the door saying Beware of the Leopard.</u>"</p>	<p>1)риторичне запитання</p> <p>2)конфліктний діалог</p> <p>3)гіпербола</p>	<p>- Звичайно ж. Тільки-но я почув цю новину, то зараз же подався до вас. 1) а) <u>Здається, б) ви не дуже їх рекламували.</u> 2) а) <i>Бо ніхто про ваші плани б) ні сном ні духом не чув.</i></p> <p>- 3) Вони висіли а) <i>на стенді...</i></p> <p>- <i>На стенді? б) Мені довелося перевернути догори дном вашу богадільню, перш ніж я знайшов їх на горіщі...</i></p> <p>- Саме там у нас дошка оголошень.</p> <p>- ...з ліхтариком.</p> <p>- в) <i>Мабуть, зник електричний струм.</i></p> <p>- <i>Цього разу електричний струм зник заодно зі східцями.</i></p> <p>- г) <i>Яка різниця?! Вреши-реши, ви ж знайшли план.</i></p> <p>- Так, - погодився Артур, - знайшов. г) <u>Він був запхнутий у розбитий унітаз, а той, своєю чергою, похований під купою мотлоху в найтемнішому закамарку горища.</u> д) <i>Там у вас на дверях ще й табличка е) "Обережно – тигри!"</i>.</p>	<p>1) а) додавання, б) конкретизація</p> <p>2) а) синтаксичні перестановки б) антонімічний переклад,</p> <p>3) а) конкретизація б) додавання в) модуляція з додаванням г) компенсація г) синтаксичні перестановки д) додавання е) неадекватний переклад (збереження комічності)</p>
5.	<p>I decided to call him 1) <u>Ford Prefect.</u> (This was a joke that <u>missed American audiences entirely,</u> of course, since they had never heard of the rather oddly named little car, and many thought it was a typing error for Perfect. I explained in the text that the minimal research my alien character had done before arriving on this planet had led him to think that this name would be 2) "<u>nicely inconspicuous.</u>" 3)</p>	<p>1) поетонім</p> <p>2) епітет</p> <p>3) перебільшення</p>	<p>Я підібрав йому ім'я – 1) <u>Форд Префект.</u> (Це був жарт, що його американський читач а) <u>наврядчи міг би зацінувати,</u> оскільки сумнівно, що хтось із них чув про легковик із такою чудернацькою назвою; припускаю, що багато хто списав би його на друкарську помилку у слові «перфект». У тексті я пояснив, що це ім'я виникло не просто так, а внаслідок побіжного огляду планети, який здійснив перед посадкою на Землю</p>	<p>1) транслітерація, а) антонімічний переклад</p> <p>2) модуляція, додавання з вилученням</p> <p>3) додавання</p>

	<u><i>He had simply mistaken the dominant life form.</i></u>		інопланетний персонаж. Мовлял, з такою <u>2) ненав'язливою назвою</u> він не викликати́ме у землян жодних підозр. <u>3) Щоправда, він припустився помилки, визначаючи домінуючу форму життя.</u>	
6.	Ford Prefect was desperate that any flying saucer at all would arrive soon because fifteen years was a long time to <u>3) get stranded</u> anywhere, particularly somewhere as <u>1) mindboggingly dull 2) as the Earth.</u>	1) епітет 2) порівняння 3) гіпербола	Форд Префект уже майже втратив надію побачити хоча б якусь <u>1)занихану літаючу тарілку. 3) Сидіти сиднем</u> цілих п'ятнадцять років на одному місці - важке випробування, особливо для тих, хто потрапив у <u>2) таку задрипану планетку, як Земля.</u>	1) додавання 3) модуляція 2) граматичні заміни (присл. прикм. – прикм.) додавання
7.	"Ford! Hello, how are you?" "Fine," said Ford, "look, are you busy?" <u>1) "Am I busy?" exclaimed Arthur. 2) "Well, I've just got all these bulldozers and things to lie in front of because they'll knock my house down if I don't, but other than that... well, no not especially, why?"</u> <u>3) They don't have sarcasm on Betelgeuse, and Ford Prefect often failed to notice it unless he was concentrating.</u> 4) He said, <u>"Good, is there anywhere we can talk?"</u>	1)риторичне запитання 2)сакастичне висловлювання 3) авторська ремарка 4)невідповідність стилю мови і обстановки (контекстно не виправдана беземоційність)	- Привіт, Форде! Як життя? - Чудово, - відповів Форд. - Слухай, ти не дуже зайнятий? <u>- 1) а) Не зайнятий? – б) перепитав Артур. – 2) а) Ще й як зайнятий! б) Я лежу, щоб не дати проїхати отим бульдозерам, бо варто мені зрушити з цього місця, в) і будинку - гаплик. г) Хоча загалом... ні, я нічим серйозним не зайнятий.</u> <u>3) Феномен сарказму на Бетельгейзе був повністю відсутній, тому Форд так і не навчився розпізнавати його, якщо тільки не локадавав особливих зусиль</u> <u>4) - Чудово, - сказав він, - а де тут можна поговорити в чотири ока?</u>	1) а) антонімічний переклад, б) нейтралізація 2) а) додавання, компенсація б) синтаксичні перестановки, вилучення в) модуляція г) членування речення, додавання 3) синтаксичні перестановки, додавання 4) додавання

8.	<p>1) "It's not as if it's a particularly nice house," he said.</p> <p>"I'm sorry, but I happen to like it."</p> <p>"You'll like the bypass."</p> <p>"Oh shut up," said Arthur Dent. "Shut up and go away, and take your bloody bypass with you. You haven't got a leg to stand on and you know it."</p>	1) конфліктний діалог	<p>- 1) а) <i>Вашу халупу язик не повертається назвати пам'яткою архітектури,</i> - б) <i>насупився</i> містер Просер.</p> <p>- 2) а) <i>Можете називати мій дім як завгодно.</i> б) <i>Від цього він не стане подобатися мені менше.</i></p> <p>- 3) Ось побачите, що проїзд вам сподобається ще більше.</p> <p>- 4) а) <i>Досить вішати мені локину на вуха,</i> - сказав Артур Дент, - замовкніть і б) <i>котіться під три чорти.</i> І не забудьте прихопити з собою ваш довбаний проїзд. в) Ви чините протизаконне і чудово це усвідомлюєте.</p>	<p>1) а) емпатизація б) емпатизація</p> <p>2) а) додавання, б) синтаксична перестановки, антонімічний переклад</p> <p>3) додавання</p> <p>4) а) додавання, б) модуляція в) модуляція</p>
9.	<p>1) "Mr. Dent," he said.</p> <p>"Hello? Yes?" said Arthur.</p> <p><u>2) "Some factual information for you. Have you any idea how much damage that bulldozer would suffer if I just let it roll straight over you?"</u></p> <p>"How much?" said Arthur.</p> <p><u>3) "None at all,"</u> said Mr. Prosser, and stormed nervously off wondering why his brain was filled with a thousand hairy horsemen all shouting at him.</p>	<p>1) конфліктний діалог</p> <p>2) сатиричне висловлювання</p> <p>3) повтор</p>	<p>- 1) а) <i>Послухайте, Дент...</i> – б) <i>спромігся сказати він зрештою.</i></p> <p>- 2) а) <i>Що це?</i> – б) <i>запитав Артур.</i></p> <p>- 3) а) б) <i>Як гадаєте, чи буде якась шкода цьому бульдозеріві, якщо я візьму і проїду ним прямісінько по вас?</i></p> <p>- 4) <i>Гадаю, що буде, і то неабияка,</i> - відповів Артур.</p> <p>- <u>5) а) Помиляєтесь, не буде, ані скільки,</u> - б) <i>гарикнув містер Просер і в) пішов геть,</i> подивовуючись, з якого дива його мозок заповнив г) <i>регін тьми-тьмущої кошлатих верхівців.</i></p>	<p>1) а) додавання б) емпатизація</p> <p>2) а) додавання б) конкретизація</p> <p>3) а) вилучення б) вилучення, граматичні заміни</p> <p>4) вилучення, додавання</p> <p>5) а) додавання б) компенсація в) нейтралізація</p> <p>г) граматичні заміни (дієсл. – ім.), синтаксична перебудова</p>
10.	By a curious coincidence, <u>1) None at all</u> is exactly how much suspicion the apedescendant Arthur Dent had that one of his	1) повтор	За дивним збігом обставин слова 1) а) <u>“ані скілечки”</u> <u>було</u> <u>найадекватнішою відповіддю на запитання:</u> чи підозрював	1) а) емпатизація б) додавання

	closest friends was not descended from an ape, but was in fact from a small planet in the vicinity of Betelgeuse and not from Guildford as he usually claimed.		Артур Дент, що його найближчий приятель походить не від мавпи, а є вихідцем із однієї маленької планети неподалік зірки Бетельгейзе, але аж ніяк не з Гілдфорда, як сам запевняв.	
11.	<p><u>1) 2) "Look, don't you understand?"</u> shouted Arthur. He pointed at Prosser. "That man wants to knock my house down!" Ford glanced at him, puzzled. "Well he can do it while you're away can't he?" he asked. "But I don't want him to!" "Ah." "Look, what's the matter with you Ford?" said Arthur. <u>"Nothing. Nothing's the matter. Listen to me—3) I've got to tell you the most important thing you've ever heard. I've got to tell you now, and I've got to tell you in the saloon bar of the Horse and Groom."</u> "But why?" "Because you are going to need a very stiff drink."</p>	<p>1) конфліктний діалог 2) емоційна реакція персонажа на нерозуміння іншого 3) ампліфікація</p>	<p><u>- 1) а) Ти що, не розумієш?</u> – б) Артур почав сердитися. – в) Той чувак, - він показав на Просера, - хоче знести мій будинок. в) Форд подивився у тому напрямку. - 2) а) Невже він не може зробити цього без тебе? - б) Саме це я йому не дозволяю. - А-а. - 3) а) Форде, ти що? – б) вигукнув Артур. – в) Що трапилось? <u>- 4) а) Та нічого. Слухай, Артуре, я маю сказати тобі децю дуже важливе. Може, найважливіше в твоєму житті. б) Збирай монетки і гайда в "Кобилу і грум".</u> - в) Чому туди? - г) Треба випити.</p>	<p>1) а) дослівний переклад б) нейтралізація в) емоцізація, синтаксичні перестановки в) емоцізація, вилучення 2) а) граматична заміна (речення) б) додавання, модуляція 3) а) вилучення б) емоцізація в) компенсація 4) а) вилучення б) додавання в) модуляція г) вилучення</p>
12.	<p>1) "Yes? Hello?" he called. "Has Mr. Dent come to his senses yet?" "Can we for the moment," called Ford, "assume that he hasn't?" "Well?" sighed Mr. Prosser.</p>	<p>1) абсурдна ситуація а) повтор 2) риторичне запитання а) риторичний вигук 3) абсурд</p>	<p>- 1) а) Слухаю вас. Містер Дент погодився? – б) з надією запитав він. - в) Припустимо, що не згодився, - сказав Форд. - г) Розумію, - зітхнув містер Просер.</p>	<p>1) а) модуляція б) додавання в) сполучення речень, модуляція г) нейтралізація г) функціональна заміна д) компенсація, модуляція, е) модуляція є) вилучення</p>

<p>"And can we also assume," said Ford, "that he's going to be staying here all day?"</p> <p><u>a) "So?"</u></p> <p><u>"So</u> all your men are going to be standing around all day doing nothing?"</p> <p>"Could be, could be..."</p> <p><u>2) "Well, if you're resigned to doing that anyway, you don't actually need him to lie here all the time do you?"</u></p> <p><u>a) "What?"</u></p> <p>"You don't," said Ford patiently, "actually need him here."</p> <p>Mr. Prosser thought about this.</p> <p>"Well no, not as such...", he said, "not exactly need..." Prosser was worried. He thought that one of them wasn't making a lot of sense.</p> <p><u>3) Ford said, "So if you would just like to take it as read that he's actually here, then he and I could slip off down to the pub for half an hour. How does that sound?"</u></p> <p>Mr. Prosser thought it sounded perfectly potty.</p> <p>"That sounds perfectly reasonable," he said in a reassuring tone of voice, wondering who he was trying to reassure.</p> <p><u>4) "And if you want to pop off for a quick one yourself later on," said Ford, "we can always cover up for you in return."</u></p>	<p>4) адекватна відповідь розглядається крізь призму безглуздої ситуації і вважається комічною</p>	<p><u>- г) Припустимо</u> також, що він сьогодні взагалі не погодиться.</p> <p><u>- д) Припустимо. Що тоді?</u></p> <p><u>- е) А те, що вашим людям доведеться бити байдики цілий день.</u></p> <p>- є) Можливо, можливо...</p> <p><u>- 2) а) Отож, якщо ви а) згодні байдикувати, б) чи так уже важливо – в) лежатиме Артур тут увесь день чи піде деінде?</u></p> <p><u>- з) Не зрозумів.</u></p> <p>- г) Що ж тут незрозумілого? – д) здивувався Форд. – е) <u>Якщо ви згодні простояти тут цілий день, то, мабуть, зможете обійтися і без містера Дента.</u></p> <p>- є) Мабуть, зможемо, - ж) містер Просер спантеличено замислився. з) Йому здавалося, що один із них верзе цілковиту нісенітницю.</p> <p><u>- 3) а) От і добре, - зрадів Форд. - Будемо вважати, що домовились. б) Тоді ми, з вашого дозволу, засядемо на півгодини у забігайлівці. в) Як вам така пропозиція?</u></p> <p>Пропозиція здалася містеру Просеру г) незначною поступкою.</p> <p>- г) Цілком логічно, - <i>переконливо</i> сказав він, розмірковуючи одночасно, кого це він намагається переконати.</p> <p><u>- 4) а) А коли вам захочеться вихилити склянку-другу, - сказав Форд, - б) можете розраховувати на нас. в) Ми вас підніmemo</u></p>	<p>2) а) модуляція б) додавання в) граматична заміна (членів речення), додавання г) нейтралізація г)додавання д) емпатизація е) функціональна заміна, додавання</p> <p>є) антонімічний переклад, вилучення ж) компенсація з) модуляція</p> <p>3) а) додавання б) вилучення, додавання, вибір варіантного відповідника в) додавання г) неадекватний переклад г)вилучення, граматична заміна (прикм. ім. – присл.)</p> <p>4) а) модуляція б) модуляція в) додавання г) додавання г) модуляція д) вилучення</p>
--	--	--	--

	<u>"Thank you very much," said Mr. Prosser who no longer knew how to play this at all, "thank you very much, yes, that's very kind..."</u>		<u>- г) Дякую, хлопці, - г) містер Просер остаточно заплутався, - д) дуже люб'язно з вашого боку.</u>	
13.	<p>5) <u>He frowned, then smiled, then tried to do both at once, failed, grasped hold of his fur hat and rolled it fitfully round the top of his head.</u> He could only assume that he had just won.</p> <p><u>1) "So," continued Ford Prefect, "if you would just like to come over here and lie down..."</u></p> <p><u>a) "What?" said Mr. Prosser.</u></p> <p><u>2) "Ah, I'm sorry," said Ford, "perhaps I hadn't made myself fully clear.</u></p> <p><u>Somebody's got to lie in front of the bulldozers, haven't they? Or there won't be anything to stop them driving into Mr. Dent's house will there?"</u></p> <p>б) "What?" said Mr. Prosser again.</p> <p><u>3) "It's very simple," said Ford, "my client, Mr. Dent, says that he will stop lying here in the mud on the sole condition that you come and take over from him."</u></p> <p>"What are you talking about?" said Arthur, but Ford nudged him with his shoe to be quiet.</p> <p>4) "You want me," said Mr. Prosser, spelling out this new thought to himself, "to come and lie there..."</p>	<p>1) абсурд</p> <p>а) б) риторичний оклик</p> <p>2) логічна несумісність</p> <p>3) гра з мовленнєвими жанрами (Форд у ролі адвоката Артура)</p> <p>4) абсурдна ситуація</p> <p>5) ампліфікація</p>	<p>1) а) <u>Він спохмурнів, потім усміхнувся, а тоді спробував сумістити обидві дії. Уреши-реши він махнув рукою і став крутити на голові б) пижикову шапку.</u> в) Залишалось сподіватися, що цей раунд – за ним.</p> <p><u>2) а) - Тоді, - продовжував Форд Префект, - ідіть сюди і лягайте...</u></p> <p><u>- б) Що-що? – спантеличено вигукнув містер Просер.</u></p> <p><u>- в) Вибачте, сер, - сказав Форд, - можливо я не досить точно висловився. г) Але ж комусь треба лежати на шляху бульдозерів, чи не так? г) Інакше їм ніщо не завадить знести будинок містера Дента.</u></p> <p><u>- Що-що? - знову вигукнув містер Просер.</u></p> <p><u>- 3) а) Справа дуже проста, - пояснив Форд - Мій клієнт - містер Дент – б) згодився звільнити місце в калюжі лише за однієї умови, якщо ви підміните його.</u></p> <p>- в) Що ти верзеш? - озвався Артур. г) Форд копнув його г) носом черевика.</p> <p>- 4) а) Ви пропонуєте мені, - сказав Просер, б) силкуючись збагнути, чого, власне, від нього хочуть, - підійти й лягти в калюжу...</p> <p>- Саме так.</p> <p>- Перед бульдозерами?</p>	<p>1) а) членування речень б) конкретизація в) функціональна заміна</p> <p>2) а) нейтралізація, вилучення б) емпатизація в) граматичні заміни (присл. прикм. – присл. дієсл.) г) конкретизація г) модуляція, граматична зміна речення</p> <p>3) а) додавання б) модуляція в) емпатизація г) неадекватний переклад г) вилучення, конкретизація</p> <p>4) а) модуляція б) неадекватний переклад в) вилучення, функціональна заміна</p>

	<p>"Yes."</p> <p>"In front of the bulldozer?"</p> <p>"Yes."</p> <p>"Instead of Mr. Dent."</p> <p>"Yes."</p> <p>"In the mud."</p> <p>"In, as you say it, the mud."</p>		<p>- Авжеж.</p> <p>- Замість містера Дента?</p> <p>- Авжеж.</p> <p>- У грязюку?</p> <p>- в) <i>Можна висловитись і так.</i></p>	
14.	<p>1) As soon as Mr. Prosser realized that he was substantially the loser after all, <u>2) it was as if a weight lifted itself off his shoulders:</u> this was more like the world as he knew it. He sighed.</p> <p>1) "In return for which you will take Mr. Dent with you down to the pub?"</p> <p>"That's it," said Ford. "That's it exactly." Mr. Prosser took a few nervous steps forward and stopped.</p> <p>"Promise?"</p> <p>"Promise," said Ford. He turned to Arthur. "Come on," he said to him, "get up and let the man lie down."</p> <p>Arthur stood up, feeling as if he was in a dream.</p> <p>Ford beckoned to Prosser who <i>sadly, awkwardly</i>, sat down in the mud. <u>3) He felt that his whole life was some kind of dream and he sometimes wondered whose it was and whether they were enjoying it.</u> The mud folded itself round his bottom and his arms and oozed into his shoes.</p>	<p>1) усвідомлення своєї безпорадності</p> <p>2) ідіома, порівняння</p> <p>3)логічна несумісність</p> <p>4)логічна несумісність</p>	<p>1) Тільки-но містер Просер збагнув, а) <i>що саме він, а не хтось інший, є переможеною стороною, б) йому наче гора з пліч упала.</i> в) г) Від цього жорстокого світу марно було б сподіватись чогось іншого.</p> <p>- 2) а) А ви тим часом збігаєте з містером Дентом за пивком? - зітхнув він.</p> <p>- Так, - підтвердив Форд. - Саме так,</p> <p>б) Містер Просер зробив кілька <i>непевних кроків</i>, тоді зупинився.</p> <p>- в) Швиденько? - уточнив він.</p> <p>- г) Одна нога тут, друга там, - г) запевнив його Форд. – д) Піднімайся, - звернувся він до Артура, - поступися чоловіку місцем.</p> <p>е) Артур слухняно підвівся, все ще не віряси своїм очам.</p> <p>3) Форд указав Просеру на калюжу, і той а) незграбно сів у неї. б) <i>На обличчі в нього застиг вираз глибокого смутку.</i> в) <i>Йому все більше здавалося, що життя - якийсь жахливий сон.</i> г) <i>Щоправда, сон чужий.</i> г) <i>д) Цікаво, чий саме? е) Грязюка чвакнула, холодна вода просочилася в його штани, затекла в черевики.</i></p>	<p>1) а) граматичні заміни (ім. – прикм. ім.) б) фразеологічний аналог в) членування речень г) додавання</p> <p>2) а) вилучення, модуляція б) вилучення в) неадекватний переклад г) неадекватний переклад г) компенсація д) вилучення, компенсація, функціональна заміна</p> <p>3) а) вилучення б) компенсація в) емфатизація г) членування речень, додавання г) компенсація д) вилучення е) функціональна заміна</p> <p>4) а) неадекватний переклад б) емфатизація в) модуляція г) неадекватний переклад</p>

	<p>Ford looked at him severely.</p> <p>1) <u>"And no sneaky knocking down Mr. Dent's house whilst he's away, alright?" he said.</u></p> <p><u>"The mere thought," growled Mr. Prosser, "hadn't even begun to speculate," he continued, settling himself back, "about the merest possibility of crossing my mind."</u></p>		<p>- 4) а) <u>Боронь вас Боже за нашої відсутності вчинити якесь западло! – б) суворо попередив Форд.</u></p> <p>- в) <u>Ображаєте, хлопці, - відповів містер Просер, - г) адже ми уклали джентльменську угоду.</u></p>	
15.	<p>He was the way he was because billions of years ago when 1) the Vogons had first crawled out of the sluggish primeval seas of Vogosphere, and had lain panting and heaving on the planet's virgin shores...when the first rays of the bright young Vogsol sun had shone across them that morning, <u>2) it was as if the forces of evolution had simply given up on them there and then, had turned aside in disgust and 3) written them off as an ugly and unfortunate mistake. 4) They never evolved again; they should never have survived.</u></p> <p>5) The fact that they did is some kind of tribute to the <u>thick-willed slug-brained stubbornness of these creatures. 6) Evolution? they said to themselves, Who needs it?...</u></p>	<p>1) гра з ситуативними фреймами (як еволюціонували істоти)</p> <p>2) порівняння</p> <p>3) порівняння</p> <p>4) абсурдне перебільшення</p> <p>5) мовна гра</p> <p>6) абсурд</p>	<p>1) а) Ззовні він майже не відрізнявся від пеших вогонів, котрі мільярди років тому залигли одвічні болота Вогосфери. Важко дихаючи, вони вилізли на берег, б) підставивши під яскраві промені юного Сонця свої <u>потворні туші. 2) а) Того далекого дня еволюція з б) відразу відвернулась від вогонів, викреслила їх із числа улюблених створінь, в) як безглузду та прикру помилку. 3) Більше вони не розвивались і за логікою речей мали вимерти.</u></p> <p>4) Той факт, що вогони все ж вижили, а) не може не викликати повагу до їхньої впертості. <u>5) «Еволюція? - метикували вони собі, - Нафіг вона нам здалася?».</u></p>	<p>1) а) членування речень, б) додавання</p> <p>2) а) членування речень, граматичні заміни (підрядні обставини (comparition) – просте розповідне)</p> <p>б) вилучення в) вибір варіантного відповідника</p> <p>3) додавання, антонімічний переклад</p> <p>4) а) вилучення мовної гри, модуляція</p> <p>5) емпатизація</p>

16.	On <u>this 1) particular Thursday</u> , something was moving quietly through the ionosphere many miles above the surface of the planet; several somethings in fact, several dozen huge yellow chunky slablike somethings, <u>2) huge as office buildings, 3) silent as birds.</u>	1) уточнення 2) порівняння 3) порівняння	Саме того <u>1) епічного четверга</u> щось нечутно мчало крізь іоносферу на величезній висоті над планетою. 2) а) Цих “щось” було кілька дюжин. Кілька дюжин величезних б) жовтих плит. <u>3) а) Розмірами вони сягали середнього міського кварталу і летіли нечутно, б) наче фанера.</u>	1) емпатизація 2) а) членування речення, функціональна заміна б) нейтралізація 3) а) додавання, неадекватний переклад б) неадекватний переклад (додавання жарту)
17.	"People of Earth, your attention please," a voice said, and it was <u>2) wonderful. Wonderful</u> perfect quadrophonic sound with distortion levels so low as to make a brave man weep.	1) повтор зі зміною змісту на протилежний	- Люди Землі, прошу вашої уваги, - пролунав голос. <u>1) І найостанніші скептики заридали – 2) настільки висока була якість квадрофонічного звуку з непомірне малим рівнем спотворення.</u>	1) додавання 2) функціональна заміна
18.	"This is Prostetnic Vogon Jeltz of the Galactic Hyperspace Planning Council," the voice continued. "1) As you will no doubt be aware, the plans for development of the outlying regions of the Galaxy require the building of a hyperspatial express route through your star system, and regrettably your planet is one of those scheduled for demolition. The process will take slightly less than two of your Earth minutes. Thank you."	1) сюжетна гіпербола	- Говорить Простетник Вогон Єлтц - член Галактичного комітету планування та розвитку, - вів далі голос. – 1) а) Як вам, безсумнівно, відомо, згідно з планом розвитку периферійних районів Галактики, через вашу Сонячну систему намічено будівництво швидкісної гіперкосмічної магістралі. б) Ваша планета - в списку тих, що підлягають знищенню. Увесь процес забере в) не більше двох земних хвилин. г) Дякую за увагу.	1) а) функціональна заміна б) членування речень, вилучення в) антонімічний переклад г) модуляція
19.	1) - There's no point in acting all surprised about it. All the planning charts and demolition orders have been on display in your local planning department on Alpha Centauri for fifty of your Earth years, so you've had plenty of time to lodge any formal complaint and it's far too late to start making a fuss about it now.	1) сюжетне порівняння	- 1) а) Нам не зрозуміле ваше спантеличення. б) Усі креслення й в) наказ про початок будівництва висіли у місцевій плановій конторі на Альфа Центаврi протягом останніх п'ятдесяти земних років. в) Ви мали досить часу для г) подання апеляції. г) Зараз пізно протестувати й обурюватись.	1) а) функціональна заміна б) конкретизація в) антонімічний переклад, експлікація в) членування речень г) емпатизація г) описовий переклад

20.	What do you mean you've never been to Alpha Centauri? 1) <u>For heaven's sake mankind</u> , it's only four light years away you know. I'm sorry, but if you can't be bothered to take an interest in local affairs that's your own lookout.	1) ідіома	1) а) Ви стверджуєте, що ніколи не бували на Альфа Центаврi? <u>б) Боже, та це ж лише</u> за чотири світлових роки звідси. Перепрошую, але якщо ви г) не виявляєте г) елементарного інтересу до своїх справ, д) то нарікайте на себе.	1) а) конкретизація б) модуляція, в) компенсація г) нейтралізація г) компенсація д) фразеологічний аналог
21.	<u>1) Time is an illusion. 2) Lunchtime doubly so.</u>	1) метафора 2) мовна гра	<u>- Час – це ілюзія. 1) Обідній час – тим паче, - наголосив Форд</u>	1) модуляція
22.	"Whhhrrrr..." said Arthur Dent. He opened his eyes. <u>1) "It's dark," he said.</u> <u>"Yes," said Ford Prefect, "it's dark."</u> <u>"No light," said Arthur Dent. "Dark, no light."</u> <u>2) One of the things Ford Prefect had always found hardest to understand about human beings was their habit of continually stating and repeating the obvious, as in</u> 3) <i>It's a nice day, or You're very tall, or Oh dear you seem to have fallen down a thirty-foot well, are you alright ?</i> 4) <u>At first Ford had formed a theory to account for this strange behaviour. If human beings don't keep exercising their lips, he thought, their mouths probably seize up. After a few months' consideration and observation, he abandoned this theory in favour of a new one. If they don't keep on exercising their lips, he thought, their brains start working. After a while he abandoned this</u>	1) без емоційний повтор 2) ремарки автора 3) графічний засіб 4) ремарка автора	-1) а) Ххххххррр... - <u>простогнав Артур б) і розплющив очі. - Темно.</u> <u>- в) Твоя правда, - погодився Форд Префект, - темно.</u> <u>- Світла нема, - г) промимрив Артур Дент. - г) Темно.</u> <u>2) а) Форд Префект ніяк не міг збагнути, б) чому люди мають звичку постійно констатувати очевидне.</u> в) Наприклад, “сьогодні чудовий день!” або ж “як ти підріс”, чи “люба, ти випала в г) колодязь, г) як ся маєшь?” 3) а) <u>Щоби якимось пояснити цю дивацьку поведінку, Форд навіть б) вигадав цілу теорію. в) Аби язик не окоцюбів, людям треба постійно його тренувати. г) Але через кілька місяців глибоких роздумів і уважного спостереження г) довелось цю теорію відкинути. д) Її місце зайняла інша теорія, е) згідно якої виходило: якщо людська істота не є) ляпатиме постійно язиком, ж) до роботи може долучитися мозок. з) Але й від неї довелось відмовитись, як від и)</u>	1) а) емпатизація б) сполучення речень в) модуляція г) емпітизація г) вилучення 2) а) вилучення б) функціональна заміна в) членування речень г) вилучення г) модуляція 3) а) додавання б) вибір варіантного відповідника в) функціональна заміна, вилучення, модуляція г) додавання г) вилучення д) компенсація е) додавання є) емпатизація ж) модуляція з) членування речень и) вибір варіантного відповідника і) функціональна заміна ї) граматична заміна (присл. дієсл. – ім.) й) граматична заміна (прикм. ім. of ім. – присл.) к) антонімічний переклад л) модуляція м)

	<u>one as well as being obstructively cynical and decided he quite liked human beings after all, but he always remained desperately worried about the terrible number of things they didn't know about. "Yes," he agreed with Arthur, "no light."</u> He helped Arthur to some peanuts. "How do you feel?" he asked.		<u>деструктивно-цинічної. і) Загалом, люди йому подобались, хоча інколи його охоплював ї) відчай – й) як нескінченно мало к) вони знали!</u> <u>- л) Твоя правда, - м) підтвердив Форд, - н) світла справді нема.</u> – о) Він простягнув Артурові ще кілька горішків. – п) Як самопочуття?	модуляція, вилучення н) компенсація о) модуляція п) модуляція
23.	"How do you feel?" he asked. <u>1) "Like a military academy," said Arthur, "2) bits of me keep on passing out."</u> Ford stared at him blankly in the darkness.	1)гіперболічне порівняння 2) мовна гра	- Як самопочуття? <u>- 1) Ніби по мені промарширувала щонайменше рота.</u> 2) Форд замислився, уявляючи, як би це виглядало насправді	1) неадекватний переклад 2) додавання, неадекватний переклад
24.	1) "If I asked you where the hell we were," said Arthur weakly, "would I regret it?" Ford stood up. "We're safe," he said. "Oh good," said Arthur. "We're in a small galley cabin," said Ford, "in one of the spaceships of the Vogon Constructor Fleet." "Ah," said Arthur, "this is obviously some strange usage of the word safe that I wasn't previously aware of."	1) логічна несумісність (протиріччя)	- 1) а) Якщо я запитаю, де ми, до чортової мами, опинилися, - сказав Артур кволим голосом, - я дуже пожалкую? - б) <i>Ми в безпеці</i> , - відповів Форд і підвівся. - в) Слава Богу. - г) Зараз ми у комірчині одного із кораблів Будівельного Флоту вогонів. - 2) а) <i>Амбець!</i> , - мовив Артур, - б) ніколи не думав, що у звичайного слова в) "безпека" г) такий широкий спектр значень.	1) а) модуляція б) граматична заміна (прикм. – ім.) в) емфатизація г) генералізація 2) а) емфатизація б) функціональна заміна в) граматична заміна (прикм. – ім.) г) модуляція
25.	1) "How did we get here?" he asked, shivering slightly. "We hitched a lift," said Ford. <u>"Excuse me?"</u> said Arthur. "Are you trying to tell me that we just stuck out our thumbs and some green bug-eyed monster	1) логічна несумісність 2) неологізм 3) риторичне запитання	- Як ми тут опинились? - запитав Артур, щулячись. - 1) а) <i>Ми гальманули тарілку</i> , - відповів Форд. <u>- б) Гарне пояснення, нічого сказати, - в) обурився Артур,</u> - г) Наче ми просто	1) а) модуляція б) додавання в) емфатизація г) граматична заміна (пит. реч. – розповідне), вилучення г) вибір варіантного

	<p>stuck his head out and said, Hi, fellas, hop right in. I can take you as far as the Basingstoke roundabout?"</p> <p>"Well," said Ford, "the Thumb's an electronic 2) <u>sub-etha signalling device</u>, the roundabout's at Barnard's Star six light years away, but otherwise, that's more or less right."</p> <p>"And the bug-eyed monster?"</p> <p>"Is green, yes."</p> <p>"Fine," said Arthur, "when can I get home?"</p> <p>"You can't," said Ford Prefect, and found the light switch.</p> <p>"Shade your eyes..." he said, and turned it on.</p> <p>Even Ford was surprised.</p> <p><u>3) "Good grief," said Arthur, "is this really the interior of a flying saucer?"</u></p>		<p>стопорнули вантажівку, з якої висунулась г) зелена <i>потвора</i> з д) <i>блюдіями</i> замість очей і сказала: е) "Ну що, братани, <i>залазьте в кузов</i>. Підкину вас до є) околиці Базингстока".</p> <p>- 2) а) Що ж, більш-менш правильно, - мовив Форд, - б) якщо врахувати, що ми зупинили вантажівку не рукою, в) а ось цим <u>інфра-хвильовим передавачем</u>, г) а Базингсток у нашому випадку - околиця зірки Барнарда, що за шість світлових років від Землі.</p> <p>- 3) а) А <i>потвора</i> з б) <i>очима-блюдіями</i>?</p> <p>- в) Вона й справді зелена.</p> <p>- Чудово, - сказав Артур. - Коли я зможу повернутись додому?</p> <p>- г) Ніколи, - Форд Префект нарешті знайшов вимикач. - г) Заплющ очі...</p> <p>д) Те, що вони потім побачили, вразило їх обох.</p> <p><u>- 4) а) Чорт забирай, - б) прошепотів Артур, - в) невже ми справді всередині літаючої тарілки?!</u></p>	<p>відповідника д) описовий переклад</p> <p>е) додаванняє) модуляція</p> <p>2) а) компенсація б) додавання в)приблизний переклад, граматична заміна (прикм. ім. – ім.) г) додавання</p> <p>3) а) вибір варіантного відповідника б) генералізація в) додавання г) модуляція г) модуляція, вилучення д)додавання</p> <p>4) а) фразеологічний аналог б) емпатизація в) модуляції</p>
26.	<p>...because all mattresses grown in the swamps of Squornshellous Zeta are very thoroughly killed and dried before being put to service. Very few have ever come to life again.</p>	1) абсурд	<p>1) а) всі матраци, що вирости на болотах Дзети Скворшелуза, перш ніж їх застосовувати за призначенням, ретельно умушквляють і сушать. б) Воскресають лиш одиниці.</p>	1) а) функціональні заміни б) функціональні заміни, модуляція
27.	<p>He snatched it from Arthur who was still holding it <u>1) as if it was a two-week-dead lark</u> and pulled it out of its cover.</p>	1) порівняння	<p>Форд вихопив довідник у Артура, який тримав його так, наче то <u>1) а) був труп жайворонка, б) що здох кілька тижднів тому. в)</u></p>	1) а) граматичні заміни (прикм.- ім.) б) описовий переклад в) вилучення

28.	<u>1) Howl howl gargle howl gargle howl howl howl gargle howl gargle howl howl gargle gargle howl gargle gargle gargle howl slurp uuuurgh should have a good time.</u>	1) фонетичний засіб	<u>- 1) Бұльк бұльк хмм бұльк хмм бұльк бұльк бұльк хмм бұльк хмм бұльк бұльк хмм хмм бұльк хмм хмм хмм бұльк бұх лая grrrrrrruuxhrrr для веселоців у інших.</u>	1) приблизний переклад звуків – неадекватний переклад (не передає звуки)
29.	1) "The argument goes something like this: 'I refuse to prove that I exist,' says God, 'for proof denies faith, and without faith I am nothing.' "But," says Man, 'The <u>a) Babel fish</u> is a dead giveaway, isn't it? It could not have evolved by chance. It proves you exist, and so therefore, by your own arguments, you don't. 2) QED.' 3) "'Oh dear,' says God, 'I hadn't thought of that,' and promptly vanished in a puff of logic."	1) сатиричне висміювання релігії а) поетонім 2) абевіатура (quod erat demonstrandum) 3) усвідомлення своєї безпорадності	Аргумент полягає ось у чому: "я відмовляюся доводити своє існування, - сказав Бог, - тому що доказ заперечує віру, а без віри - я ніщо". "Але ж, - сказала людина, - <u>а) рибка-транслятор</u> б) не могла виникнути випадково. в) Якщо це так, то Ти існуєш, що означає (г) з Твого власного засновку), що г) Тебе нема. 2) Що ї треба було довести". 3) а) "От халепа, - сказав Бог, - б) такого повороту я не передбачив". в) г) І миттєво випарувався <u>хмаринкою</u> логіки.	1) додавання графічного засобу, додавання поважного звертання а) описовий переклад б) вилучення в) додавання г) граматичний заміна (занесення в дужки) г) модуляція 2) розтлумачення абрєвіатури 3) а) модуляція б) додавання в) членування речень г) вибір варіантного відповідника
30.	"'Oh, that was easy,' says Man, and for an encore goes on to prove that black is white and gets himself killed on the next zebra crossing."	1) абсурд 2) мовна гра	"Як просто!" – 1) а) скрикнула людина і б) відразу довела, що в) червоне - це зелене. г) Через що і була збита на першому ж г) пішохідному переході.	1) а) емпатизація б) вилучення в) адаптивний переклад жарту г) синтаксичні перестановки г) описовий переклад
31.	1) England no longer existed. He'd got that—somehow he'd got it. He tried again. America, he thought, has gone. He couldn't grasp it. He decided to start smaller again. New York has gone. No reaction. He'd never seriously believed it existed anyway. The dollar, he thought, had sunk for ever. Slight tremor there. Every Bogart movie has been wiped, he said to himself, and that gave him a nasty knock. McDonalds, he thought. There is no longer any such thing as a McDonald's hamburger.	1) усвідомлення своєї безпорадності шляхом майозису (навмисному зменшенні міри або властивості чого-небудь) та гіперболи, неправильне підсилення 2) гіперболічне нагнітання	1) а) Англії більше нема. б) Він переживе. в) Америки, подумав він, також нема. г) Жодної реакції. г) Для початку спробуємо оперувати меншими категоріями. д) Нью-Йорк нема. Ніякої реакції. е) Він ніколи всерйоз і не вважав, що це місто існує насправді.є) Доларів, подумав Артур, нема також. ж) Легке хвилювання. з) Немає голівудського кіно , и) сказав він собі й відчув гострий біль. і) А "Мак-Дональд"? ї) Немає більше бігмаків!!!	1) а) модуляція б) модуляція в) модуляція г) модуляція г) додавання д) модуляція е) додавання є) нейтралізація ж) вибір варіантного відповідника з) генералізація и)модуляція і) вилучення ї) конкретизація, вилучення 2) а) додавання, описовий переклад б)додавання, модуляція

	He passed out. When he came round a second later he found he was sobbing for his mother.		2) а) Удар виявився настільки жорстоким, що свідомість Артура відключилася. б) Коли він прийшов до тями, то зрозумів, що кличе матусю.	
32.	1) <u>"What? Harmless? Is that all it's got to say? Harmless! One word!"</u> Ford shrugged. "Well, there are a hundred billion stars in the Galaxy, and only a limited amount of space in the book's microprocessors," he said, "and no one knew much about the Earth of course."	1) риторичний оклик та запитання применшення (для Артура Земля - його дім, для Фрда – лише планета, на якій він застряг)	- 1) а) <u>Що таке? б) Безпечні? в) І все? Безпечні? Одне слово!</u> - Слухай, - сказав Форд, г) знизуючи плечима, - у Галактиці сто мільярдів зірок, а г) кількість бітів у рази менша. д) До того ж, про Землю більше знати й не треба.	1) а) неадекватний переклад б) вибір варіантного відповідника в) вилучення г) додавання г) конкретизація, додавання д) неадекватний переклад
33.	1) "Well for God's sake I hope you managed to <i>rectify</i> that a bit." "Oh yes, well I managed to transmit a new entry off to the editor. He had to trim it a bit, but it's still an improvement." "And what does it say now?" asked Arthur. "Mostly harmless," admitted Ford with a slightly embarrassed cough. 2) <u>"Mostly harmless!"</u> shouted Arthur.	1) доведення до абсурду 2) риторичний оклик	- 1) а) О Боже! Форде, я сподіваюсь тобі вдалося б) <i>доповнити</i> статтю. - в) Так, мені вдалося вмовити редактора. Він погодився на розширення статті. г) Звичайно, він урізав мій матеріал, але й то - хвалити Бога. - д) І який же тепер вона має вигляд? - е) <i>Загалом безпечні</i> - відповів Форд, є) зашарівшись від задоволення. - <u>Загалом безпечні?</u> – ж) зойкнув Артур.	1) а) фразеологічний аналог б) вибір варіантного відповідника в) вилучення, синтаксична перебудова г) додавання г) додавання, компенсація д) модуляція е) вибір варіантного відповідника, додавання графічного оформлення є) додавання комічного ж) вибір варіантного відповідника
34.	1) Vagon poetry is of course the third worst in the Universe. The second worst is that of the Azagoths of Kria. During a recitation by their Poet Master Grunthos the Flatulent of his <u>poem</u> 2) <u>"Ode To A Small Lump of Green Putty I Found In My Armpit One Midsummer Morning"</u> four of his audience died of internal haemorrhaging,	1) абсурд 2) абсурдна назва	1) а) За якістю вогонська поезія посідає у Всесвіті третє місце з кінця. б) Друге місце стійко утримують <i>Ацготи Крії</i> . в) Коли перший поет Крії - маестро г) <i>Хрюканос Віпроутробний</i> закінчив декламувати поему 2) а) <u>"Ода грудочці шпаківки, яку одного весняного ранку я знайшов у себе під пахвою"</u> , б) четверо <i>слухачів</i> померли від внутрішнього крововиливу.	1) а) функціональна заміна, додавання б) додавання, транскрипція в) модуляція г) приблизний переклад 2) а) функціональна заміна б) вибір варіантного відповідника

35.	...1) and the President of the Mid-Galactic Arts Nobbling Council survived by gnawing one of his own legs off.	1) перебільшення	1) а) Президент Середньогалактичного Комітету б) Вишуканих Мистецтв вижив лише тому, в) що своєчасно встиг перегризти собі одну з ніг.	1) а) членування речень б) вилучення в) додавання
36.	Grunthos is reported to have been "disappointed" by the poem's reception, and was about to embark on a reading of his twelve-book epic entitled My Favourite Bathtime Gurgles 1) when his own major intestine, in a desperate attempt to save life and civilization, leapt straight up through his neck and throttled his brain.	1) абсурд	1) а) Хрюканос, як повідомлялось, був "розчарований" <i>прохолодним</i> прийомом і приготувався б) <i>приголомшити</i> публіку двадцятитомною епічною поемою в) "Мої улюблені <i>банні</i> бульки", г) але трапилось непередбачене - г) збунтувався його власний організм: д) пряма кишка, е) рятуючи життя й цивілізацію, є) зав'язалась вузлом на артеріях, що живлять мозок.	1) а) додавання б) додавання в) граматичні заміни (ім. – прикм.) г) додавання г) компенсація д) компенсація е) граматичні заміни (дієсл.-дієприсл.) є) додавання
37.	Prostetnic Vogon Jeltz smiled very slowly. 1) This was done not so much for effect as because he was trying to remember the sequence of muscle movements.	1) авторська ремарка	1) а) Простетник Вогон <i>Джелтц повільно склав губи у подобі посмішки</i> . Він посміхався так ретельно зовсім не для того, щоб б) <i>розтягнути задоволення</i> – в) просто забув послідовність г) м'язових зусиль.	1) а) описовий переклад, транскрипція б) додавання модуляція в) антонімічний переклад г) модуляція
38.	<u><i>Oh, frettled gruntbuggly... thy micturations are to me As plurdled gabbleblotchits on a lurgid bee Groop I implore thee. My foonting turlingdromes And hooptiously drangle me with crinkly bindlewurdles, Or I will rend thee in the gobberwarts with my blurglecruncheon, see if I don't!</i></u>	1) ігрове словотворення 2) обігрування мовленнєвих жанрів 3) інопланетна поезія	<u><i>О мужеложка — лісова смердючка, Твоє лайно лижу я і ковтаю, Як трупний мед Із мертвої бджоли. О, вирви швидше, заклинаю. Гнойвки дух з моєї кишки І нутросмороди мої докинь у фарш гидоти Та ще додай холерної блювоти. Спогань мене своїми бридотами, А я тебе почастую нечистотами.</i></u>	1) приблизний переклад, збереження комічності
39.	1) "Oh... and er... interesting rhythmic devices too," continued Arthur, 2) "which seemed to counterpoint the... er... er..." He floundered. Ford leaped to his rescue, hazarding "counterpoint the surrealism of the underlying metaphor of the... er..." He	1) змішування мовних стилей 2) обігрування мовленнєвих жанрів 3) гра слів, словотворення	- 1) О, так... еее... а) досить незвичайний розмір, - продовжував Артур, - б) сміливо контрастує з... еее... - він затнувся. - в) ...контрастує з сюрреалізмом основної метафори, такої притаманної... е.. - кинувся Форд на допомогу другові, але теж заплутався.	1) а) конкретизація б) емпатизація в) функціональна заміна г) вибір варіантного відповідника г) калькування ж) вилучення, нейтралізація

	floundered too, but Arthur was ready again. 3) "... humanity of the..." "Vogonity," Ford hissed at him.		- г)...гуманізму... - г) ...вогонізму... – д) поправив Форд.	
40.	1) "Ah yes, Vogonity (sorry) of the poet's compassionate soul," Arthur felt he was on a home stretch now, 2) "which contrives through the medium of the verse structure to sublimate this, transcend that, and come to terms with the fundamental dichotomies of the other," 3) <u>(he was reaching a triumphant crescendo...)</u> "and one is left with a profound and vivid insight into... into... er..." <u>(... which suddenly gave out on him.)</u> Ford leaped in with the 5) <i>coup de grace</i> : 4) "Into whatever it was the poem was about!" he yelled. Out of the corner of his mouth: "Well done, Arthur, that was very good."	1) обігрування мовленнєвих жанрів 2) неочікуване розмаїття вакабуляра, двозначність 3) ремарки автора 4) нісенітниця 5) ідіома	- 1) О, так, даруйте, вогонізму чуйної душі поета, - Артур а) відчув новий <i>сплеск натхнення</i> , - б) <i>що пронизує увесь вірш</i> , то відтіняючи, то <i>акцентуючи увагу на нюансах</i> , вивисує їх до висот фундаментальної дихотомії, - в) він досяг вершини фрази , - г) від чого у слухача виникає глибоке і живе сприйняття... сприйняття... е... - г) натхнення раптом покинуло його . д) - е) ...того, чому присвячено вірш , - є) довершив Форд останнім ударом. – ж) з) Добре спрацювали, брателло, - и) прошепотів він убік.	1) а) описовий переклад б) нейтралізація, додавання в) нейтралізація г) конкретизація г) додавання д) вилучення е) модуляція є) компенсація ж) функціональна заміна з) модуляція, емпатизація и) модуляція
41.	"I don't want to die now!" he yelled. "I've still got a headache! I don't want to go to heaven with a headache, I'd be all cross and wouldn't enjoy it!"	1) абсурд	- Я не хочу помирати! - заволав він. – 1) а) У мене розколюється голова. б) Не можу ж я з'явитися на небесах із головним болем. в) Я не матиму ніякого задоволення!	1) а) емпатизація б) модуляція в) вилучення
42.	<u>1) "This is great," spluttered Arthur, "this is really terrific.</u> Let go of me you brute!" The Vogon guard dragged them on. "Don't you worry," said Ford, "I'll think of something." He didn't sound hopeful. <u>3) "Resistance is useless!" bellowed the guard.</u> "Just don't say things like that," stammered Ford. 4) "How can anyone	1) іронічний вигук 2) антитеза 3) повтор 4) логічна несумісність	- 1) а) От запахло! – б) простогнав скручений Артур. - Відпусти мене, в) чмо болотне! Вартівник незворушно прямував далі. - Не переймайся, - прохрипів Форд, - я зараз щось придумаю, - але його <i>тон не обнадіював</i> . - з) Опиратися марно! - гаркнув г) про всяк випадок вартівник. - д) А ти стули гризло, е) бульбоїде – є) видушив із себе Форд. – ж) Хіба можна	1) а) модуляція б) додавання в) описовий переклад г) граматична заміна (ім. – дієсл.) г) додавання д) емпатизація е) додавання є) вибір варіантного відповідника ж) модуляція, вилучення з) емпатизація 2) а) компенсація, додавання б) емпатизація в) вилучення г) компенсація г) додаванняд)

	<p>maintain a positive mental attitude if you're saying things like that?"</p> <p><u>2) "My God," complained Arthur, "you're talking about a positive mental attitude and you haven't even had your planet demolished today. I woke up this morning and thought I'd have a nice relaxed day, do a bit of reading, brush the dog... It's now just after four in the afternoon and I'm already thrown out of an alien spaceship six light years from the smoking remains of the Earth!"</u> He spluttered and gurgled as the Vagon tightened his grip.</p>		<p><u>продуктивно мислити, з) коли ти варнякаєш чорзна-що?</u></p> <p><u>- 2) а) Як тут не перймається і мислити позитивно, - б) простогнав Артур, - в) Подивився б я на тебе, якби сьогодні з) зранку знищили твою планету. г) Я планував провести цей день зовсім інакше: д) спочатку почитати в ліжку, потім - розчесати собаку. е) Зараз лише четверта година, є) а мене вже хочуть викинути з ж) літаючої тарілки, з) та ще за шість світлових років від и) решток Землі, - і) він захрипів, ї) бо вогон затиснув його сильніше.</u></p>	<p>додавання е) модуляція є) додавання ж) нейтралізація з) синтаксичні перестановки и) вилучення і) вилучення ї) фразеологічний аналог</p>
43.	<p>"Alright," said Ford, "just stop panicking."</p> <p><u>1)"Who said anything about panicking?" snapped Arthur. 2) "This is still just the culture shock.</u> You wait till I've settled down into the situation and found my bearings. Then I'll start panicking."</p> <p><u>3) "Arthur you're getting hysterical. Shut up!"</u> Ford tried desperately to think, but was interrupted by the guard shouting again.</p> <p><u>а) "Resistance is useless!"</u></p> <p><u>"And you can shut up as well!" snapped Ford.</u></p> <p><u>"Resistance is useless!"</u></p> <p>"Oh give it a rest," said Ford. He twisted his head till he was looking straight up into his captor's face. A thought struck him.</p> <p><u>4) "Do you really enjoy this sort of thing?" he asked suddenly.</u></p>	<p>1) риторичне іронічне запитання 2) відповідь на риторичне запитання 3) повторення а) повторення 4) обігрування мовленнєвих жанрів, невідповідність мовлення і обстановки (Форд психолог) комічність ситуації (робота вогона, як звичайна військова служба сприймається як людське заняття) 5) перебільшення 6) ампліфікація</p>	<p>1) – а) Гаразд, гаразд, - б) заспокоював Форд, - в) без паніки!</p> <p><u>- з) Хто тут базарить про паніку? - г) обурився Артур. – д) Я все ще в культурному шоці.</u> е) Знаю, що ти скажеш - харе нервуватися, все владається, є) треба лише звикнути до обставин.</p> <p><u>- 2) а) Заткнися, Артуре, б) ти впадаєш у істеріку!</u> - Форд спробував в) зосередитись, г) але цієї миті вогон гаркнув знову:</p> <p><u>- г) Опиратися марно!</u></p> <p><u>- І ти теж заткнися! – д) відрізав Форд.</u></p> <p><u>- Опиратися марно!</u></p> <p>- е) Слухай, <u>одоробло</u>, спочинь, - сказав Форд.</p> <p>є) Він вигнувся, ж) щоб зазирнути в очі своєму з) катові. и) У голові йому сяйнула думка.</p> <p><u>- 3) а) Тобі реально це в кайф? – б) запитав раптом Форд.</u></p>	<p>1) вибір відповідника б) емфатизація в) граматичні заміни (дієсл. –ім.) г) емфатизація г) нейтралізація д) синтаксична перебудова, додавання е) неадекватний переклад є) модуляція 2) а) функціональна заміна б) граматична заміна (дієсл. прикм.- дієсл. ім.) в) нейтралізація, модуляція г) вилучення г) граматична заміна (ім. – дієсл.) д) вибір варіантного відповідника е) додавання, грам. заміна (ім.- дієсл.) синтаксичні перестановки є) вилучення ж) вибір варіантного відповідника, модуляція, вилучення з) вибір</p>

	<p><u>5) The Vogon stopped dead and a look of immense stupidity seeped slowly over his face.</u> <u>"Enjoy?" he boomed. "What do you mean?"</u> <u>"What I mean," said Ford, "is does it give you a full satisfying life? 6) Stomping around, shouting, pushing people out of spaceships..."</u> <u>5) 4) The Vogon stared up at the low steel ceiling and his eyebrows almost rolled over each other. His mouth slacked. Finally he said, "Well the hours are good..."</u> <u>"They'd have to be," agreed Ford.</u> <u>Arthur twisted his head to look at Ford.</u> <u>"Ford, what are you doing?" he asked in an amazed whisper.</u> <u>7) "Oh, just trying to take an interest in the world around me, OK?" he said. "So the hours are pretty good then?" he resumed.</u></p>	<p>7) емпатичне іронічне висловлювання, повтор</p>	<p><u>Вогон в) заляк на місці з г) ідіотським виразом на обличчі.</u> <u>- г) Кайф? - прогудів він. – д) У якому сенсі? - У тому сенсі, - пояснив Форд, - е) чи тобі це подобається? є) Горлати, ж) марширувати, з) викидати людей з кораблів...</u> <u>4) а) Вогон утупився у низьку сталеву стелю, б) його волохаті брови майже повністю зійшлися на переніссі, в) що мало свідчити про напружену роботу мозку. г) Нарешті, він роззявив рота.</u> <u>- г) Іноді життя чудове, - д) протягнув він. - е) Ну та Бог з ним! , - погодився Форд.</u> <u>- є) ж) Форде, що ти замислив? – з) запитав пошепки Артур.</u> <u>- и) Проводжу соціологічне дослідження, - відповів той. – і) Отож, іноді життя чудове. А далі? – ї) поновив він перервану розмову.</u></p>	<p>варіантного відповідника и) додавання 3) а) вилучення, емпатизація б) синтаксичні перестановки, транслітерація в) модуляція г) грам. заміни (ім.- прикм.) вилучення г) емпатизація д) модуляція е) вилучення, модуляція є) функціональна заміна, вибір варіантного відповідника ж) модуляція з) вибір варіантного відповідника 4) а) дослівний переклад б) додавання в) додавання г) вилучення, емпатизація г) модулція, додавання, емпатизація д) додавання е) неадекватний переклад є) вилучення ж) модуляція, синтаксичні перестановки з) вилучення и) неадекватний переклад і) членування речення ї) додавання</p>
44.	<p><u>1) The Vogon stared down at him as sluggish thoughts moiled around in the murky depths.</u> "Yeah," he said, "but now you come to mention it, most of the actual minutes are pretty lousy. Except..." he thought again, which required looking at the ceiling—"except some of the shouting I quite like." He filled his lungs and bellowed, "Resistance is..."</p>	<p>1) метафора (показати наскільки вогони тупі) 2) іронічне висловлювання 3) обігрування мовленнєвих жанрів , невідповідність мовлення і обстановки (Форд інтерв'юєр)</p>	<p><u>1) а) Вогон подивився на нього з б) гірської висоти. в) По г) його нечисленних звивинах неквапно привли думки.</u> - Так, - повторив він. - г) Але інколи, я почуваюсь паскудно. д) Хоча... - він знову е) замислився, є) і як наслідок, взявся до ж) глибшого вивчення стелі, - з) хоча горлати мені подобається. – и) Він наповнив у легені повітря й гаркнув: - і) Опирається мар... <u>- 2) а) Ну, звичайно, це ми вже чули, - б) поспішив в) зупинити його Форд. – г) Гарно</u></p>	<p>1) а) нейтралізація б) вилучення в) членування речень г) синтаксичні перестановки, додавання, вилучення г) додавання, вилучення д) модуляція е) вибір варіантного відповідника є) додавання ж) вибір варіантного відповідника, додавання з)</p>

	<p><u>2) "Sure, yes," interrupted Ford hurriedly, "you're good at that, I can tell. But if it's mostly lousy," he said, slowly giving the words time to reach their mark, 3) "then why do you do it? 4) What is it? The girls? The leather? The machismo? Or do you just find that coming to terms with the mindless tedium of it all presents an interesting challenge?"</u></p> <p>"Er..." said the guard, "er... er... I dunno. I think I just sort of... do it really. My aunt said that spaceship guard was a good career for a young Vogon—you know, the uniform, the low—slung stun ray holster, the mindless tedium..."</p> <p><u>5) "There you are Arthur," said Ford with the air of someone reaching the conclusion of his argument, "you think you've got problems."</u></p>	<p>комічність ситуації (робота вогона, як звичайна військова служба сприймається як людське заняття)</p> <p>4) ампліфікація</p> <p>4) іронічне висловлювання</p>	<p><u>ж це у тебе виходить! г) Але якщо тобі паскудно, - Форд говорив д) навмисне повільно – е) щоб усі слова досягли мети, - є) заради чого ти так чиниш?ж) з) Заради дівчини? и) Заради служби? і) Заради чоловічого самоствердження? ї) Чи, ї) може, шукаєш гармонію в к) нудотній л) щоденній рутині? м)</u></p> <p>3) а) Артур переводив погляд з одного обличчя на інше. Він нічого не розумів. - Е... – б) промимрив вартівник, - е... е... не знаю. в) Я думаю... мені здається... я просто виконую накази. г) Моя тітка завжди казала, що д) військова служба – е) прекрасне заняття для молодого вогона. є) Дають уніформу, ж) портупею, з) бластер... и) і думати ні про що не треба... - 4) а) От бачиш, Артуре, - б) сказав Форд із виглядом в) людини, що г) нарешті знайшла г) правильну відповідь, - д) а ти вважаєш, що в тебе є проблеми.</p>	<p>вилучення и) додавання і) грам заміна (ім.- дієсл.)</p> <p>2) а) додавання б) грам. заміна (присл. дієсл.) в) вибір варіантного відповідника г) вилучення, синтаксичні перестановки г) синтаксичні перестановки д) додавання е) модуляція є) конкретизація ж) вилучення з) додавання, грам заміна (число girls- дівчини) и) неадекватний переклад зі збереженням комічності і) грам заміна (ім.- прикм. ім) модуляція ї) модуляція к) емфатизація л) конкретизація м) вилучення</p> <p>3) а) додавання б) емфатизація в) додавання г) неадекватний переклад г) додавання д) неадекватний переклад е) генералізація є) членування речення, додавання ж) неадекватний переклад з) генералізація и) модуляція</p> <p>4) а) модуляція б) вибір варіантного відповідника в) конкретизація г) модуляція г) неадекватний переклад д) вибір варіантного відповідника</p>
45.	<p><u>1) "Try and understand his problem," insisted Ford. "Here he is poor lad, his</u></p>	<p>1) іронічне висловлювання, безглузде жаління,</p>	<p><u>- 1) а) Спробуй поставити себе на його місце, - не вгавав Форд. – б) На місце нашого бідолашного в) приятеля, г)</u></p>	<p>1) а) модуляція б) додавання в) вибір варіантного відповідника г) вилучення,</p>

	<u>entire life's work is stamping around, throwing people off spaceships..."</u> 2) "And shouting," added the guard. "And shouting, sure," said Ford patting the blubbery arm clamped round his neck in friendly condescension, "... 3) and he doesn't even know why he's doing it!"	2) додавання 3) іронічне висловлювання	<u>життя котрого - г) безперервне марширування і д) викидання людей з е) кораблів...</u> - 2) а) <u>І горлання, - додав вартівник.</u> - б) <u>Звичайно. І горлання, -</u> погодився Форд. в) г) Він приязно поплескав по г) товстезній руці, що стискала його шию. - 3) а) <u>...а він навіть не розуміє, заради чого все це!</u>	генералізація г) додавання, модуляція, грам заміна (дієсл. –ім.) д) , грам заміна (дієсл. – ім.) е) генералізація 2) а) вибір варіантного відповідника, грам заміна (дієсл. –ім.) б) функціональна заміна в) членування речення г) конкретизація, вилучення г) додавання 3) а) вибір варіантного відповідника б) конкретизація
46.	1) "You see if I keep it up I can eventually get promoted to Senior Shouting Officer, and there aren't usually many vacancies for 2) <u>non-shouting and non-pushing-people-about officers</u> , so I think I'd better stick to what I know."	1) логічна несумісність, безглузде підвищення сприймається як важлива річ 2) гра слів	- 1) Знаєте, а) якщо все піде гладко, то мене, б) чого доброго, в) ще призначать старшим офіцером-горлопаном. <u>г) А вакансій і на посаду офіцерів-негорлопанів не так багато.</u> г) Краще я продовжу виконувати накази.	1) а) емпатизація б) додавання в) нейтралізація г) членування речень, заміна (прикм-ім), вилучення (мовної гри) г) модуляція
47.	1) "So this is it," said Arthur, "we're going to die." "Yes," said Ford, "except... no! Wait a minute!" he suddenly lunged across the chamber at something behind Arthur's line of vision. " <u>What's this switch?</u> " he cried. " <u>What? Where?</u> " cried Arthur twisting round. " <u>No, I was only fooling,</u> " said Ford, " <u>we are going to die after all.</u> "	1) недоречний жарт	- 1) Отож, - підсумував Артур, - а) скоро ми помremo. - Так, - кивнув Форд, - б) якщо тільки... Ні! в) Стривай! - г) він кинувся до протилежної стіни, до чогось, що г) залишилося поза увагою Артура. - <u>Що це за перемикач? - заволав він.</u> - <u>Що! Де? - вигукнув Артур, озираючись довкола.</u> - д) <u>Розслабся, я приколююсь, - сказав Форд.</u> - е) <u>Звичайно, ми помremo.</u>	1) а) додавання б) вибір варіантного відповідника в) вилучення г) додавання г) модуляція д) додавання е) функціональна заміна
48.	<u>1) "You know," said Arthur, "it's at times like this, when I'm trapped in a Vogon airlock with a man from Betelgeuse, and about to die of asphyxiation in deep space that I really</u>	1) іронічне висловлювання 2) логічна несумісність	- <u>Знаєш, - сказав Артур, - 1) а) коли я зачинений у шлюзовому відсіці вогонського корабля разом з б) приятелем із Бетельгейзе, а в) через кілька секунд на г) мене чекає жахлива смерть у відкритому</u>	1) а) вилучення б) емпатизація в) додавання г) генералізація г) функціональна заміна д) емпатизація

	<u>wish I'd listened to what my mother told me when I was young.</u> <u>2) "Why, what did she tell you?"</u> <u>"I don't know, I didn't listen."</u>		<u>космосі, г) я починаю жалкувати, що в дитинстві не слухав д) напучуват</u> <u>матусі.</u> <u>- А що ж вона тобі говорила?</u> <u>- 2) а) Не знаю. Я ж не слухав.</u>	2) а) додавання (вставного слова для іронічності висловлювання)
49.	"Space," it says, "is big. Really big. You just won't believe how vastly hugely <u>1) mindboggingly</u> big it is. 2) <u>I mean you may think it's a long way down the road to the chemist, but that's just peanuts to space.</u> Listen..." and so on.	1) епітет 2) порівняння	1) "Космос великий. а) Без жартів. б) Ви навіть <u>на мить</u> не можете уявити, який він <u>в) незмірно великий. Можливо, ви гадаєте, г) що він не довший за дорогу до г) зубного лікаря? д) Та вона – е) пишик у порівнянні з космосом.</u> є) Дивіться".... і так далі.	1) а) додавання б) додавання в) нейтралізація, вилучення г) додавання г) неадекватний переклад д) членування речень е) синтаксичні перестановки, додавання (емфатичного виразу) є) вибір варіантного відповідника
50.	After a while the style settles down a bit and it begins to tell you things you really need to know, like the fact that the fabulously beautiful planet Bethselamin is now so worried about the cumulative erosion by ten billion visiting tourists a year that any net imbalance between the amount you eat and the amount you excrete whilst on the planet is surgically removed from your bodyweight when you leave: <u>1) so every time you go to the lavatory it is vitally important to get a receipt.</u>	2) абсурд	1) а) Згодом стиль більш-менш <u>вирівнюється</u> , б) і "Путівник" в) подає г) справді важливу інформація. г) <u>Для прикладу, ось таку:</u> д) населення казково красивої планети е) <u>Бетзеламін настільки стурбоване</u> є) посиленням кумулятивної ерозії <u>грунту</u> , ж) спричиною тим, що планету щорічно з) відвідує понад 10 мільярдів туристів, и) <u>що аж ніяк не надмірними видаються санітарні норми, за якими кожен</u> , і) хто не дотримується ї) <u>точної відповідності</u> к) <u>обсягу спожитого й виділеного</u> , л) перед від'їздом підлягає м) <u>примусовій</u> н) <u>хірургічній операції</u> . 2) а) <u>б) Порада: після відвідин туалету г) вимагайте квитанцію.</u>	1) а) конкретизація б) функціональна заміна в) вибір варіантного відповідника г) модуляція г) модуляція д) додавання е) транслітерація є) додавання ж) додавання з) граматична заміна (прикм.- дієсл.) и) додавання і) синтаксичні перестановки ї) антонімічний переклад к) грам. заміни (дієсл.- ім.) л) синтаксичні перестановки м) додавання н) грам. заміна (прикм.- прикм. ім.) 2) а) членування речень б) додавання в) грам. заміна (дієсл. – ім.) г) модуляція
51.	On the pavement lay Ford Prefect and Arthur Dent gulping 1) <u>like half-spent fish.</u>	1) порівняння	1) а) На брукувіці лежали Форд Префект з Артуром Дентом. <u>б) Вони дихали, в) наче дві напівздохлі рибини.</u>	1) а) членування речень б) нейтралізація в) модуляція

52.	<u>1) "Who was that?" asked Arthur</u> <u>2) "Who—the man with the five heads</u> <u>and the elderberry bush full of kippers?"</u> <u>"Yes."</u> <u>"I don't know. Just someone."</u> <u>"Ah."</u>	1) применшення 2) нісенітниця	<u>- 1) а) Хто це?</u> <u>- б) Ти маєш, на увазі отого з п'ятиголового</u> <u>типчика з обвішаним копченими</u> <u>оселедцями кушем бузини?</u> <u>- в) Саме його.</u> <u>- г) Та Бог його знає. г) Випадковий</u> <u>перехожий.</u> <u>- А-а-а!</u>	1) а) вилучення б) синтаксичні перестановки в) модуляція г) емпатизація г) додавання
53.	<u>1) "Ford," he said, "you're turning into</u> <u>a penguin. Stop it."</u>	1) абсурд	<u>- Форде! – 1) а) вигукнув він. – б) Не опускай</u> <u>рук! Ти перетворюєшся на пінгвіна. в)</u>	1) а) емпатизація б) додавання в) вилучення (втрата комічного виразу)
54.	<u>1) "Hey, who are you," he quacked.</u> <u>"Where are you? What's going on and is</u> <u>there any way of stopping it?"</u> а) <u>"Please relax," said the voice</u> <u>pleasantly, like a stewardess in an airliner</u> <u>with only one wing and two engines one of</u> <u>which is on fire, 2) "you are perfectly</u> <u>safe."</u> 3) <u>"But that's not the point!" raged</u> <u>Ford. "The point is that I am now a</u> <u>perfectly safe penguin, and my colleague</u> <u>here is rapidly running out of limbs!"</u>	1) ампліфікація а) порівняння 2) логічна несумісність (протиріччя) ремарка автора 3) абсурд 4) повторення	<u>- Алло, ти хто? - прокаркав він, клацаючи</u> <u>дзьобом. - Де ти ховаєшся? Що з нами</u> <u>коїться, 1) а) бодай його б сорти вхопили, і</u> <u>чи є спосіб припинити це б) неподобство?</u> <u>- 2) а) Зберігайте спокій, - проказав голос. б)</u> <u>Так стюардеси заспокоюють пасажирів</u> <u>лайнера, у якого відламалось крило, а один</u> <u>із двох двигунів палає на повну котушку. –</u> <u>в) Ви у цілковитій безпеці.</u> <u>- 3) а) Про яку безпеку ти нам товчеш! -</u> <u>розсердився Форд. – б) Адже мій приятель</u> <u>в) втрачає кінцівки одну за одною, а сам я</u> <u>вже перетворився на цілком безпечного</u> <u>пінгвіна.</u>	1) а) додавання б) модуляція 2) а) модуляція б) членування речення в) додавання, емпатизація в) грам перебудови (прикм-ім) 3) а) цілосна перебудова б) синтаксичні перестановки в) модуляція
55.	<u>1) So all I have to do in order to make</u> <u>one is to work out exactly how improbable</u> <u>it is, feed that figure into the finite</u> <u>improbability generator, 2) give it a fresh</u> <u>cup of really hot tea... and turn it on!</u>	1) логічна несумісність 2) національний гумор	<u>1) а) Для точного вирахування</u> <u>неймовірності треба б) ввести це число в</u> <u>генератор кінцевої неймовірності, в)</u> <u>заправити його склянкою г) міцного чаю і...</u> <u>г) запустити".</u>	1) а) вилучення б) нейтралізація в) функціональна заміна г) модуляція г) модуляція
56.	1) It startled him even more when just after he was awarded the Galactic Institute's Prize for Extreme Cleverness <u>he got</u> <u>lynched by a rampaging mob of</u>	1) абсурд	1) а) Подив б) студента-ботана в) не мав меж, бо його одразу ж після нагородження призом Всегалактичного Інституту Фізики за надзвичайну обдарованість <u>лінчував</u>	1) а) грам заміна (дієсл.-ім.) б) додавання в) емпатизація г) функціональна заміна г) додавання

	<u>respectable physicists who had finally realized that the one thing they really couldn't stand was a smartass.</u>		<u>розлютований натовп титулованих учених, котрі нареши́ли датами́ли, з) що в цілому світі вони по-справжньому не переварюють лише г) недоумків-задротів.</u>	
57.	... he began to let his mind wander, trailing his fingers along the edge of an incomprehensible computer bank, he reached out and pressed an invitingly large red button on a nearby panel. The panel lit up with the words <u>1) Please do not press this button again.</u>	1) несподіванка	Він збайдужіло совав пальцем по якійсь 1) а) хитромудрій б) панелі, де натиснув приємну на дотик в) велику кнопку. г) Не замислюючись, він натис на неї. г) <u>“Будь ласка, не натискайте більше цю кнопку”</u> , - д) спалахнув напис. Він знизив плечима.	1) а) модуляція б) вилучення в) неадекватний переклад (ваблячу) г) додавання г) синтаксичні перестановки д) додавання
58.	1) "Listen," said Ford, who was still engrossed in the sales brochure, "they make a big thing of the ship's cybernetics. 'A new generation of Sirius Cybernetics Corporation robots and computers, with the new 2) <u>GPP feature.</u> '" <u>"GPP feature?"</u> said Arthur. "What's that?" "Oh, it says <u>Genuine People Personalities.</u> " <u>"Oh," said Arthur, "sounds ghastly."</u>	1) сатиричне висловлювання 2) аббревіатура	1) - Слухай-но, - Форд усе ще не міг відірватись від захоплюючого а) читива. – б) Їм чимало довелося пометикувати над технічним забезпеченням. в) <u>“Роботи й комп'ютери кібернетичної корпорації з) Сіріуса нового покоління із г) СЛЯ-характеристиками”</u> . - <u>СЛЯ-характеристиками? - перепитав Артур. - Це ще що за штука?</u> - <u>д) Справжні людські якості.</u> - <u>е) Ах, он воно що, - зітхнув Артур, - є) Звучить жахливо</u>	1) а) емфатизація, антонімічний переклад б) модкляція в) синтаксичні перестановки г) транслітерація г) спосіб створення аббревіатури на основі українського перекладу д) вилучення е) додавання є) дослівний переклад
59.	"Come on," he droned, "I've been ordered to take you down to the bridge. <u>1) Here I am, brain the size of a planet and they ask me to take you down to the bridge.</u> <u>2) Call that job satisfaction? 'Cos I don't.</u> "	1) антитеза 2) іронічний вигук	- Ідіть за мною, - промимрив він, - мені наказано супроводити вас на 1) а) капітанський місток. б) <u>І це мене, у кого в голові комп'ютер завбільшки із цілу планету, вони примушують в) виконувати чорну роботу. з) І я ще маю від цього отпримувати задоволення?</u>	1) а) модуляція б) синтаксичні перестановки в) генералізація г) неадекватний переклад збереження комічності
60.	<u>"Can we drop your ego for a moment? This is important."</u> <u>"If there's anything more important than my ego around, I want it caught and</u>	1) передражнювання (повторення зі зміною змісту на протилежний)	<u>-1) Зафодє, забудь на а) мить про себе. Це дуже важливо.</u> <u>- б) Якщо поблизу виявиться щось важливіше, ніж моя особа, його слід негайно спіймати й знищити, - Зафод</u>	1) а) модуляція б) синтаксичні перестановки

	<u>shot now." Zaphod glared at her again, then laughed.</u>		<u>пильно поглянув на Тріліан, а опісля розсміявся.</u>	
61.	1) "Zaphod," he drawled, "great to see you, you're looking well, <u>the extra arm suits you.</u> Nice ship you've stolen."	1) логічна несумісність (Форд намагається бути вічливим, але читач сприймає вираз по-іншому)	- 1) а) Зафода, братело, - б) по-піжонськи розтягуючи слова, озвався Форд, - а я як радий тебе бачити. <u>До речі, ти прекрасно виглядаєш – третя рука тобі навіть пасує.</u> г) Кльову калошу ти поцупив?	1) а) емпатизація б) додавання в) членування речень г) додавання (вставні слова) г) емпатизація
62.	"Tricia McMillian?" he said. "What are you doing here?" 1) "Same as you," she said, <u>"I hitched a lift. After all with a degree in Maths and another in astrophysics what else was there to do?"</u>	1) іронічне висловлювання	- Тріція Макміллан? Що ти тут робиш? - Те саме, що й ти, - відповіла вона. – <u>1) а) Подорожую. А чим ще могла б я займатися, маючи два дипломи - математика й астрофізика?</u>	1) а) модуляція б) синтаксичні перестановки
63.	1) "... and then of course I've got this terrible pain in all the diodes down my left hand side..." "No?" said Arthur grimly as he walked along beside him. "Really?" "Oh yes," said Marvin, "I mean I've asked for them to be replaced but no one ever listens." "I can imagine."	1) комічна ситуація (Марвін робот жаліється, як людина)	- ...ну а потім, а) природно, у мене почалися болі в діодах лівої руки... - б) Не може бути, - в) Артур втомився слухати це ниття. - Ще як може, - сказав Марвін. - Скільки разів я просив, щоб мені їх замінили, та хіба ж до мене хтось прислухається? - Уявляю...	1) а) додавання (вставні слова) б) модуляція в) неадекватний переклад г) додавання (риторичного запитання)
64.	Arthur blinked at the screens and felt he was missing <u>2) something important. Suddenly he realized what it was.</u> <u>1) "Is there any tea on this spaceship?" he asked.</u>	1) національний гумор 2) антитеза	Артур поглянув на екрани. Він відчував, що йому чогось <u>1) а) не вистачає.</u> <u>- б) А чай на цьому кораблі є? - запитав він.</u>	1) а) вилучення б) генералізація
	<u>1) Zaphod Beeblebrox? President? Not the Zaphod Beeblebrox? Not the President?</u> Many had seen it as clinching proof that the whole of known creation <u>2)</u>	1) мовна гра 2) ідіома 3) національний гумор	<u>1) а) Зафода Біблброкса в Президенти? б) Чи не Того Самого? У Президенти?</u> Багато хто тоді побачив у його призначенні ще один	1) а) сполучення речень б) модуляція (втрата мовної гри) 2) описовий переклад 3) модуляція

	<u>had finally gone bananas</u> . Zaphod grinned and gave the boat an extra kick of speed. Zaphod Beeblebrox, adventurer, ex-hippie, good-timer (crooks? quite possibly), manic self-publicist, terribly bad at personal relationships, often thought <u>3) to be completely out to lunch</u> .		доказ того, <u>2) що увесь світ таки довбанувся</u> . Зафод усміхнувся і додав швидкості. Зафода Біблброкса - цього авантюриста, плейбоя, піжона (шахрая? дуже ймовірно!), самозакоханого типчика, <u>3) який до того ж часом ігнорує ленч</u> .	
65.	It suddenly occurred to him to ask a question which had been bothering him. "Is it safe?" he said. <u>1) "Magrathea's been dead for five million years," said Zaphod, "of course it's safe. Even the ghosts will have settled down and raised families by now."</u>	1) гіпербола	Питання, яке підсвідоме давно його мучило, знайшло нарешті словесну форму. - А це не небезпечно? <u>- Магратея мертва вже п'ять мільйонів років, - відповів Зафод, - 1) тож остерігатися нічого: 2) за такий час привиди-і ті повинні були 3) вгамуватись і 4) завести сім'ї.</u>	1) антонімічний переклад 2) синтаксичні перестановки 3) вибір варіантного відповідка 4) модуляція
66.	Curiously enough, though he didn't know it, he was also a direct male-line descendant of Genghis Khan, though intervening generations and racial mixing had so juggled his genes that he had no discernible Mongoloid characteristics, and the only vestiges left in Mr. L Prosser of his mighty ancestry were a pronounced stoutness about the tum and a predilection for little fur hats.	1) авторська ремарка	1) а) Видається цікавим, що він був б) (і про це Л. Просер навіть не здогадувався) прямим нащадком Ченгісхана по в) чоловічій лінії. г) Зовні риси монголоїдної раси не проявлялися – г) д) численні покоління добре-таки е) перемішали є) початковий набір генів, і єдине, що ж) залишилось у нього від з) славнозвісного предка, це и) велике пузо і і) незбагнений потяг до ї) пижикових шапок.	1) а) грам. заміна (присл.-прикм.) б) модуляція в) синтаксичні перестановки г) членування речень г) синтаксичні перестановки д) додавання е) грам заміни (ім-дієсл) є) додавання ж) грам заміни (ім-дієсл) з) модуляція и) модуляція і) додавання ї) конкретизація
67.	Curiously enough, an edition of the Encyclopaedia Galactica that had the good fortune to fall through a time warp from a thousand years in the future defined the marketing division of the Sirius Cybernetics Corporation as "a bunch of mindless jerks who were the first against the wall when the revolution came."	1) авторська ремарка	1) а) Цікаво, що у б) "Путівнику...", в) примірник який завдяки зміні <u>структури</u> часу просочився з віддаленого на тисячоліття майбутнього, г) про відділ маркетингу Кібернетичної Корпорації Сіріуса <u>написано</u> ось що: е) "То була справжня банда недоумків, котрих під час революції <u>першими поставили до стінки</u> ".	1) а) вилученно б) модуляція в) вилучення г) генералізація г) синтаксичні перестановки д) генералізація е) додавання, модуляція
68.	1) "It is most gratifying," it said, "that your enthusiasm for our planet continues	1) змішування стилів	- 1) а) <u>Нас не може не втішити</u> , - сказав голос, - б) <u>ваша жива зацікавленість нашою</u>	1) а) синтаксичні перестановки, грам замін

	unabated, and so we would like to assure you that the guided missiles currently converging with your ship are part of a special service we extend to all of our most enthusiastic clients, and the fully armed nuclear warheads are of course merely a courtesy detail. 2) <u>We look forward to your custom in future lives...</u> thank you."	2) саркастичне висловлювання	скромною планетою. в) г) Тому вважайте наші <u>балістичні ракети</u> , що націлені на ваш корабель, г) додатковою безкоштовною послугою, яку ми надаємо надто д) <u>настирним клієнтам</u> , е) а ядерні боєголовки на ракетах - маленьким виявом є) уваги. <u>2) а) Сподіваємось знадобитися вам у наступних б) перевтіленнях...</u> дякую.	(прикм-дієсл) б) вилучення в) членування речень г) конкретизація г) конкретизація д) вибір варіантного відповідника е) вилучення є) вибір варіантного відповідника 2) а) функціональні заміни б) модуляція
69.	"But don't you see what this means?" "Yes. We're going to die." "Yes, but apart from that." "Apart from that?" <u>"It means we must be on to something!"</u> <u>"How soon can we get off it?"</u>	1) мовна гра	- Тепер нарешті ти розумієш, що коїться? - Звичайно, - відповів Форд. - За хвилину нам буде капець. - Я не про те. - А про що? <u>- 1) а) Це означає, що ми на правильному шляху!</u> <u>- б) А чи не можна втекти в) з їхнього шляху?</u>	1) а) модуляція б) синтаксичні перестановки збереження комічності висловлювання в) модуляція, збереження та передача мовної гри мовою перекладу
70.	"As a matter of interest," said Trillian, "what are we going to do?" "Just keep cool," said Zaphod. "Is that all?" shouted Arthur. <u>1) "No, we're also going to... er... take evasive action!" said Zaphod with a sudden access of panic. "Computer, what evasive action can we take?"</u>	1) повторення зі зміною грам. конструкції	- Можна запитати, - підняла руку Тріліан. - Ми так і будемо сидіти склавши руки? - Ні, але не будемо втрачати голову, - відповів Зафод. - І все? - вигукнув Артур. <u>1)- а) Ні. Зараз ми вживемо... е... ухильних заходів! – б) Зафод лише зараз збагнув серйозність того, що відбулося. – в) Комп'ютере, яких ухильних заходів ми можемо вжити?</u>	1) а) додавання, дослівний переклад б) неадекватний переклад в) дослівний переклад
71.	"Right!" he said. "Er... we've got to get manual control of this ship." "Can you fly her?" asked Ford pleasantly. "No, can you?"	1) абсурдна ситуація	- Гаразд! - вигукнув він. – 1) а) Перевести корабель на ручне управління. - б) А ти вмієш керувати кораблем? - запитав Форд. - Ні. А ти?	1) а) функціональна заміна б) модуляція в) вставні слова г) модуляція

	<p>"No." "Trillian, can you?" "No." "Fine," said Zaphod, relaxing. "We'll do it together."</p>		<p>- Ні. - Тріліан, в) може, ти вмієш? - Ні. - Чудово, - зітхнув Зафод. – г) Ми керуватимемо ним усі разом.</p>	
72.	<p>...an Antarean parakeet gland stuck on a small stick is a revolting but much sought after cocktail delicacy and very large sums of money are often paid for them by very rich idiots who want to impress other very rich idiots</p>	1) абсурд	<p>1) а) Статеві залози Антаресанського б) довгохвостого папуги, в) нанизані на трубочку для коктейлю, г) дехто <u>вважає</u> – г) <u>о стидоба!</u> - вишуканими ласощами. д) <u>Багаті ідіоти ладні є) викласти</u> за них цілу купу грошей лише для того, щоби похизуватись перед іншими багатими ідіотами.</p>	<p>1) а) конкретизація б) вибір варіантного відповідника в) модуляція, компенсація г) вибір варіантного відповідника г) компенсація д) членування речень е) синтаксичні перестановки є) модуляція</p>
73.	<p>The computer started to sing. <u>"When you walk through the storm..."</u> <u>it whined nasally, "hold your head up high..."</u> <u>"And don't... be afraid... of the dark!"</u> Eddie wailed. The ship, 5) <u>in flattening out had in fact flattened out upside down</u> and lying on the ceiling as they were it was now totally impossible for any of the crew to reach the guidance systems. <u>"At the end of the storm..."</u> crooned Eddie. <u>3) The two missiles loomed massively on the screens as they thundered towards the ship.</u> <u>"... is a golden sky..."</u> But by an 4) <u>extraordinarily lucky chance</u> they had not yet fully corrected their flight paths to that of the 4) <u>erratically weaving ship</u>, and they passed right under it.</p>	<p>1) порівняння (імпліцидне – пісня = ситуація) 2) графічний засіб 3) гіпербола 4) епітети 5) повторення 6) метафора 7) алюзія на пісню</p>	<p><u>1) а) - Коли ідеши крізь дощ, б) коли ідеши крізь бурю, - гугняво заспівав комп, - в) не схилий голови.</u> <u>- і не... лякайся... нітьми,</u> - гугнявив Едді. Корабель вирівнявся, г) але тепер продовжував летіти дном до гори, тож, лежачи на стелі, г) <u>вони</u> ніяк д) <u>не могли</u> дістатися до пульта управління. - е) <u>Коли вищує буря...</u> - наспівував Едді. <u>є) Зображення двох ракет на екранах більшали, наближались, насувались.</u> - ...ж) <u>Сонце виходить з-за хмар...</u> з) Через <u>щасливий збіг обставин</u> и) ракети не встигли відкоригувати свої і) траєкторії на корабель, що ї) викручувався в'юном. Вони проскочили й) <u>прямісінько</u> під ним. - к) <u>І жайвір заливається...</u> л) Поправка хлопці: зіткнення через п'ятнадцять... <u>то йди ж супроти вітру...</u> м) Ракети круто повернулися й метнулися н) навздогін за кораблем.</p>	<p>1) а) дослівний переклад б) додавання в) антонімічний переклад г) вилучення г) генералізація д) грам заміна (прикм-дієсл) е) модуляція є) синтаксичні перестановки ж) функціональна заміна з) вилучення и) грам заміни (зайи- ім) і) вилучення ї) додавання й) емпатизація к) вилучення, модуляція л) функціональна заміна м) нейтралізація н) функціональна заміна о) модуляція п) компенсація р) емпатизація с) модуляція т) додавання у) генералізація</p>

	<p><u>"And the sweet silver songs of the lark... Revised impact time fifteen seconds fellas... Walk on through the wind..."</u></p> <p>The missiles banked round 6) <u>in a screeching arc</u> and plunged back into pursuit.</p> <p>"This is it," said Arthur watching them.</p> <p>"We are now quite definitely going to die aren't we?"</p> <p>"I wish you'd stop saying that," shouted Ford.</p> <p>"Well we are aren't we?"</p> <p>"Yes."</p> <p><u>"Walk on through the rain..."</u> sang Eddie.</p>		<p>- о) Ну от бачите, - сказав Артур, прикипівши поглядом до екрана. – п) Тепер нам уже точно капець.</p> <p>- р) Доста каркати! - вигукнув Форд.</p> <p>- с) Та нам капець чи як?</p> <p>- т) Авжеж, капець.</p> <p>- у) <u>Іди крізь дощ...</u> - співав Едді.</p>	
74.	<p><u>"Though your dreams be tossed and blown..."</u> sand Eddie.</p> <p>Arthur scrambled up on to one end of the excitingly chunky pieces of moulded contouring where the curve of the wall met the ceiling.</p> <p><u>"Walk on, walk on, with hope in your heart..."</u></p> <p>"Does anyone know why Arthur can't turn on the Improbability Drive?" shouted Trillian.</p> <p><u>1) "And you'll never walk alone... Impact minus five seconds, it's been great knowing you guys, God bless... You'll never... walk... alone!"</u></p>	1) персоніфікація	<p>- <u>Нехай розбито твої мрії,</u> - виспівував Едді. Артур подерся по панелях пульта до самої стелі.</p> <p>- <u>А ти іди з надією у серці.</u></p> <p>- Чому Артур не може ввімкнути Двигун? - вигукнула Тріліан.</p> <p>- <u>Адже ти не один...</u> П'ять секунд до зіткнення. <u>Дуже 1) а) був радий потусуватися з д) такими цікавими людьми. в) Хай благословить вас Господь... Адже ти не один</u></p>	1) а) емпатизація б) додавання в) функціональна заміна

75.	<p>Zaphod stared at Arthur. "Did you think of that, Earthman?" he demanded. "Well," said Arthur, "all I did was..." "That's very good thinking you know. Turn on the Improbability Drive for a second without first activating the proofing screens. Hey kid you just saved our lives, you know that?" 1) "Oh," said Arthur, "well, it was nothing really..." "Was it?" said Zaphod. "Oh well, forget it then. OK, computer, take us in to land." "But..." "I said forget it."</p>	<p>1) комічна реакція Зафода</p>	<p>Зафод зиркнув на Артура. - От бачиш, що ти накоїв, землянине! - Але ж я тільки... - промимрив Артур. - Чудово придумано, хлопче! Врубити Двигун Непередбаченості на секунду без попереднього вмикання захисного поля. Ти навіть не уявляєш, що ти зробив! Ти ж урятував нам життя. - 1) а) О, - видихнув Артур полегшено, - <u>це дрібниці</u>... - б) <u>Ти так вважаєш?</u> - запитав Зафод. - Тоді забудьмо про це. в) Комп'ютере, йдемо на посадку. - Але ж... - Я сказав, забудьмо про це.</p>	<p>1) а) модуляція б) додавання в) модуляція (772)</p>
76.	<p>1) Another thing that got forgotten was the fact that against all probability a sperm whale had suddenly been called into existence several miles above the surface of an alien planet. 2) And since this is not a naturally tenable position for a whale, this poor innocent creature had very little time to come to terms with its identity as a whale before it then had to come to terms with not being a whale any more. This is a complete record of its thoughts from the moment it began its life till the moment it ended it. Ah...! What's happening? it thought. Er, excuse me, who am I? Hello? Why am I here? What's my purpose in life? What do I mean by who am I?</p>	<p>1) авторська ремарка 2) абсурд 3) логічна несумісність (думки кита зображуються як людські) 4) мовна гра 5) ідіома 6) риторичне питання 7) ампліфікація 8) риторичне ствердження 9) епітет</p>	<p>1) а) Але ми ледь не забули про ще одне б) дивовижне явище, в) яке виникло на висоті кількох миль над поверхнею планети Магратея. г) Всупереч теорії ймовірностей там, г) у <u>повітрі</u>, матеріалізувався кашалот. 2) а) Що казати, <u>повітря</u> - не б) найкраще <u>середовище для існування</u> кашалотів. в) Через те в бідолошного створіння було зовсім мало часу для ідентифікації себе як кашалота, перш ніж він перестав себе г) <u>ідентифікувати</u> взагалі. г) Нижче наводимо повний запис його думок д) від моменту його об'явлення е) до моменту смерті. <u>"Ох...! Що діється? - подумав кашалот. - Е, перепрошую, хто я? Привіт! Чому я тут? Чому живу на світі? Що таке "хто я"?"</u> є) Так, спокійно. ж) Головне - не хвилюватись...! Ох, яке дивовижне відчуття, що б це могло бути? Нібито щось смоче,</p>	<p>1) а) антонімічний переклад б) додавання в) синтаксичні перестановки г) членування речень, компенсація г) додавання 2) а) додавання б) конкретизація в) членування речень, синтаксичні перестановки г) конкретизація г) функціональна заміна д) модуляція е) модуляція є) вилучення ж) компенсація з) синтаксичні перестановки і) вилучення, неадекватний переклад (збереження комічності) ї) синтаксичні перестановки и) вилучення (компресія) й) членування речень к) нейтралізація л)</p>

Calm down, 5) *get a grip now...* oh! this is an interesting sensation, what is it? It's a sort of... yawning, tingling sensation in my... my... well I suppose I'd better start finding names for things if I want to make any headway in what for the sake of what I shall call an argument I shall call the world, so let's call it my stomach.

Good. Ooooh, it's getting quite strong. 6) *And hey, what's about this whistling roaring sound going past what I'm suddenly going to call my head?* Perhaps I can call that... wind! 6) *Is that a good name?* It'll do... perhaps I can find a better name for it later when I've found out what it's for. It must be something very important because there certainly seems to be a hell of a lot of it. Hey! What's this thing? This... let's call it a tail—yeah, tail. Hey! I can really thrash it about pretty good can't I? Wow! Wow! That feels great! Doesn't seem to achieve very much but I'll probably find out what it's for later on. Now—have I built up any coherent picture of things yet?

8) No.

8) *Never mind, hey, this is really exciting.* 7) *so much to find out about, so much to look forward to,* I'm quite dizzy with anticipation...

Or is it the wind?

6) *There really is a lot of that now isn't it?*

And wow! Hey! What's this thing suddenly coming towards me very fast? Very very fast. So big and flat and round, it

поколює у моєму... моєму... 3) Так, настав час дати речам імена. Якщо я хочу досягти якихось успіхів у тому, що я назву і) життям, тоді те, де смокче й поколює, назвати шлунком.

і) Добре. Уууууух, смокче дедалі дужче. и) Гей, а що то свище і гуде біля... назовемо це-головою. Нехай це буде... вітер. Непогана назва. й) Це стає... добре, облишимо на потім. Я назву її, коли виникне потреба. к) Мабуть, це щось дуже важливе, *коли її так багато.* Егей. А то що за штука? Це... назовемо його хвостом – так, хвостом. Ух! л) Чудово в мене виходить *розмахувати хвостом із боку в бік.* Оце-то так! Потрібна річ! Лише для чого? м) Та Бог із нею, дізнаюся потім. То що ж, вийшла в мене адекватна н) *картина світу?*

Ні.

Та й годі. о) Мені ще багато чого доведеться пізнати. п) У мене аж у голові наморочиться від передчуття.

Може, це - вітер?

Його стало набагато більше, чи не так?

Чудово. Егей, а що це за штука, яка наближається до мене так швидко? Дуже-дуже швидко. р) Велика, плоска й кругла...с) Їй потрібно дати *велике гучне ім'я,* наприклад, т) *...О-ля...мля... земля.* Правильно! Класне ім'я-земля!

Цікаво, чи у) заприятимося ми з нею? Оп-ля”.

ф) *Ген! Запала тиша. Кінець запису.*

нейтралізація м) вилучення, компенсація н) конкретизація о) членування речень п) грам заміна (прикм – ім дієсл) р) нейтралізація с) синтаксичні перестановки т) перебудова мовної гри мовою перекладу у) грам заміна (дієсл ім – дієсл) ф) додавання (комічний ефект) компенсація

	needs a 9) <u>big wide sounding name</u> 4) <u>like... ow... ound... round... ground!</u> That's it! That's a good name—ground! I wonder if it will be friends with me? And the rest, after a sudden wet thud, was silence.			
77.	Curiously enough, the only thing that went through the mind of the bowl of petunias as it fell was Oh no, not again. Many people have speculated that if we knew exactly why the bowl of petunias had thought that we would know a lot more about the nature of the universe than we do now.	1) абсурд 2) логічна несумісність (думки горщика з петуніями зображуються як людські)	1) а) Єдиною думкою, б) <u>яку нам вдалося записати</u> від горщика з петуніями перед падінням, була: в) “О, ні, тільки не це!” г) Дехто вважає, що якби ми знали, г) про що думають горщики з петуніями, то набагато швидше пізнали би світ.	1) а) вилучення б) додавання в) модуляція г) функціональна заміна г) генералізація д) вилучення (компресія)
78.	"Are we taking this robot with us?" said Ford, looking with distaste at Marvin who was standing in an awkward hunched posture in the corner under a small palm tree. Zaphod glanced away from the mirror screens which presented a panoramic view of the blighted landscape on which the Heart of Gold had now landed. 1) "Oh, <u>the Paranoid Android</u> ," he said. "Yeah, we'll take him." <u>8) "But what are supposed to do with a manically depressed robot?"</u> <u>3) "You think you've got problems," said Marvin</u> 4) <u>as if he was addressing a newly occupied coffin,</u> 5) <u>"what are you supposed to do if you are a manically depressed robot?"</u> 6) No, don't bother to answer that, I'm fifty thousand times more intelligent than you and even I don't know	1) поетонім 2) епітет 3) риторичне припущення 4) порівняння 5) повторення 6) сатиричне висловлювання 7) іронічне висловлювання 8) риторичне записання	- Робота з собою захопимо? - запитав Форд, з неприхованою неприязню озируючись на Марвіна. Похнюпившись і втягнувши голову в плечі, той стояв під карликовою пальмою. Зафод відірвався від дзеркального екрана, на якому виднілася панорама місцевості, де приземлилося “Золоте Серце”. - 1) а) <u>А нашого параноїдного андроїда?</u> <u>Звичайно, захопимо.</u> <u>б) - Цікаво, чим може допомогти робот з маніакально-депресивним в) психозом?</u> <u>- г) Мені б ваші клопоти, - заговорив Марвін таким тоном, ніби г) вершив заупокійну літію, - д) Що б робили на моєму місці ви?</u> <u>е) Можете не відповідати. Я в п'ятдесят тисяч разів розумніший за вас усіх разом узятих, але навіть я не можу є) відповісти на це запитання. ж) Коли я намагаюсь з)</u>	1) а) адаптивне транскодування б) модуляція в) додавання г) функціональна заміна г) неадекватний переклад (збереження комічності) д) функціональна заміна е) грам заміна (ім-дієсл ім) ж) синтаксичні перестановки з) конкретизація и) додавання, неадекватний переклад (збереження комічності)

	<i>the answer.7) It gives me a headache just trying to think down to your level."</i>		<u>опуститись до вашого рівня, и) у моїй голові джмелі починають гудіти.</u>	
79.	<u>"Life," said Marvin dolefully, "loathe it or ignore it, you can't like it."</u>	1) сатиричне висловлювання (парадокс)	- Життя! – сумовито сказав Марвін. – 1) а) Його можна лише зневажати або ненавидіти. б) в) Але любити – нізащо!	1) а) синтаксичні перестановки б) членування речень в) функціональна заміна
80.	1) "Now this is going to be your first day out on a 2) <u>strange new planet</u> ," continued Eddie's new voice, "so I want you all wrapped up snug and warm, and no playing with any 3) <u>naughty bug-eyed monsters</u> ."	1) змішування мовних стилів (комп'ютер веде себе як матуся) 2) епітет 3) епітет	- 1) а) Сьогодні – ваш перший день на <u>чужій планеті</u> , - провадив своє новий голос Едді, - б) тому я вимагаю, в) щоб ви застїбнулися на всі гудзики і не г) гралися з <u>бридкими</u> чудовиськами, г) в яких очі наче блюдця.	1) а) модуляція б) вибір варіантного відповідника в) модуляція г) вибір варіантного відповідника г) описовий переклад
81.	Zaphod tapped impatiently on the hatch. <u>3) "I'm sorry," he said, "I think we might be better off with a slide rule."</u> "Right!" snapped the computer. "Who said that?" "Will you open the exit hatch please, computer?" said Zaphod trying not to get angry. "Not until whoever said that owns up," urged the computer, stamping a few synapses closed. "Oh God," muttered Ford, slumped against a bulkhead and started to count to ten. 4) <u>He was desperately worried that one day sentient life forms would forget how to do this. Only by counting could humans demonstrate their independence of computers.</u> "Come on," said Eddie sternly. "Computer..." began Zaphod...	1) конфліктний діалог 2) змішування мовних стилів (комп'ютер веде себе як вперта людина) 3) іронічне висловлювання, загроза 4) авторська ремарка	1) а) Зафод нетерпляче постукав по люку. <u>- б) Мабуть, буде краще, - сказав він, - в) якщо ми вдамося до послуг логарифмічної лінійки.</u> - г) Молодець! - похвалив комп'ютер. - Хто це сказав? - г) Прошу тебе по-доброму, відчини люк, - озвався Зафод, д) насилу <u>стримуючи гнів.</u> - е) Доки я не дізнаюсь, хто це сказав, не відчиню, - є) наполягав комп'ютер. - О Боже, - прошепотів Форд, ж) притулився до стіни й з) порахував до десяти. <u>2) а) Він боявся, що одного чудового дня б) розумні істоти зовсім в) розучаться рахувати. з) Тільки вміючи рахувати, люди можуть довести машинам свою незалежність.</u> - г) Зізнавайтесь, - суворо сказав Едді. - Комп'ютере... - почав Зафод. - Я чекаю, - перебив його Едді. – д) Якщо треба, я чекатиму цілий день.	1) а) синтаксичні перестановки б) вилучення в) модуляція та додавання г) неадекватний переклад г) функціональна заміна д) грам заміна (прикм-ім) е) функціональна заміна є) вилучення ж) генералізація з) вилучення 2) а) нейтралізація б) вилучення в) модуляція г) функціональна заміна г) модуляція д) функціональна заміна е) вилучення є) вилучення ж) додавання

	<p>"I'm waiting," interrupted Eddie. "I can wait all day if necessary..."</p> <p>"Computer..." said Zaphod again, who had been trying to think of some subtle piece of reasoning to put the computer down with, and had decided not to bother competing with it on its own ground, 3) <u>"if you don't open that exit hatch this moment I shall zap straight off to your major data banks and reprogram you with a very large axe, got that?"</u></p> <p>Eddie, shocked, paused and considered this.</p>		<p>- е) Комп'ютере, - повторив Зафод, який зрозумів, що логічними доказами машину не переконаєш, - <u>є) якщо ти цієї ж миті не відчиниш цей люк, я візьму сокиру і перепрограмую нею твою пам'ять, затямив?</u></p> <p>ж) Едді, який не чекав такого повороту справи, замислився.</p>	
82.	<p>1) Ford carried on counting quietly. <u>This is about the most aggressive thing you can do to a computer, the equivalent of going up to a human being and saying r) Blood... blood... blood... blood...</u></p> <p><u>2) Finally Eddie said quietly, "I can see this relationship is something we're all going to have to work at," and the hatchway opened.</u></p> <p>An icy wind ripped into them, they hugged themselves warmly and stepped down the ramp on to the barren dust of Magrathea.</p>	<p>1) авторська ремарка 2) змішування стилів (комп'ютер обурився як дівчисько)</p>	<p>1) а) Форд продовжував лічити <u>вголос</u>. б) <u>Гіршої образи для комп'ютера не вигадаєш. в) Це те саме, що підійти до людини і г) зашепотіти на вухо: г) "Зараз я тебе покришу на дрібненький вінігрет..."</u></p> <p>Нарешті Едді опанував себе сказав примирливо сказав: - <u>Нам іще доведеться попрацювати над нашими стосунками.</u></p> <p>б) Люк відчинився. в) В обличчя їм ударив порив крижаного вітру. г) Вони ступили на <u>мертву поверхню</u> Магратеї, вкриту товстим шаром пилу. <u>д) - Ви ще пожалкуєте, - прокричав Едді їм у спину й зачинив люк.</u></p>	<p>1) а) антонімічний переклад б) функціональна заміна в) членування речень г) додавання г) описовий переклад, додавання 2) а) функціональна заміна, вилучення б) членування речень в) додавання г) вибір варіантного відповідника, вилучення д) модуляція, вилучення</p>

	<u>2) "It'll all end in tears, I know it," shouted Eddie after them and closed the hatchway again.</u>			
83.	<p>Er, hey Earthman..."</p> <p>"Arthur," said Arthur.</p> <p>"Yeah could you just sort of keep this robot with you and guard this end of the passageway. OK?"</p> <p><u>"Guard?"</u> said Arthur. "What from? You just said there's no one here."</p> <p><u>1) "Yeah, well, just for safety, OK?" said Zaphod.</u></p> <p><u>"Whose? Yours or mine?"</u></p> <p>"Good lad. OK, here we go."</p> <p>Zaphod scrambled down into the passage, followed by Trillian and Ford.</p> <p>2) <u>"Well I hope you all have a really miserable time," complained Arthur.</u></p> <p><u>"Don't worry," Marvin assured him, "they will."</u></p>	<p>1) мовна гра</p> <p>2) сатиричне висловлювання</p> <p>3) риторичний вигук</p>	<p>1) а) Егей, землянчег...</p> <p>- б) Артур, - поправив Зафода Артур.</p> <p>- в) Слухай-но, ти з роботом залишаєшся чергувати біля входу. г) Домовились?</p> <p><u>- г) Та що ж нам тут оберігати?</u> д) Адже ти щойно сказав, що, крім нас, тут немає ні душі.</p> <p><u>- е) Звичайно! Береженого Бог береже, Артуре!</u></p> <p><u>- Тебе чи мене?</u></p> <p>- є) Чудово, отже домовились. Тож бувай, нам пора іти.</p> <p>І Зафод пропхнувся у ж) дірку. з) За ним рушили Тріліан і Форд.</p> <p>- і) <u>Сподіваюся, що нічого прикольного ви там не знайдете, - сказав Артур.</u></p> <p><u>- Аніскілечки не сумніваюсь, - запевнив його Марвін.</u></p>	<p>1) а) емфатизація б) додавання в) вилучення, синтаксичні перестановки г) модуляція г) додавання д) синтаксичні перестановки, сполучення речень е) модуляція (збереження мовної гри) є) додавання ж) конкретизація з) членування речень і) антонімічний переклад ї) функціональна заміна</p>
84.	<p>It is possible that her remark would have commanded greater attention had it been generally realized that human beings were only the third most intelligent life form present on the planet Earth, instead of (as was generally thought by most independent observers) the second.</p>	1) авторська ремарка	<p>1) а) Її зауваженню слід було б приділити більше уваги. б) Адже, як свідчила громадська думка, люди посідали на Землі серед розумних форм життя лише третє місце. в) А зовсім не друге, як може видатися недосвідченому спостерігачеві.</p>	<p>1) а) членування речень б) синтаксичні перестановки в) додавання</p>
85.	<p><u>1) "Desolate hole if you ask me," said Ford. "I 2) could have more fun in a cat litter."</u></p>	<p>1) сатиричне висловлювання</p> <p>2) гіпербола</p>	<p><u>1) - Справжжня діра, - погодився Форд. – Навіть у смітнику веселіше порпатись.</u></p>	<p>1) вилучення 2) синтаксичні перестановки</p>

84.	1) "Look," he said, pointing into the crater. In the centre lay the exploded carcass of a lonely sperm whale 2) <u>that hadn't lived long enough to be disappointed with its lot.</u>	1) алюзія до попередньої події 2) авторська ремарка	1) а) - Погляньте, - він показав на центр кратера, там лежали рештки кашалотового тіла. б) в) Тварині можна було лише позаздрити - вона прожила г) <u>надто коротке життя, г) <u>щоби встигнути розчаруватися в ньому.</u></u>	1) а) додавання б) членування речень в) додавання г) антонімічний переклад г) додавання, грам заміна (прикм-дієсм)
85.	<i>One of these (the one Arthur now came across) supposedly relates the experiences of one Veet Voojagig, a quiet young student at the University of Maximegalon, who pursued a brilliant academic career studying ancient philology, transformational ethics and the wave harmonic theory of historical perception, and then, after a night of drinking Pan Galactic Gargle Blasters with Zaphod Beeblebrox, became increasingly obsessed with the problem of 1) <u>what had happened to all the biros he'd bought over the past few years.</u></i>	1) абсурд 2) графічний засіб – написане у пувінику	Один із таких відступів (саме на нього й натрапив Артур) стосується діяльності якогось Вііта Вуягига – обдарованого 1) а) <u>ботана</u> університету б) Максимегалона. Він в) <u>студіював</u> стародавню філологію, трансформативну етику і теорію гармонійних коливань сприйняття історії. г) г) Безсумнівно, на нього чекала блискуча наукова кар'єра, якби не випадкова зустріч із Зафодом Бібльброксом. д) За пляшкою пангалактичного бластерного ополіскувача е) Зафод поділився зі своїм є) новим знайомим проблемою, ж) що вже віддавна <u>петрушила його</u> , а саме: з) <u>куди зникають усі кулькові ручки – придбані чи вкрадені.</u> и) Ця зустріч перевернула все подальше життя Вііта.	1) а) емпатизація (використання жаргонізмів) б) транскрипція в) адаптивне транскодування г) синтаксичні перестановки г) членування речень, додавання д) калькування е) синтаксичні перестановки є) додавання, декомпресія ж) додавання, емпатизація (використання жаргонізмів) з) модуляція, вилучення и) компенсація
86.	<i>There followed a long period of 1) <u>painstaking research</u> during which he visited all the major centres of biro loss throughout the galaxy and eventually came up with a 2) <u>quaint little theory</u> 3) <u>which quite caught the public imagination at the time.</u> 4) Somewhere in the cosmos, he said, along with all the planets inhabited by humanoids, reptiloids, fishoids, walking treeoids and 5) <u>superintelligent shades of the colour blue</u>, there was also a planet entirely given over to biro life forms. And it was to this planet that unattended biros</i>	1) епітет 2) епітет 3) метафора 4) логічна несумісність 5) абсурд 6) епітет 7) епітет 8) порівняння	1) а) Самотужки він провів б) <u>ретельне дослідження</u> , для чого йому довелось побувати в усіх ключових галактичних центрах в) <u>з виготовлення кулькових ручок.</u> г) <u>Як результат, світ збагатився г) <u>оригінальною теорією</u>, д) <u>що тривалий час бентежила уми найширших верств громадськості.</u> е) Якщо вірити цій теорії, то в космосі, є) крім планет, населених ж) <u>гуманоїдами, рептилоїдами, рибоїдами, ходячими деревоїдами</u> та надрозумними тінями кольору з) <u>ультрамарин</u>, повинна бути планета, населена и) <u>кулькоїдами.</u> и)</u>	1) а) додавання б) нейтралізація в) неадекватний переклад г) сленування речень, додавання г) вилучення д) модуляція, синтаксичні перестановки е) додавання є) антонімічний переклад ж) транскрипція з) конкретизація і) творення нового слова за допомогою складання слів и) функціональна заміна і) членування речень й)

	would make their way, slipping away quietly through wormholes in space to a world where they knew they could enjoy a 6) <u>uniquely biroid lifestyle</u> , responding to highly 7) <u>biro-oriented stimuli</u> , and generally leading the 8) <u>biro equivalent of the good life</u> .		Саме туди й прагнуть потрапити усі залишені без нагляду кулькові ручки. Вони нечутно пролазять у чорні дірочки космосу, щоби дістатись світу, де можна вдосталь насолоджуватись унікальним й) <u>кулькоїдним існуванням</u> , де здійсняться, нарешті, їх к) <u>кулькомрії</u> й л) де всі живуть <u>кулькоеквівалентом</u> щасливого життя.	модуляція та складання слів к) модуляція, складання слів л) додавання, складання слів
87.	And as theories go this was all very fine and pleasant until Veet Voojagig suddenly claimed to have found this planet, and to have worked there for a while driving a limousine for a family of cheap green retractables, 2) <u>whereupon he was taken away, locked up, wrote a book, and was finally sent into tax exile</u> , 3) which is the usual fate reserved for those who are determined to make a fool of themselves in public.	1) абсурд 2) ампліфікація 3) логічна несумісність	1) а) Теорія подобалася усім доти, аж доки Віїт Вуягиг раптом не заявив, що знайшов передбачену ним планету і навіть певний час попрацював там водієм лімузіна, що належав б) сім'ї зелених кулькових ручок. в) г) Зчинився гучний скандал, г) <u>Віїта заслали до в'язниці, де він написав книжку, а за якийсь час засудили до податкового д) екзилу. е)</u> Така доля чекає на є) всіх ж) порушників загальноприйнятих норм поведінки і ліпильників горбатого.	1) а) вилучення б) генералізація в) членування речень г) додавання г) модуляція д) адаптивне транскодування е) членування речень є) вилучення ж) додавання з) компенсація, емфатизація, русизм
88.	When one day an expedition was sent to the spatial coordinates that Voojagig had claimed for this planet they discovered only a small asteroid inhabited by a solitary old man who claimed repeatedly 1) <u>that nothing was true, though he was later discovered to be lying</u> . 2) There did, however, remain the question of both the mysterious 60,000 Altairan dollars paid yearly into his Brantisvogan bank account, and of course	1) логічна несумісність 2) логічна несумісність	1) а) Багато років по тому, на місце з координатами, що вказав Віїт Вуягиг, спорядили експедицію. б) в) Ніякої планети вона там не знайшла, проте виявила астероїд, населення якого складалось із самотнього старого чоловіка. г) На численні запитання він відповідав, що все – г) <u>брехня і вірити не можна нікому. д) Згодом було доведено, що він сам брехав.</u> 2) а) Та все ж, <u>незрозуміло</u> , 1) чому на рахунок старого, відкритий у	1) а) додавання б) членування речень в) додавання г) членування речень, додавання г) антонімічний переклад д) модуляція 2) а) модуляція б) синтаксичні перестановки в) додавання

	<i>Zaphod Beeblebrox's highly profitable second-hand biro business.</i>		брантисвогонському банку, щорічно перераховують шістдесят тисяч альтаїрських доларів і 2) чому такого в) неймовірного розквіту зазнав бізнес Зафода Бібльброкса з продажу використаних кулькових ручок”.	
89.	"Don't blame you," said Marvin and <u>counted five hundred and ninety-seven thousand million sheep before falling asleep again a second later.</u>	1) алюзія на ситуацію, коли людина рахує овечок перед тим, щоб заснути	1) а) - Я тебе розумію, - сказав Марвін і, <u>нарахувавши за секунду п'ятсот дев'яносто сім мільярдів овечок, заснув.</u>	1) а) модуляція б) синтаксичні перестановки, вилучення
90.	He had an odd felling of being like a man in the act of adultery who is surprised when the woman's husband wanders into the room, changes his trousers, passes a few idle remarks about the weather and leaves again.	1) порівняння	1) а) Він почувався неприродньо – б) так відчувається у спальні коханець, коли до кімнати заходить законний чоловік, в) переодягається, кидає кілька зауважень щодо погоди і йде собі геть.	1) а) модуляція б) вилучення, модуляція в) генералізація
91.	"Come," called the old man, "come now or you will be late." "Late?" said Arthur. "What for?" "What is your name, human?" 1) "Dent. Arthur Dent," said Arthur. "Late, as in the late 2) Dentarthurdent,"	1) алюзія (Джеймс Бонд) 2) мовна гра	- Рушаймо, - гукнув старий, - рушаймо, бо запізнимося. - Куди запізнимося? – здивувався Артур. - Як вас звати, людино? <u>- Дент. Артур Дент.</u> - Ми не повинні запізнитись, <u>1) а) Дентартурденте</u>	1) а) адаптивне транскодування
92.	And to this end they built themselves a 3) <u>stupendous super computer</u> which was so amazingly intelligent that even before the data banks had been connected up it had started from <u>1) I think therefore I am and 2) got as far as the existence of rice pudding and income tax before anyone managed to turn it off.</u>	1) алюзія (засадниче положення філософії Рене Декарта) 2) абсурд 3) епітет	1) а) Насамперед вони побудували <u>гігантський</u> комп'ютер. б) Про його <u>дивоглядний штучний</u> в) <u>інтелект складала легенди</u> . г) Подейкують, що незадовго до закінчення робіт із заповнення банку даних, він сам увімкнувся й видав щось на зріць «Я мислю, отже я існую». г) Комп'ютер устиг д) логічно обґрунтувати існування рисового пудингу й прибуткового	1) а) нейтралізація б) членування речень в) додавання г) додавання г) членування речень д) додавання е) модуляція

			податку, перш ніж е) хтось здогадався висмикнути штепсель із розетки.	
93.	<p><u>1) "The Great Hyperlobic Omni-Cognate Neutron Wrangler," said 2) Deep Thought</u> thoroughly rolling the r's, 3) <u>"could talk all four legs off an Arcturan MegaDonkey—but only I could persuade it to go for a walk afterwards."</u></p>	<p>1) комічна власна назва 2) поетонім 3) ідіома (мовна гра)</p>	<p>- 1) а) <u>Усезнаючий Гіперболоїдний Нейтронний Суперечник, - сказав б) Високославний Мислитель</u>, розкотисто артикулюючи звук «р», - в) своїми твердженнями може довести г) <u>арктурианського мегавіслюка</u> до нервового припадку. г) Але лише я можу вмовити д) його зрушити з місця.</p>	<p>1) а) калькування б) емпатизація в) додавання г) адаптивне транскодування г) членування речень д) модуляція</p>
94.	<p>"But the second?" insisted Lunkwill. "Why do you keep saying the second? You're surely not thinking of the <u>2) Multicorticoïd Perspicutron Titan Muller are you? Or the Pondermatic? Or the...</u>"</p> <p><u>4) Contemptuous lights</u> flashed across the computer's console.</p> <p>1) "I spare not a single unit of thought on these cybernetic simpletons!" he boomed. "I speak of none but the computer that is to come after me!"</p> <p>Fook was losing patience. He pushed his notebook aside and muttered, 3) "I think this is getting <u>needlessly messianic.</u>"</p>	<p>1) змішування стилів (комп'ютер мовить літературною мовою) 2) комічна власна назва 3) алюзія (Новий заповіт) 4) епітет</p>	<p>- Але чому другий, - почав втрачати терпець Лунквіль, - чому ж другий? Адже не може бути першим <u>1) а) Мультикортикоїдний Перспективотрон Титана Мюлера? д) Чи Думкоматик? Чи...</u></p> <p>в) Лампочки на консолях презирливо замиготіли.</p> <p>- <u>з) Моїм модулям протипоказана навіть пригадка про цих кібернетичних дебілів, - прогук Комп'ютер. -г) Я маю на увазі не існуючу машину, а ту, що з'явиться після мене.</u></p> <p>Фук відклав блокнот убік.</p> <p>- <u>д) Він провіщає, як Іоанн Хреститель, - прошепотів він Лунквілю.</u></p>	<p>1) а) адаптивне транскодування б) адаптивне транскодування в) синтаксичні перестановки г) синтаксичні перестановки г) модуляція (нейтралізація звеличуваної мови комп'ютера) д) експліцитне вираження аллюзії – модуляція</p>
95.	<p>1) "You just let the machines get on with the adding up," warned Majikthise, "and we'll take care of the eternal verities thank you very much. You want to check your legal position you do mate. Under law the Quest for Ultimate Truth is quite clearly the inalienable prerogative of your working thinkers. <u>2) Any bloody machine goes and actually finds it and we're straight out of a job aren't we? I mean what's the use of</u></p>	<p>1) змішування стилів 2) абсурд 3) додавання лайки</p>	<p>1) а) - Нехай машини займаються арифметикою, - сказав Майктайз, - а вічні питання залиште нам. За законом з'ясування Вічних Питань є невід'ємною прерогативою практикуючих б) філософів. в) Немає нічого легшого, ніж відповісти на них за допомогою довбаної машини. г) Але тоді ми залишимося без роботи, чи не так? г) Дійсно, який сенс нам битися й сперечатися до хрипу про д) існування чи не існування Бога, якщо е)</p>	<p>1) а) вилучення вставних слів, які надають емпатичності та здратованості висловлюванню б) перифраза в) вилучення г) компенсація г) вилучення д) грам заміна (дієсл. – ім.) е) синтаксичні перестановки</p>

	<u>our sitting up half the night arguing that there may or may not be a God if this machine only goes and gives us his bleeding phone number the next morning?"</u>		досить запустити машину, і наступного дня вона видасть його номер телефону.	
96.	"That's right!" shouted Vroomfondel, 1) <u>"we demand rigidly defined areas of doubt and uncertainty!"</u>	1) абсурд 2) мовна гра	- Це істина, - закричав Врумфондель, - 1) ми вимагаємо чіткого визначення а) <u>межі б) сумніві і невизначеності.</u>	1) а) модуляція б) грам заміна (числа одн.-множ.)
	1) "Yes," declaimed Deep Thought, 5) <u>"I said I'd have to think about it, didn't I?</u> And it occurs to me that running a programme like this is bound to create an enormous amount of popular publicity for the whole area of philosophy in general. Everyone's going to have their own theories about what answer I'm eventually to come up with, and who better to capitalize on that media market than you yourself? So long as you can keep disagreeing with each other violently enough and slagging each other off in the popular press, you can keep yourself 4) <u>on the gravy train for life.</u> How does that sound?" The two philosophers gaped at him. 2) <u>"Bloody hell," said Majikthise, "now that is what I call thinking. Here Vroomfondel, why do we never think of things like that?"</u>	1) абсурд 2) іронічне висловлювання 3) сатиричне висміювання (філософія, політика, громадськості) 4) ідіома 5) риторичне запитання	- 1) а) Отою-бо, - відрізав а) Високославний Мислитель, - я попередив вас, що мені доведеться подумати. Що ж до розподілу обов'язків, то вирішення довічних питань неодмінно приверне пильну увагу громадськості і створить рекламу всій філософії загалом. Кожен почне розробляти власну теорію, гадати, до якого висновку я дійду. в) Врешті-решт, від цього г) виграють, найперше, філософи, які контролюють цей ринок. г) Доки ви будете нападати один на одного в пресі, суперечки підіграють громадську зацікавленість, і, за наявністю розумних агентів, д) <u>гроші самі попливуть до ваших кишень.</u> е) Ну як вам така перспектива? Філософи завмерли з роззявленими ротами. - <u>є) Ні хрена собі, - прошепотів нарешті Майктайз, - ж) Оце свіжа думка! Як ми з) тобою раніше самі не додумалися?</u>	1) а) емпатизація б) вилучення в) членування речень г) вибір варіантного відповідника г) синтаксичні перестановки д) фразеологічний аналог е) модуляція є) фразеологічний аналог ж) модуляція з) модуляція
97.	That is unless you would care to take a quick stroll on the surface of New Earth. It's only half completed 1) <u>I'm afraid—we haven't even finished burying the artificial dinosaur skeletons in the crust yet, then we have the Tertiary and Quarternary</u>	1) абсурд (хтось міг би спеціально зробити для нас речові докази) проте теорія про те, що наша планета є	Якщо ні – прогуляємося по Землі 2.0. Наперед прошу вибачити за безлад – ми тільки почали будівельні роботи <u>1) а) і навіть не встигли закопати б) скелети динозаврів на потрібну глибину й в)</u>	1) а) грам заміни (іи-дієсл) б) вилучення в) модуляція

	<u>Periods of the Cenozoic Era to lay down, and..."</u>	штучно створеною і досі актуальна.	<u>закидати їх порою третинного і четвертинного періодів кайнозойської ери...</u>	
98.	Slartibartfast's study was a total mess, <u>like the results of an explosion in a public library.</u>	1) порівняння	Безлад у кабінеті Слартібартфаста <u>нагадував наслідки а) терористичного нападу в публічній бібліотеці.</u>	1) а) модуляція (991)
99.	"So there you have it," said Slartibartfast, making a feeble and perfunctory attempt to clear away some of the appalling mess of his study. He picked up a paper from the top of a pile, but then couldn't think of anywhere else to put it, so he put it back on top of the original pile which promptly fell over. Deep Thought designed the Earth, we built it and you lived on it." "And the Vogons came and destroyed it five minutes before the program was completed," added Arthur, not unbitterly. "Yes," said the old man, pausing to gaze hopelessly round the room. "Ten million years of planning and work gone just like that. Ten million years, Earthman... can you conceive of that kind of time span? 2) <u>A galactic civilization could grow from a single worm five times over in that time.</u> Gone." He paused. "Well that's bureaucracy for you," he added.	1) сатиричне висміювання бюрократії 2) гіпербола	- Ось така історія, - мовив Слартібартфаст, пробуючи навести хоч якийсь порядок у своєму захаращеному кабінеті. Він узяв верхню папку з великого стосу, подумав, куди б її покласти, але не знайшов вільного місця. Потім поклав її назад, порушивши і без того нестійку рівновагу, відтак папери лавиною шугонули на підлогу. Ну, а потім Високославний Мислитель спроектував Землю, а ми створили її й заселили вами. - А вогони зруйнували її за п'ять хвилин до закінчення програми, - додав з гіркотою Артур. - Так, - погодився старий. Він обвів кімнату безнадійним поглядом. - Десять мільйонів років роботи коту під хвіст. Десять мільйонів років, землянине... Чи можете ви собі уявити цей неосяжний проміжок часу? 1) а) <u>За цей час із б) нікчемного черв'яка п'ять разів могла вирости й в) розвинути будь-яка галактична цивілізація.</u> г) Та все марно. Помовчавши, він додав: - г) Ось якого лиха може заподіяти бюрократія.	1) а) синтаксичні перестановки б) емфатизація в) додавання г) модуляція г) додавання, синтаксичні перестановки
100.	Arthur glanced around him once more, and then down at himself, at the sweaty dishevelled clothes he had been lying in the mud in on Thursday morning.	1) іронічне висловлювання 2) національний гумор (самовисміювання)	Артур востаннє оглянув кабінет, тоді - себе. а) Він все ще був у тому заляпаному брудному костюмі, що в ньому в четвер уранці валявся в калюжі. - в) Усе моє життя, - промимрив він собі під ніс, - г) суцільне непорозуміння.	1) а) членування речень б) синтаксичні перестановки в) модуляція г) модуляція г) неадекватний переклад

	<p>1) "I seem to be having tremendous difficulty with my lifestyle," he muttered to himself.</p> <p>"I beg your pardon?" said the old man mildly.</p> <p>"Oh nothing," said Arthur, "only joking."</p>		<p>- Даруйте? - перепитав старий.</p> <p>- Ні, нічого, - мовив Артур, - г) не звертайте уваги.</p>	
101.	<p>It is of course well known that careless talk costs lives, but the full scale of the problem is not always appreciated.</p> <p>A dreadful silence fell across the conference table as the commander of the VI'hurges, resplendent in his black jewelled battle shorts, gazed levelly at the G'Gugvuntt leader squatting opposite him in a cloud of green sweet-smelling steam, and, with a million sleek and horribly beweaponed star cruisers poised to unleash electric death at his single word of command, challenged the vile creature to take back <u>what it had said about his mother.</u></p> <p>The creature stirred in his sickly broiling vapour, and at that very moment the words <i>I seem to be having tremendous difficulty with my lifestyle drifted</i> across the conference table.</p> <p>3) Unfortunately, in the VI'hurg tongue this was the most dreadful insult imaginable, and there was nothing for it but to wage terrible war for centuries.</p> <p>Eventually of course, after their Galaxy had been decimated over a few thousand years, it was realized that the whole thing had been a ghastly mistake, and so the two</p>	<p>1) сатиричне висміювання війни</p> <p>2) національний гумор</p> <p>3) абсурд</p>	<p>Усі знають, що слова, кинуті на вітер, інколи призводять до катастрофічних наслідків, однак реальні масштаби катастрофи передбачити все ще неможливо...</p> <p>За столом сиділи і пасли один одного очима головнокомандуючий ВЛ'Хургів - у формених чорних інкрустованих діамантами шортах і Г'Гугвунттів, камандир армади до зубів озброєних військових кораблів, - у хмаринці запашного зеленого диму. Обидва флоти були готові будь-якої миті кинути в бій і за першою командою застосувати всі можливі засоби електронного знищення супротивника.</p> <p><u>ВЛ'Хурги вимагали від цієї нищої тварюки Г'Гугвунттів забрати назад слова, 2) нечемно сказані на адресу його покійної матері.</u></p> <p>Ватажок Г'Гугвунттів ховався за завісою густих випаровувань.</p> <p>Саме тоді фраза <u>"Усе моє життя - суцільне непорозуміння"</u> досягла столу переговорів.</p> <p>3) а) Цілком випадково мовою ВЛ'Хургів б) вона означала одну страхітну лайку, в) тож ворогуючим сторонам не залишалось нічого іншого, як розпочати жахливу бійню, що затяглася на кілька століть.</p>	<p>1) синтаксичні перестановки, сленування речень 2) додавання</p> <p>3) а) неадекватний переклад (збереження комічності) б) функціональна заміна в) додавання г) компенсація г) вилучення д) вилучення е) членування речень є) додавання ж) модуляція з) емпатизація</p>

	opposing battle fleets settled their few remaining differences in order to launch a joint attack on our own Galaxy—now positively identified as the source of the offending remark.		г) Кілька тисяч років опісля, г) коли населення їхньої Галактики помітно зменшилось, воюючі сторони визнали прикру помилку. д) Вони владнали непорозуміння, об'єднали свої е) флотилії й оголосили є) немилосердну війну нашій Галактиці. На той час стало абсолютно ж) точно відомо, що саме вона є джерелом з) <i>бузувірської</i> фрази.	
102.	<p>For thousand more years the mighty ships tore across the empty wastes of space and finally dived screaming on to the first planet they came across—which happened to be the Earth—1) <u>where due to a terrible miscalculation of scale the entire battle fleet was accidentally swallowed by a small dog.</u></p> <p>2) Those who study the complex interplay of cause and effect in the history of the Universe say that this sort of thing is going on all the time, but that we are powerless to prevent it. "It's just life," they say.</p>	1) абсурдна ситуація 2) авторська ремарка	<p>І ще кілька тисяч років могутні кораблі продирались крізь космічні хащі, аж поки досягли першої планети ворожої Галактики. То була Земля. Із виттям кинулись вони на планету. 1) а) <u>Але внаслідок грубого прорахунку у масштабуванні б) уесь озброєний до зубів флот в) злизало якесь цуцена.</u></p> <p>г) Учені, які досліджують г) <u>причинно-наслідкові зв'язки</u> в історії Всесвіту, д) схильні твердити, е) що такі прорахунки неминучі й що ми не в є) змозі цьому завадити. "Це - життя", - ж) пояснюють вони і розводять руками.</p>	1) а) членування речень б) вилучення в) модуляція г) синтаксичні перестановки г) грам заміна (ім-прикм) д) конкретизація е) конкретизація є) грам заміна (прикм-ім) ж) додавання
103.	<p>"What happened to you?" demanded Arthur. "Well," said Zaphod, attacking a boneful of grilled muscle, "<u>our hosts here have been gassing us and zapping our minds and being generally weird and have now given us a rather nice meal to make it up to us.</u>" Here," he said hoiking out a lump of evil smelling meat from a bowl, "have some Vegan Rhino's cutlet. It's delicious if you happen to like that sort of thing."</p>	1) ампліфікація	<p>- Що з вами трапилося? - запитав Артур. - Усього потрошки, - промурмотів Зафод, обгризаючи підсмажену ніжку, - <u>1) а) спочатку нас приспали, б) потім - прочистили клепки, в) г) а тепер хочуть потішити нас частуванням.</u> - Ось, - він видобув із каструлі шматок м'яса, що відразно тхнув, - відбивна з носорога з Веги. Справжня смакота для любителів пангалактичної кулінарії.</p>	1) а) додавання, модуляція б) модуляція в) вилучення г) функціональна заміна

104.	<p>"Now, Earth creature," he said, "the situation we have in effect is this. We have, as you know, been more or less running your planet for the last ten million years in order to find this wretched thing called the Ultimate Question."</p> <p>1) <u>"Why?" said Arthur, sharply.</u> <u>"No—we already thought of that one," said Frankie interrupting, "but it doesn't fit the answer. Why? Forty-Two... you see, it doesn't work."</u></p>	1) іронічна ситуація (пошук одвічного питання)	<p>- Землянини, змалюю тобі ситуацію двома словами. Як тобі вже відомо, останніх десять мільйонів років ми здійснювали безпосереднє керівництво твоєю планетою. І все це для того, щоб сформулювати це кляте Вічне Питання.</p> <p><u>- 1) а) Навіщо? - запитає Артур.</u> <u>- Навіщо? б) Такий варіант був, - пояснив Френкі. – в) Але відповідь не стикнується. Навіщо? - Сорок два... г) Білими нитками шито.</u></p>	1) а) вибір варіантного відповідника б) модуляція в) модуляція г) модуляція, фразеологічний аналог
105.	<p>"You see," he said, "if they're just sitting there in the studio looking very relaxed and, you know, just mentioning that they happen to know the Answer to Life, the Universe and Everything, and then eventually have to admit that in fact it's Forty-two, then the show's probably quite short. No follow-up, you see."</p> <p>2) <u>"We have to have something that sounds good," said Benji.</u> 3) <u>"Something that sounds good?" exclaimed Arthur. "An Ultimate Question that sounds good? From a couple of mice?"</u> The mice bristled.</p>	1) сатиричне висміювання преси 2) іронія 3) риторичне запитання	<p>- Уяви собі, що вони сидять у студії, в затишній обстановці і кажуть, що їм відома Відповідь на Питання про Життя, Всесвіт і Все Інше. Це - чудово! Але якщо вони зрештою зізнаються, що ця Відповідь - "сорок два", шоу відразу скінчиться. Продовження не буде</p> <p><u>- 1) а) Нам треба, щоб усе хоча б виглядало досить переконливо, - додав Бенджі.</u> <u>- б) Якщо Вічне Питання має лише виглядати переконливо, - вигукнув Артур – в) то знаєте, як це зветься? г) Мишачою метушнею.</u> Миші найжачились.</p>	1) а) модуляція б) додавання в) вилучення г) додавання (компенсуючий переклад)
106.	<p>"Well, I mean, yes idealism, yes the dignity of pure research, yes the pursuit of truth in all its forms, but there comes a point I'm afraid where you begin to suspect that if there's any real truth, it's that the entire multi-dimensional infinity of the Universe is almost certainly being run by a bunch of maniacs. <u>And if it comes to a choice</u></p>	1) сатиричне висміювання	<p>- Припустимо. Нехай чистота експерименту - ідеалізм, нехай пошуки істини – дурниця, але варто копнути глибше та підступитися до істини на відстань витягнутої руки, як починає здаватися, що так звані закони природи - не що інше, як блеф, - а всім Всесвітом керує група якихось маніяків. 1) <u>Тому коли справа доходить до вибору між</u></p>	1) а) додавання б) неадекватний переклад (збереження комічності) в) модуляція

	<u><i>between spending yet another ten million years finding that out, and on the other hand just taking the money and running, then I for one could do with the exercise,</i></u> said Frankie.		<u><i>організацією ще а) одного десятимільйонного дослідження з бозна-якими несусвітніми витратами і б) дрібною підтасовкою тих самих фактів, в) я обираю останнє,</i></u> - сказав Френкі.	
107.	<p>1) "In other words," said Benji, steering his curious little vehicle right over to Arthur, "there's a good chance that the structure of the question is encoded in the structure of your brain—so we want to buy it off you."</p> <p>2) "What, the question?" said Arthur. "Yes," said Ford and Trillian. "For lots of money," said Zaphod. "No, no," said Frankie, "it's the brain we want to buy."</p> <p>2) "What!"</p> <p>"I thought you said you could just read his brain electronically," protested Ford.</p> <p>3) "Oh yes," said Frankie, "but we'd have to get it out first. <u><i>It's got to be prepared. "Treated," said Benji. "Diced."</i></u></p> <p>4) "Thank you," shouted Arthur, tipping up his chair and backing away from the table in horror.</p>	<p>1) абсурдна ситуація</p> <p>2) риторичний вигук</p> <p>3) ампліфікація</p> <p>4) іронічне висловлювання</p>	<p>- Іншими словами, - сказав Бенджі, під'їжджаючи до Артура у а) своєму чудернацькому екіпажі, - шанси на те, що структура питання закодована у звивинах мозку, досить високі. Ми його купуємо.</p> <p>- Що - питання? - не второпав Артур.</p> <p>- Так, - дуєтом відповіли Форд з Тріліан.</p> <p>- За купу грошей, - додав Зафод.</p> <p>- Ні, - поправив Френкі, - ми купуємо мозок.</p> <p>- Що?</p> <p>- в) Невже ви до такої міри дорожите ним? - щиро здивувався Бенджі.</p> <p>- г) Ми домовлялись, що ви досліджуєте мозок за допомогою приладів, - обурився Форд.</p> <p>- Звичайно, - погодився Френкі, - але для цього його доведеться вийняти й приготувати.</p> <p>- г) Препарувати, - поправив Бенджі.</p> <p>- д) Тонко нарізати.</p> <p>- е) Ну, це вже ні, даруйте! – є) Артур рішуче звівся зі стільця.</p>	<p>1) а) модуляція б) функціональна заміна в) додавання г) модуляція г) вибір варіантного відповідника д) описовий переклад е) додавання є) вилучення</p>
108.	<p><u><i>1) "It could always be replaced," said Benji reasonably, "if you think it's important."</i></u></p> <p><u><i>2) "Yes, an electronic brain," said Frankie, "a simple one would suffice."</i></u></p> <p><u><i>6) "A simple one!" wailed Arthur.</i></u></p> <p><u><i>3) "Yeah," said Zaphod with a sudden evil grin, "you'd just have to program it to</i></u></p>	<p>1) абсурд</p> <p>2) применшення</p> <p>3) іронічне висловлювання</p> <p>4) національний гумор</p> <p>5) іронічне висловлювання</p>	<p>- 1) а) <u><i>Якщо ви так наполягаєте, - умовляв Бенджі, - ми його замінімо. б) - в) На електронний, - підхопив Френкі. – г) Найпростішої моделі цілком вистачатиме. - Найпростішої! - жахнувся Артур. - Авжеж! - Зафод зловісно г) посміхнувся. – д) Досить записати на плівку "Що таке?"</i></u>,</p>	<p>1) а) додавання б) вилучення в) вилучення г) модуляція г) грам заміна (ім-дієсл) д) модуляція е) антонімічний переклад є) додавання ж) додавання з) додавання</p>

	<p><u>say What? and I don't understand and 4)Where's the tea? —who'd know the difference?"</u></p> <p><u>"What?" cried Arthur, backing away still further.</u></p> <p><u>5)"See what I mean?" said Zaphod and howled with pain because of something that Trillian did at that moment.</u></p>	6) повтор (спантеличення)	<p><u>"Я не знаю", "Де мій чай?" –е) і ніхто не помітить заміни.</u></p> <p><u>-є) Іще чого? - запротестував, задкуючи, Артур.</u></p> <p><u>- ж) Ти погоджуйся вже! - вигукнув Зафод і одразу ж скрикнув від болю, з) бо Тріліан штовхнула його під столом ногою.</u></p>	
109.	<p>1) "Damnation," muttered Frankie mouse, "all that fuss over two pounds of Earthling brain." He scuttled round and about, his pink eyes flashing, his fine white coat bristling with static.</p> <p>2) "The only thing we can do now," said Benji, crouching and stroking his whiskers in thought, "is to try and fake a question, invent one that will sound plausible."</p>	1) абсурд та комічна ситуація 2) сатиричне висміювання	<p>- Прокляття, - біснувався Френкі, - 1) а) Стільки емоцій через якихось два фунти поганючого мозку! - Він сердито водив очима-намистинами і настовбурчував хутро.</p> <p>- в) Єдине, що нам тепер лишається, - сказав Бенджі, г) сівши на задні лапки й г) замислено погладжуючи свої вуса, - це спробувати самим д) вигадати Вічне Питання. е)</p>	1) а) модуляція б) синтаксичні перестановки в) грам заміна (прикм-ім) г) додавання г) грам заміна (ім-присл) д) вилучення е) вилучення
110.	<p><u>"Right," said Ford, "I'm going to have a look."</u></p> <p><u>He glanced round at the others.</u></p> <p><u>"Is no one going to say, No you can't possibly, let me go instead? "</u></p> <p><u>They all shook their heads.</u></p> <p><u>"Oh well," he said, and stood up.</u></p>	1) комічна ситуація	<p><u>-1) а) Добре, - сказав Форд, - піду гляну. Він подивився на супутників.</u></p> <p><u>- Щось ніхто не каже: "б) Та ні, ти не повинен ризикувати своїм життям. Давай піду я"?</u></p> <p><u>в) Ніхто не промовив ані слова.</u></p> <p><u>- Гаразд, - Форд підвівся на повен зріст.</u></p>	1) а) вилучення б) додавання в) антонімічний переклад
111.	<p>"That ship hated me," he said dejectedly, indicating the policecraft.</p> <p>"That ship?" said Ford in sudden excitement. "What happened to it? Do you know?"</p> <p>"It hated me because I talked to it."</p> <p>"You talked to it?" exclaimed Ford.</p> <p>"What do you mean you talked to it?"</p>	1) комінчна ситуація з Марвіном (від його нудіння навіть корабель учинив самогубство)	<p>- Цей також мене ненавидить, - 1) а) Марвін махнув рукою у напрямку поліцейського корабля.</p> <p>- б) Ти маєш на увазі цей корабель? - раптом зацікавився Форд. - Що з ним трапилося? Ти не в курсі?</p> <p>- Він також зненавидів мене, коли я з ним порозмовляв.</p>	1) а) додавання б) додавання в) вилучення г) модуляція, конкретизація (Universe – життя) г) вилучення (компресія) д) досл переклад

	<p>"Simple. I got very bored and depressed, so I went and plugged myself in to its external computer feed. I talked to the computer at great length and explained my view of the Universe to it," said Marvin.</p> <p><u>"And what happened?" pressed Ford.</u></p> <p><u>"It committed suicide," said Marvin and stalked off back to the Heart of Gold.</u></p>		<p>- Ти з ним розмовляв? - вигукнув Форд. – в) Але яким?</p> <p>- Дуже просто. Коли мені стало зовсім самотньо, я підійшов і під'єднався до зовнішньої мережі комп'ютера. Ми довго розмовляли, і я г) поділився з ним поглядами на життя.</p> <p><u>-г) І що ж?</u></p> <p><u>- Він учинив самогубство, - сказав Марвін і д) почвалав до "Золотого Серця".</u></p>	
112.	<p>1) 'The History of every major Galactic Civilization tends to pass through three distinct and recognizable phases, those of Survival, Inquiry and Sophistication, otherwise known as the How, Why and Where phases.'</p> <p>"For instance, the first phase is characterized by the question How can we eat? the second by the question Why do we eat? and the third by the question 2) Where shall we have lunch?"</p>	<p>1) абсурд 2) національний гумор 3) графічний засіб</p>	<p>"Розвиток усіх цивілізацій Галактики проходить послідовно три яскраво виражені стадії - Виживання, а) Допитливість і б) Мудрування; в) дехто називає ці ступені - Що? Навіщо? Де?</p> <p>Зокрема, г) суть першого етапу можна звести до запитання "Як би нам попоїсти", другого - "Навіщо ми їмо" і третього - "г) Де ж нам побідати".</p>	<p>1) а) вибір варіантного відповідника б) вибір варіантного відповідника в) синтаксичні перестановки г) додавання г) грам щаміна (дієсл ім- дієсл)</p>
113.	<p>1) What the strag will think is that any man <u>who can hitch the length and breadth of the galaxy, rough it, slum it, struggle against terrible odds, win through, and still knows where his towel is</u> is clearly a man to be reckoned with.</p>	<p>1) абсурд 2) ампліфікація 3) графічний засіб</p>	<p>Стег також подумає, що той, 1) а) <u>хто юзає Всесвітом б) уздовж і впоперек, в) рве очко в офігенному махачі зі стихіями, г) який зрештою закінчився тріумфом розуму, той, хто перебудовує Всесвіт і г) водночас носить із собою рушник, - безсумнівно, д) людина просунута, е) з якою варто задружбанитися.</u></p>	<p>1) а) емпатизації – адаптивне транскрибування б) фразеологічний аналог в) компенсація г) вилучення г) модуляція д) додавання е) модуляція</p>
114.	<p><u>"You can't throw us into space," yelled Ford, "we're trying to write a book."</u></p>	<p>1) абсурд (таке виправдання їм не допоможе)</p>	<p><u>- І) Але ви не а) посмієте викинути нас у відкритий космос, - закричав Форд. – б) Ми пишемо книжку.</u></p>	<p>1) а) додавання б) модуляція</p>
115.	<p>1) It is an important and popular fact that things are not always what they seem. 2)</p>	<p>1) абсурд 2) применшення</p>	<p>1) а) Усім відомо, що насправді дійсність є зовсім іншою, ніж видається на перший</p>	<p>1) а) антонімічний переклад б) додавання в) членування</p>

	For instance, on the planet Earth, man had always assumed that he was more intelligent than dolphins because he had achieved so much—the wheel, New York, wars and so on—whilst all the dolphins had ever done was muck about in the water having a good time. But conversely, the dolphins had always believed that they were far more intelligent than man—for precisely the same reasons.		погляд. Наприклад, мешканці Землі завжди вважали себе розумнішими за дельфінів, тому що б) їхня впевненість ґрунтувалася на таких важливих винаходах, як колесо, Нью-Йорк, війни й багато, багато іншого. в) А що можуть дельфіни, окрім забавляння і приємного згаювання часу? г) А дельфіни, в свою чергу, з тих самих причин вважали себе розумнішими за людей.	речень г) синтаксичні перестановки г) функціональна заміна
116.	1) In fact there was only one species on the planet more intelligent than dolphins, and they spent a lot of their time in behavioural research laboratories running round inside wheels and conducting 3) <u>frighteningly elegant and subtle experiments</u> on man. 2) The fact that once again man completely misinterpreted this relationship was entirely according to these creatures' plans.	1) абсурд 2) авторська ремарка (натяк на подільші події) 3) епітет	1) а) На планеті Земля існував ще один вид, який був навіть розумнішим за дельфінів. б) <u>Його представники більшу частину життя</u> проводили у в) <u>науково-дослідних лабораторіях</u> , де вони обертали колеса й ставили надзвичайно складні й тонкі експерименти над людьми. г) Неправильне тлумачення їхньої поведінки з боку людей цілком відповідало планам цих істот.	1) а) членування речень б) модуляція в) генералізація г) синтаксичні перестановки
117.	Many were increasingly of the opinion that they'd all made a big mistake in coming down from the trees in the first place. And some said that even the trees had been a bad move, and that no one should ever have left the oceans.	1) авторська ремарка	1) а) І з кожним днем зростали лави тих, б) хто вважав, що людство як вид припустилося страшенної помилки, в) коли спустилось із дерев на землю. г) Дехто ішов ще далі і стверджував, що г) життя не слід було випускати з д) первісного океану.	1) а) функціональна заміна б) грам заміна (ім-дієсл) в) додавання г) вилучення г) модуляція д) грам заміна числа (множ-одн)
118.	R is a velocity measure, defined as a reasonable speed of travel that is consistent with health, mental wellbeing and <u>not being more than say five minutes late.</u>	1) національний гумор (Англіїці запізняються не більше ніж на 5 хвилин)	1) а) Р- одиниця так званої розумної швидкості, тобто такої швидкості, яка не б) шкодить здоров'ю, душевній рівновазі й <u>за якої в) запізнення не перевищує п'яти хвилин.</u>	1) а) функціональна заміна б) додавання в) грам заміна (прикм-ім)
119.	<u>This was because Reason was in fact out to lunch.</u>	1) абсурд (персоніфікація)	<u>Це трапилось тому, що Причина подалася обідати.</u>	1) а) вилучення б) модуляція

120.	<p>"Pity," said Slartibartfast, "that was one of mine. Won an award you know. Lovely crinkly edges. I was most upset to hear about its destruction."</p> <p>"You were upset!"</p> <p>"Yes. Five minutes later and it wouldn't have mattered so much. It was a quite shocking cock-up."</p> <p>"Huh?" said Arthur.</p> <p><u>1) "The mice were furious."</u></p> <p><u>"The mice were furious?"</u></p> <p><u>"Oh yes," said the old man mildly.</u></p> <p><u>2) "Yes well so I expect were the dogs and cats and duckbilled platypuses, but..."</u></p> <p><u>3) "Ah, but they hadn't paid for it you see, had they?"</u></p>	<p>1) логічна несумісність</p> <p>2) саркастичне висловлювання</p> <p>3) логічна несумісність</p> <p>4) повтор (спантеличення)</p>	<p>- Шкода, адже це я її придумав. Мене навіть нагородили грамотою за оригінальне архітектурне вирішення морського узбережжя. Ви уявити собі не можете, яким ударом було для мене дізнатися, що Землю знищено.</p> <p>- Ви засмутилися?</p> <p>- Дуже. Ще якихось п'ять хвилин, і все закінчилося б чудово. Який тут зчинився скандал!</p> <p>- Що за скандал? - спантеличено запитав Артур.</p> <p><u>1) - Миші були самі не свої від люті.</u></p> <p><u>- б) Миші?</u></p> <p><u>- в) Так, миші, - лагідно підтвердив старий.</u></p> <p><u>- г) А також, мабуть, кішки, собаки й качконоси...</u></p> <p><u>-г) Але ж вони, на відміну від мишей, не платили.</u></p>	<p>1) а) додавання б) вилучення в) модуляція г) вилучення г) додавання</p>
121.	<p><u>1) "If you'd call it a robot," muttered Arthur. "It's more a sort of electronic sulking machine."</u></p>	<p>1) порівняння</p>	<p>- Я б не називав його роботом, - буркнув Артур. – 1) Це радше ходяча електронна катастрофа.</p>	<p>1) неадекватний переклад (збереження комічності)</p>
122.	<p>Arthur threw away a sixth cup of the liquid.</p> <p>"Listen, you, machine," he said, "you claim you can synthesize any drink in existence, so why do you keep giving me the same undrinkable stuff?"</p> <p>"Nutrition and pleasurable sense data," burbled the machine. "Share and Enjoy."</p> <p>"It tastes filthy!"</p>	<p>1) конфліктний діалог</p> <p>2) мовна гра (відповідь на риторичне запитання)</p>	<p>1) Артур викинув шосту чашку а) <u>помилів</u>.</p> <p>- Послухай-но, ти, машино, - сказав він. - Ти твердиш, що можеш синтезувати будь-який існуючий напій. То чому ж ти постійно пропонуєш мені одне й те ж в) відрозливе пійло?</p> <p>- г) Згідно з даними про поживність і смачність, - пробурмотіла машина. – г) Діліться з іншими й насолоджуйтесь.</p> <p>- д) Воно ж гидотне на <u>смак</u>!</p>	<p>1) а) емпатизація б) грам заміна (ім-прикм) в) емпатизація г) функціональна заміна г) додавання д) грам заміна (дієсл-ім) е) модуляція є) модуляція ж) антонімічний переклад з) емпатизація і) вибір варіантного відповідника и) функціональна заміна ї)</p>

	<p>"If you have enjoyed the experience of this drink," continued the machine, 2) <u>"why not share it with your friends?"</u></p> <p><u>"Because," said Arthur tartly, "I want to keep them."</u> Will you try to comprehend what I'm telling you? That drink..."</p> <p>"That drink," said the machine sweetly, "was individually tailored to meet your personal requirements for nutrition and pleasure."</p> <p>"Ah," said Arthur, "so I'm a masochist on a diet, am I?"</p> <p>"Share and Enjoy."</p> <p>"Oh shut up"</p>		<p>- . е) Якщо ви <u>отримали насолоду</u> від цього напою, - продовжувала торохтіти машина, -</p> <p>е) чому б не <u>запропонувати</u> його друзям?</p> <p>- ж) <u>Бо я не хочу їх втратити</u>, - в'їдливо відповів Артур. - Постарайся з) <u>втямити</u>, про що я тобі говорю. Цей напій...</p> <p>- Цей напій, - радісно підхопила машина, - і) <u>підібраний</u> індивідуально для вас <u>згідно з вашими</u> потребами з огляду на поживність і смачність.</p> <p>- і) Ага, розумію, - сказав Артур. - Тобто у мене <u>смак мазохіста</u>? Так?</p> <p>- й) Діліться з іншими й насолоджуйтесь.</p> <p>- О, щоб тебе заткнуло.</p>	вилучення й) додавання к) модуляція
123.	<p>"I'm afraid you're going to have to accept it," said Mr. Prosser gripping his fur hat and rolling it round the top of his head, "this bypass has got to be built and it's going to be built!"</p> <p>"First I've heard of it," said Arthur, "why's it going to be built?"</p> <p>Mr. Prosser shook his finger at him for a bit, then stopped and put it away again. <i>"What do you mean, why's it got to be built?" he said. "It's a bypass. You've got to build bypasses."</i></p>	1) сатиричне висміювання 2) конфліктний діалог	<p>- 1) а) Гадаю, що вам краще здатися, - порадив містер Просер, б) крутячи на голові в) пижикову шапку. - Проїзд мусить бути прокладений і він буде прокладений!</p> <p>- Уперше чую, - г) Артур тягнув час, - г) А кому взагалі потрібен ваш проїзд?</p> <p>- д) е) <u>Себто як це - кому потрібний? – є) містер Просер зібрався насваритися на нього пальцем, ж) але передумав і засунув руку в кишеню. – Це ж проїзд. з) І вони нам потрібні.</u></p>	1) а) модуляція б) вилучення в) конкретизація г) додавання г) модуляція д) функціональна заміна е) модуляція є) модуляція ж) модуляція з) модуляція

ДОДАТОК Б
Кількісний аналіз прийомів та засобів комічного

Прийом комічного	Кількість	Відсоток
Іронічне висловлювання	22	13%
Конфліктний діалог	8	5%
Гіпербола	2	1%
Абсурд	42	24%
Логічна несумісність	20	11%
Сатиричне висловлювання	14	8%
Саркастичне висловлювання	2	1%
Антитеза	3	2%
Порівняння	3	2%
Змішування стилів	15	9%
Авторська ремарка	17	10%
Комічна ситуація	13	7%
Перебільшення	4	2%
Національний гумор	8	5%

Таблиця 1. Кількісний аналіз прийомів комічного

Засіб комічного	Кількість	Відсоток
Епітети	17	13%
Алюзії	7	5%
Риторичні фігури	20	15%

Мовна гра	18	14%
Ідіоми	6	4%
Графічні та фонетичні засоби	7	5%
Метафори	4	3%
Поетоніми	4	3%
Неологізми	1	1%
Перифраз	1	1%
Порівняння	14	11%
Повтори	16	12%
Ампліфікації	9	7%
Гіперболи	8	6%

Таблиця 2. Кількісний аналіз засобів комічного

ДОДАТОК В
Кількісний аналіз перекладацьких трансформацій використаних для
передачі прийомів вираження комічного

Трансформація	Кількість	Відсоток
Членування речень	53	5%
Вилучення	134	12%
Додавання	120	10%
Синтаксичні перестановки	64	6%
Граматичні заміни	69	6%
Комплексна трансформація	140	12%
Модуляція	175	15%
Антонімічний переклад	26	2%
Фразеологічний аналог	9	1%
Описовий переклад	14	1%
Емфатизація	59	5%
Конкретизація	30	3%
Нейтралізація	30	3%
Функціональна заміна	67	6%
Генералізація	21	2%
Вибір варіантного відповідника	47	4%
Транскодування	15	1%
Компенсація	41	4%
Неадекватний переклад	39	3%